

RUM FÖR FÖRÄNDERLIGHET

Gestaltning med fysisk modell som skissverktyg

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för stad och land

Mimmi Borselius
Avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet Uppsala 2014

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
© 2014 Mimmi Borselius, e-post: mimmi_isabella@hotmail.com
Titel på svenska: Rum för föränderlighet. Gestaltning med fysisk modell som skissverktyg
Title in English: Room for transformation. A design process using the physical model as sketching tool
Handledare: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land
Examinator: Lars Johansson, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Mimmi Borselius 2014
Övriga foton och illustrationer: Då källa ej anges tillhör foton och illustrationer författaren, annars gäller att samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsman.
Originalformat: A3
Nyckelord: Landskapsarkitektur, föränderlighet, rum, modell, skissprocess, Japan
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

SAMMANFATTNING

Detta arbete undersöker hur föränderlighet kan gestaltas med fysisk modell som skissverktyg, och med inspiration från den japanska föreställningen om rummet som en föränderlig och subjektiv upplevelse. En upplevelse och erfarenhet som ständigt förändras och byter skepnad i människans medvetande, vilket Kristina Fridh beskriver i sin bok *Japanska rum – Om tomhet och föränderlighet i traditionell och nutida japansk arkitektur (2001)*.

Min tanke när jag påbörjade arbetet var att ett stadsrum genom att gestaltas för föränderlighet skulle kunna öppna för olika tolkningsmöjligheter. Rum som formges för föränderlighet kan genom att deras identitet och karaktär skiftar och förändras visa olika perspektiv och möjliggöra olika tolkningar. I arbetets bakgrund kopplar jag detta till en problematisering av det offentliga rummet som plats för olika individer och grupper, och att det offentliga rummet, som demokratisk arena, bör betraktas som en plats där skilda synsätt och olikheter bejakas.

Jag ville i mitt arbete undersöka möjligheten att formge rumsstrukturer som skulle kunna upplevas som föränderliga, med fysisk modell som skissverktyg. I arbetet tillämpades denna undersökning på Fridhemstorget, ett 1950-tals torg i Malmö, som är aktuellt för ombyggnation.

Syftet med arbetet var att undersöka rum och föränderlighet genom en serie workshop-skisser i fysisk modell, där inspiration hämtades från Fridhs beskrivning av den japanska synen på rum. Syftet med arbetet var även att undersöka hur föränderliga rum kan gestaltas på Fridhemstorget. För att svara på syftet indelades och utfördes arbetet i två delar: 1 *Workshopserie i fysisk modell* och 2 *Fallstudie Fridhemstorget*.

I del 1, *Workshopserie i fysisk modell*, undersöktes former för rum samt tre aspekter av föränderlighet inspirerade av den japanska synen på rummet som föränderligt. Undersökningarna utgjordes av en serie skisser i en modell föreställande Fridhemstorget i skala 1:200.

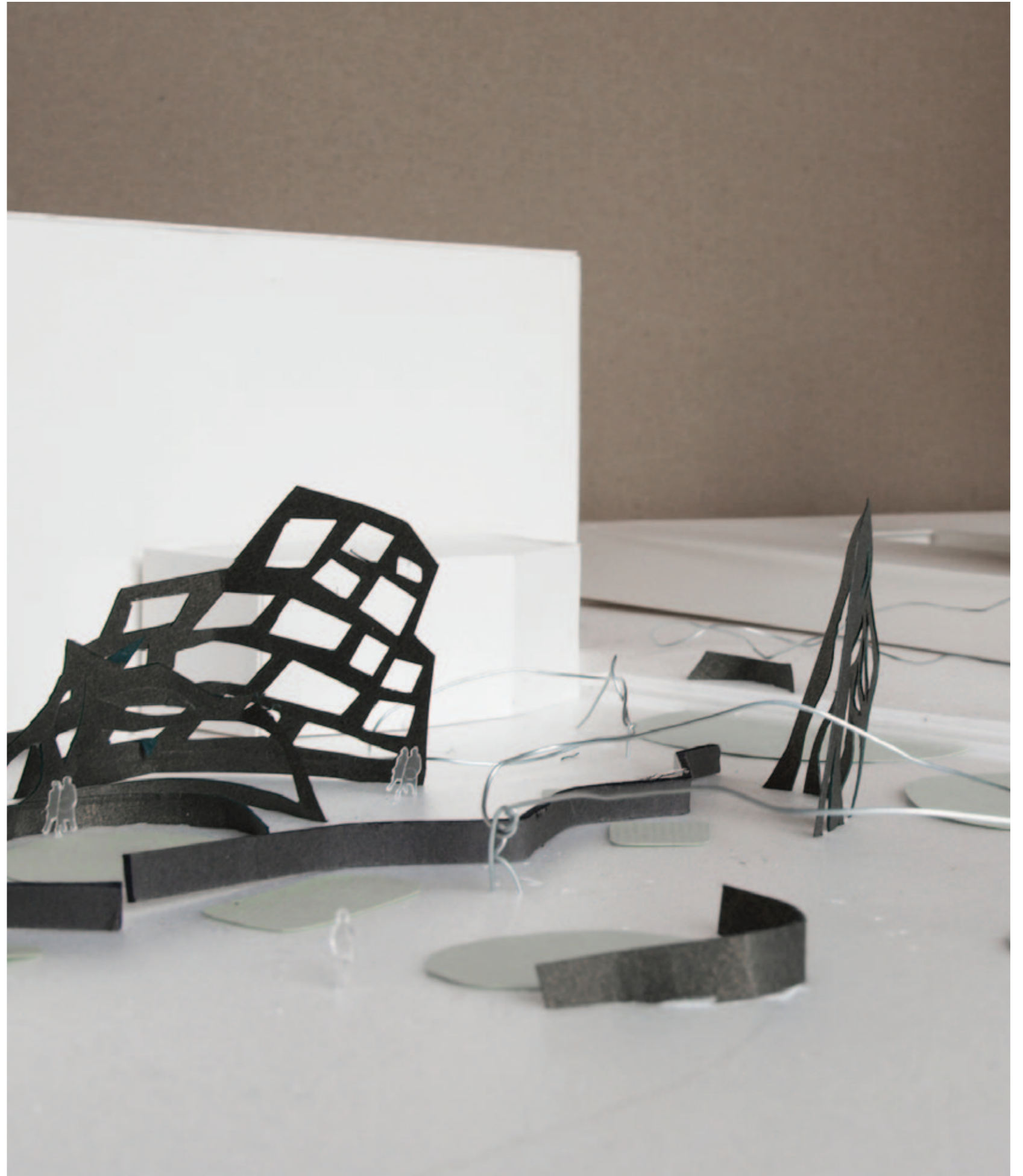
I del 2, *Fallstudie Fridhemstorget* undersöktes Fridhemstorgets befintliga situation och ett skissförslag för torget formgavs. Den befintliga situationen studerades genom platsbesök, förstudier och underlag från Malmö stad, samt med hjälp av Jan Gehls teorier om hur den fysiska miljöns utformning påverkar aktiviteter i utomhusmiljöer. Skissförslaget formgavs genom att slutsatserna från denna studie vävdes samman med resultatet från workshopserien.

Resultaten som presenteras i detta arbete är först workshopseriens fyra avsnitt; *former för rum, sekventiell rörelse, tomhet och abstraktion* samt *föränderliga material*. Ur de olika avsnitten plockades aspekter vilka sammanställdes som ett resultat av workshoppen. Workshopens resultat betraktas- och används som en verktygslåda i arbetet. Verktygslådan sammanfattar hur olika former och aspekter av föränderlighet kan används för att gestalta en varierad rumsstruktur som öppnar för olika perspektiv och därmed också kan sägas öppna för olika tolkningar. Efter detta presenteras fallstudiestudien av Fridhemstorget, först studien av de befintliga situationen och sedan det slutliga skissförslaget. Skissförslaget sammanfattas och presenteras även som bilaga i A1 format.

I diskussionen återkopplar jag till arbetsprocessen, undersökningen av rum och föränderlighet, arbetets syfte och problematik.

Jag fann den fysiska modellen som ett relevant redskap för att undersöka rumsstrukturer och föränderlighet så som jag angripit mig ämnet i detta arbete. För i den fysiska modellen kan betraktaren låta ögonen vandra och själv bestämma perspektiv för betraktande, samtidigt som den tredimensionella formen ger en direkt förståelse för rummets gränser både i plan och vertikalt.

Den japanska synen på rummet utgjorde inspiration i workshopserien och blev ett konstruktivt sätt att formge för olika perspektiv och synsätt, genom att denna rumssyn utgår från rummet som en subjektiv och föränderlig upplevelse. Att arbeta med aspekter kring föränderlighet som ett sätt att öppna för olika sätt att se samma plats på har i det här arbetet väckt tankar och frågor som konkret resulterat i verktyg för formgivning.

ABSTRACT

My final thesis in landscape architecture is a project investigating how to design rooms with the ability to transform, with the physical model as sketching tool.

The starting point for this project was the idea that when a public place is designed for changeability it can open up for different interpretations. When designed for changeability, the character and identity of the room would be shifting or transforming rather than constant, and in this way it would show different perspectives, depending on circumstances and the person watching or acting in the place. In the introduction of this work I relate the changeability and openness for different perspectives to the fact that the public place, as a sight for democracy, must obey differences, though it is a scene for different individuals and different groups. My intention in this project was to consider openness for those different individuals and their diverse perspectives in my design process, by forming changeability. The site for the project is Fridhemstorget, a square in Malmö, in the south of Sweden, which was built in the 1950s and is a subject for renovation today.

The work is inspired by the Japanese view of the room as transformative, and as a constantly changing process in the beholder's mind and experience. The Swedish architect and professor of design, Kristina Fridh writes about this in her book *Japanese Rooms – A discussion about emptiness and changeability in Traditional and Contemporary Japanese Architecture*.

My aim with this master thesis was to investigate room and changeability through a series of workshop sketches in physical model with inspiration from the Japanese view of the room, as described by Fridh. Secondly my aim was also to make a conceptual design proposal for changeability and transformative rooms on Fridhemstorget.

The project was divided and performed in two parts. 1, *Workshop sketches in physical model*, and 2 *Case study Fridhemstorget*.

In part 1, *Workshop sketches in physical model*; forms for rooms and three aspects of changeability were investigated through sketches, with inspiration from the Japanese view of the room. The sketches were implemented in a model of Fridhemstorget in scale 1:200.

In part 2, *Case study Fridhemstorget*, the current situation of the square was investigated and presented together with a new design proposal. The current situation was studied through site visits and through readings of preparing studies and investigations made by Malmö Municipality. I also used the Danish architect Jan Gehl's theories about how the physical environment affects human activities in outdoor spaces, for analysing the current situation and its needs.

The design proposal for Fridhemstorget was designed comprising the result from the workshop sketches and the study of Fridhemstorget's current situation.

The results presented in this thesis are: first the workshop sketches in four sections; *form for room*, *sequential movement*, *emptiness and abstraction* and *transforming materials*. Secondly the case study with the results from the study of Fridhemstorget's current situation and the design proposal are presented.

I consider the physical model as a suitable tool for designing room and changeability in this work. In the model the beholder can look at the rooms from different perspectives and let the eyes wander through the place, which gives an immediate understanding of the borders of the rooms in all three dimensions. I also found the Japanese view of the room relevant for my process and investigation. Collecting inspiration or thoughts from different disciplines or cultures can be used as a method for creating something new, and to break everyday patterns. I believe it is important to be open to create new views and to the fact that places have different meanings to different people and that this openness demands us to design rooms and places offering different perspectives and changeability.

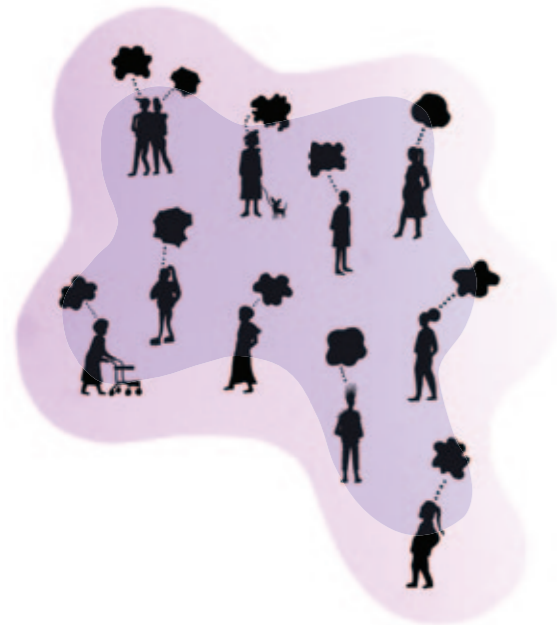

SUMMARY

My final thesis in landscape architecture is a project investigating how to design rooms with the ability to transform, with the physical model as sketching tool.

Introduction

My starting point was the idea that when a public place is designed for changeability it can open up for different interpretations. When designed for changeability, the character and identity of the room would be shifting or transforming rather than constant, and in this way it would show different perspectives, depending on circumstances and the person watching or acting in the place. In the introduction of this work I relate the changeability and openness for different perspectives to the fact that the public place, as sight for democracy, must obey differences, though it is a scene for different individuals and different groups. My intention in this project was to consider openness for those different individuals and their diverse perspectives in my design process, by forming changeability.

The public place is a place where different people meet, which means that it is constantly seen and experienced through different perspectives and interpretations.

The work is inspired by the Japanese view of the room as transformative, and as a constantly changing process in the beholder's mind and experience. The Swedish architect and professor of design, Kristina Fridh writes about this in her book *Japanese Rooms – A discussion about emptiness and changeability in Traditional and Contemporary Japanese Architecture*. Her book has been inspiration for the workshop sketches in physical model, investigating room structures and changeability. The project and its investigations is applied on Fridhemstorget, a square in Malmö, in the

south of Sweden, which was built in the 1950s and is a subject for renovation today.

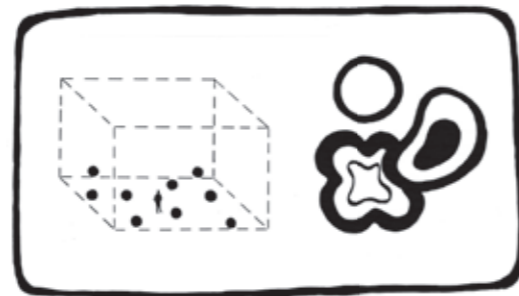
The aim with this master project was to investigate room and changeability through a series of workshop sketches in physical model with inspiration from the Japanese view of the room. Secondly the aim was also to make a design proposal for changeability and transformative rooms for Fridhemstorget.

The work is divided in two parts. The first part consists of the workshop sketches in a physical model where structures and forms for room and changeability are tested. The second part is a case study of Fridhemstorget where the physical situation and the structural problems of the square is investigated and presented, and together with the conclusions from the workshop sketches, makes the program for a design proposal for Fridhemstorget.

Workshop in physical model

The model for the workshop sketches was built as a representation of Fridhemstorget in the scale 1:200 and the workshop sketches are divided in four sections, *form for rooms* and three aspects of changeability – *sequential movement, emptiness and abstraction* and *transforming materials*. The book *Japanese Rooms* has been the inspiration and the reason for working with these four themes.

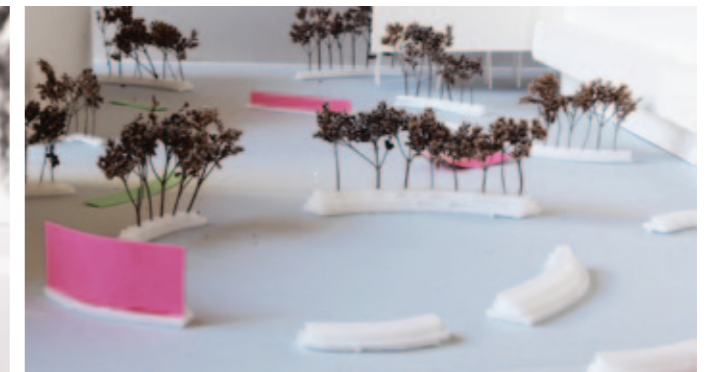
Form for room

In the first section *Form for rooms* I was inspired by Fridh's description of how the traditional Japanese represents art and architecture using alternative perspectives than the central perspective, which at the same time dominates the western worlds representation and art. Fridh (2001) relates the different perspectives to the physical experience of room and to how the room get it's physical form. She also tell about how artists in west during the first part of the 20th century looked for alternatives to the central perspective, in search for an individual and subjective view of the world, more related to experiences and feelings. One of those is Oscar Reutersvärd, a Swedish artist, known for his impossible figures. Reutersvärd was interested in the Japanese perspectives. In his drawings he uses one of the alternative perspectives from the Japanese tradition, *the isometric perspective*, where all lines are parallel. He claims that this perspective relates to how

Examples from the workshop section Form for room. Two the left a modell investigating the proportions of Reutersvärd's Närrum, to the right the scetch inspired by Hilma af Klints abstract paintings.

Examples of two scetches from the workshop section Sequential movement.

Examples of two scetches from the workshop section emptiness and abstraction.

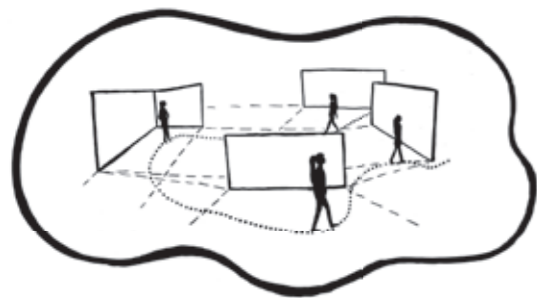

Examples of two scetches from the workshop section transforming materials. For more photos from the workshop scetches see page 17-36.

we experience our closest surroundings – *Närrummet*. Reutersvärd argues that within a radius of 6 metres, *Närrummet*, we experience everything in the same scale and size, directly in proportion to ourselves.

In the first section of the workshop I took inspiration to the first sketch from the proportions of *Närrummet*, by using modules in 6x6 and 12x12 metres (in scale 1:200) to try a pattern of smaller rooms for Fridhemstorget. In the second sketch I took inspiration for the room structures from the Swedish painter Hilma af Klint, who also worked with alternative ways to picture the world in the first half of the 20th century, but with a completely different language of form than Reutersvärd.

Sequential movement

In the second section *Sequential movement* I took inspiration from how the traditional Japanese architecture build room's for an experience through sequential movement, and how they uses unfinished or movable walls to change the rooms and their relations to other rooms. This resulted in two sketches using sequences of walls to form a structure of rooms where the borders of the rooms could be experienced as transforming for the person moving through the structure.

Emptiness and abstraction

In the third section Emptiness and abstraction the inspiration was taken from the Japanese cultures view of emptiness as something that opens for individual thoughts and fantasy, and for flexible use.

Transforming materials

The fourth section was inspired by how the Japanese architecture emphasise materials and the materials properties. The inspiration was used to imagine and form different structures for a ground pattern, where one structure were thought to be built in a stone reflecting sunlight and the other structure were thought to be built by a stone getting a very strong appearance in rain. This would give the square different dominating patterns in different weather conditions. I worked with modest and abstract patterns formed by circles and quadrants, with the circles meant to appear in sunshine and the quadrants meant to appear in rain.

Conclusions and tools for designing a room structure for changeability

My conclusion from the workshop sketches is that the different aspects of changeability can be used together to form different perspectives on a site. But to get changeability the different aspects and objects has to be designed to balance with each other. As a result of the workshops I made a list – a toolbox of how to implement the different aspects from the different sections in the workshop together in a design.

Case study Fridhemstorget

In part two Fridhemstorgets current situation is presented and the conclusions from this study is taken into a design proposal, implemented in the design together with the toolbox from the workshop.

The current situation and structural problems

Fridhemstorget's visual appearance has not changed much since the 1950's when it was built. But the remarkable thing today is that few people linger at the square. Although lots of people cross the square very few of them chose to stay or sit down. This can be related to the windy conditions on site and that the square offers just one place to sit down where it's both sunshine and shelter. It can also be related to the fact that the square today is formed in a scale for cars and traffic rather than for the walking human.

Fridhemstorget today, seen from south.

Fridhemstorget today, seen from the church tower, looking towards south. Photo by Malmö Stad 2012.

Fridhemstorget is situated in Malmö in the western parts of the inner city –Västra Innerstaden.

The site Fridhemstorget. Map: © Lantmäteriet, i2012/901

Tools from the four workshop sections are used as program and strategy in the design proposal for Fridhemstorget together with conclusions from the structural problems and functional needs of the current situation.

Two different perspectives possible to experience in the proposal. On top looking towards north a rainy day, below among the smaller rooms in the middle of the square looking towards south a sunny day.

Site plan. For sections of the proposal see page 48-54, or the A1 poster as appendix (bilaga) to see the sections and the plan in scale 1:400.

A positive aspect though is the market, which take place on the square Tuesday – Saturday and creates activity on the square, and a reason for people to halt and meet.

My conclusions from the study are that the traffic has to be toned down to benefit walkers and bikers passing the square. A more varied room structure offering more intimate rooms and places to sit in shelter and sun could make the square more attractive to hang out on. But at the same time it's highly important to keep the square as a square – open for markets and temporary events, which demand bigger empty rooms.

The proposal

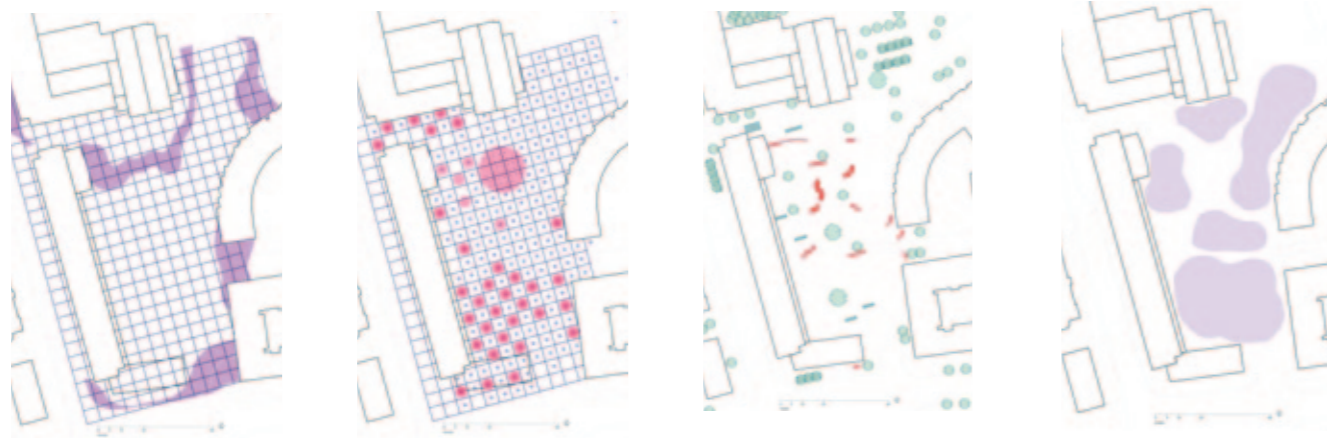
The design proposal comprises the toolbox from the workshop sketches and the study of Fridhemstorgets current situation. The conclusions from the study of the current situation are implemented by forming an overarching room structure, offering place for the market, pointing out entrance rooms and keeping visual connections and movement over the place. The conclusions have also directed the room structure and it's walls to offer shelter and sun at different times of the day, but at different points.

The toolbox from the workshop is used to create a changeable and varied room structure overlaying the overarching structure. Sequences of walls are used both to create different perspectives of the room structure through movement but also to create temporary shadow patterns and to form shelter and places to sit. The proportions of Reutersvärd's Närrum is used as a grid for the ground pattern, and contrasting shapes are used to break the linear pattern at entrances. The ground pattern is taken straight from the workshop section *Transforming materials* using circles and quadrants to appear and dominate over each other in different weather conditions. Finally emptiness is used as forming bigger rooms to make a contrast to the more intimate rooms and to give place for for events and activities.

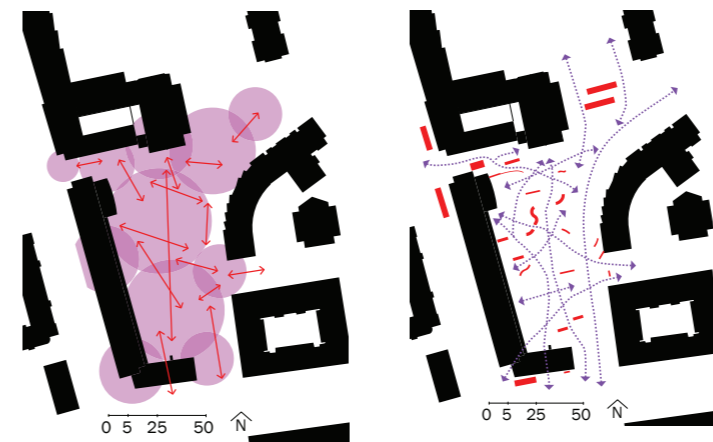
Discussion / final words

As landscape architects we are quite used to work with changeability as we work with plants and trees, which are living materials and constantly shifting. In this work I focused on looking at changeability as a way to form and open for different interpretations of a place. And I see this as a perspective of changeability worth to continue to investigate though it can arise questions of who the public space is designed for and what role the public space should take: to form identity or to open for differences and interpretations?

I believe it is important to be open to the idea that places have different meanings to different people and that this openness demands us to design rooms and places offering different perspectives and changeability.

Tools from the four workshop sections are used to create room structures with variations and changeability, overlaying the overarching structure.

An overarching roomstructure is set to create visual connections and allow movement.

FÖRORD

Detta är ett examensarbete inom ramen för landskapsarkitekturprogrammet på Sveriges Lantbruksuniversitet.

Jag vill börja det här arbetet med att presentera ett citat som speglar mitt förhållningssätt i detta projekt och arbetsprocessen. Det är ett citat hämtat ur Kristina Fridhs bok *Japanska rum – om tomhet och föränderlig-het i traditionell och samtida japansk arkitektur*. Den japanska betraktelsen av rum som beskrivs där har varit en stor inspiration för min undersökning av rum och föränderlighet. Samtidigt som Fridh beskriver föreställningen om rummet i den japanska traditionen och arkitekturen, kopplar hon till olika begrepp inom kulturen. Ett av de begrepp hon tar upp är *Mitate*, vilket hon beskriver handlar om att

„välja ut något, ta det ur sitt sammanhang och sätta in det i ett nytt för att finna nya värden och funktioner.“

Fridh 2004 s. 135 och 137

Denna beskrivning kan liknas med hur jag angrep undersökningen av rum för föränderlighet i detta arbete. Jag plockade ut teorier, begrepp och synsätt, bland annat från den japanska synen på rum, med vilka jag sökte efter hur föränderlighet och rum kan gestaltas, men också efter själva anledningen att arbeta med föränderlighet.

Tack

Jag vill varmt tacka Ylva Dalhman för handledning, stöd, inspiration och uppmuntran under arbetets gång. Jag vill också rikta ett stort tack Anders Lundahl på Urbio för stöd, samtal och extra handledning. Det har betytt mycket för mig att få dela idéer med er under arbetets gång. Jag vill även tacka Malmö Stad och Sten Göransson för tillhandahållet material, fotografier och förundersökningen av Fridhemstorget.

Slutligen vill jag också tacka mina vänner och min familj som på olika sätt stöttat mig och funnits bredvid mig.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	11
Introduktion	11
Bakgrund	11
Den japanska synen på rum och föränderlighet	11
Den fysiska modellen som redskap	12
Fridhemstorgets problematik	12
En problematisering av mötesplatsen som arena för mångfald och olikheter	12
Rum för föränderlighet och tolkning	13
Arbetets upplägg	13
Syfte	14
Frågeställningar	14
Avgränsning	14
Målgrupp	14
ARBETSPROCESS	14
Del 1 Workshopserie i fysisk modell	14
Modellen där workshopskisserna utfördes	14
Fyra avsnitt – Former för rum samt tre aspekter av föränderlighet	14
Workshopseriens resultat	15
Del 2 Fallstudie Fridhemstorget	15
Fridhemstorgets befintliga situation	15
Jan Gehls teorier som analysen inspirerades av	16
Aspekter i den befintliga situationen att utveckla i skissförslaget	16
Skissförslaget	16
Utformning av gestaltningsprogram	16
Kompletterande skissverktyg och visualisering	16
Fotografi som verktyg	16
DEL 1 WORKSHOP I FYSISK MODELL	18
FORMER FÖR RUM	19
1. Inspiration från Oscar Reutersvärd's beskrivning av närrummet	20
2. Inspiration från Hilma af Klints abstrakta måleri	22
SEKVENTIELL RÖRELSE	23
1. Sekvens av rum	24
2. Större och mindre rum	26
TOMHET OCH ABSTRAKTION	28
1. Vaggsekvenser och tomrum	29
2. Scenrum inspirerade av The Noh Theatre	30

FÖRÄNDERLIGA MATERIAL	31
1. Bara väggmoduler	32
2. Vaggmoduler och fyrkanter	33
3. Vaggmoduler och cirklar	34
4. Vaggmoduler, fyrkanter och cirklar	35
Slutsatser från workshopserien	36
Former för rum	36
Tre sorters föränderlighet i kombination	36
Resultat – en verktygslåda för formgivning av rum och föränderlighet	36
DEL 2 FALLSTUDIE FRIDHEMSTORGET	38
Fridhemstorgets befintliga situation och historia	38
Historia	38
Fridhem	38
Ribersborg	38
Fridhemstorget	38
Befintlig situation	39
Västra Innerstaden och Slottsstaden idag	39
Verksamheter vid Fridhemstorget	40
Fysisk miljö	40
Mötesplatser och rörelse	43
Sammanfattning och slutsatser inför gestaltningsprogram	44
Skissförslag	45
Gestaltningsprogram	45
Skissförslagets övergripande struktur	45
Hur workshopens fyra teman format skissförslaget	47
Illustrationsplan	48
Två vyer i skala 1:400	49
Två olika perspektiv på Fridhemstorget	50

REFLEKTION OCH AVSLUTNING	51
Modellen som skissverktyg	51
Studien av den befintliga situationen	51
Valet att ta inspiration från den japanska synen på rum	51
Tankar kring resultatet	51
Undersökningen av rum och föränderlighet	51
Verktygslådan, workshopens resultat	51
Reflektioner kring former för rum och föränderlighet i skissförslaget	51
Aspekter och problem att vidareutveckla i skissförslaget	52
Återkoppling till arbetets syfte och bakgrund	52
Rum och föränderlighet i modellworkshopen och i skissförslaget	52
Föränderlighet som svar på att bejaka olikheter	52
Avslutning	52
Referenser	53

BILAGA:

En planch i A1 format innehållande illustrationsplan i skala 1:400 samt sektioner och perspektiv som sammanfattar skissförslaget för Fridhemstorget.

INLEDNING

Här presenteras under respektive rubrik arbetets bakgrund, syfte, frågeställningar, avgränsningar och målgrupp.

Introduktion

Som individer och subjekt ser vi och tolkar vår omgivning olika. Det vill säga vi betraktar världen subjektivt i förhållande till oss själva, både mentalt utifrån personliga erfarenheter och preferenser samt fysiskt genom vår placering i rummet.

Det offentliga rummet är en plats där olika individer och grupper möts, vilket innebär att det hela tiden ses och upplevs ur flera olika perspektiv och tolkningar. Samtidigt är det offentliga rummet en plats där olika individer och grupper kan betrakta-, möta- eller konfrontera varandra.

För landskapsarkitekter eller andra discipliner som verkar med att formge samhällets offentliga miljöer ser jag en anledning att tänka över vad den verklighet vi producerar symboliserar. Vilket utrymme ger vi åt olika individer och olika tolkningar? Går det att bejaka olikheter i formgivningen av det offentliga rummet?

Det går förstås inte att beakta eller ens föreställa sig alla individers personliga åsikter. Men vi kan sträva efter att forma platser som tillåter och öppnar för tolkningsmöjligheter och olika upplevelser. Vi kan gestalta rum vars gränser upplevs flytande då de betraktas i rörelse. Vi kan gestalta rumskaraktärer som förändras beroende av tillfälligheter och vi kan gestalta rum som stimulerar fantasi och ger plats åt det oväntade.

Min tanke är att ett stadsrum genom att gestaltas för föränderlighet skulle kunna rymma tolkningsmöjligheter, att föränderlighet skulle kunna forma rum som bejakar olika synvinklar.

Ett stadsrum som bejakar olikheter skulle kunna rymma olika scener och scenbyten. Det skulle kunna upplevas som både stort och litet, både som avgränsat och öppet. Beroende på tidpunkt, omständigheter samt individers interaktion och position i dess struktur skulle det förändras genom att byta skepnad och visa alternativa perspektiv. Genom detta skulle stadsrummet kunna sägas öppna för olika tolkningar.

I det här arbetet har jag hämtat inspiration från den japanska arkitekturens föreställning av rummet och dess egenskaper som föränderliga. Detta beskriver Kristina Fridh i *Japanska rum – en diskussion kring tomhet och föränderlighet i traditionell och nutida japanska arkitektur*. Den traditionella japanska arkitekturen har i hundratals år har föreställt sig rum som en subjektiv upplevelse. En upplevelse och erfarenhet som ständigt förändras och byter skepnad i människans medvetande (Fridh 2001, s 9.)

Fridhs bok inspirerade mig till att göra en formmässig undersökning av rum och föränderlighet i en serie skisser i fysisk modell. Denna undersökning

applicerades i arbetet på Fridhemstorget i Malmö, ett femtiotalstorg i den funktionalistiska stadsdelen Ribersborg, som idag är aktuellt för renovering och ombyggnation.

Arbetet som följer är uppdelat i två delar samt inledning, arbetsprocessbeskrivning och avslut. Den första delen är en serie skisser i fysisk modell vilka jag kallar *Workshop i fysisk modell*, där former för rum samt tre aspekter av föränderlighet undersöks.

Den andra delen, *Fallstudie Fridhemstorget*, är en studie av Fridhemstorgets befintliga situation och problematik. Samt ett skissförslag där aspekter och erfarenheter från workshopseriens undersökning och studien av Fridhemstorgets befintliga situation tillsammans används för att formge föränderliga rum på Fridhemstorget.

Bakgrund

I bakgrunden presenterar jag Kristina Fridhs beskrivning av det japanska rummet som jag inspirerades av i undersökningen av föränderlighet. Vidare klargörs varför jag såg fysisk modell som ett lämpligt skissverktyg. Därefter följer en problematisering kring varför det är relevant att arbeta med föränderliga rum utifrån betraktandet av Fridhemstorgets roll som mötesplats i staden.

Den japanska synen på rum och föränderlighet

Kristina Fridh är forskare och studierektor för forskarutbildningen vid HDK, Högskolan för design och konsthantverk, i Göteborg. I sin avhandling från 2001, och bok med samma namn från 2004: *Japanska rum – om tomhet och föränderlighet i traditionell och nutida japansk arkitektur* förklarar hon hur vi ur ett västerländskt perspektiv kan tolka japanska föreställningar om rum. Hon beskriver hur dessa föreställningar konkret gestaltar sig i traditionell och nutida japansk arkitektur (2001, s. 13).

I avsnittet som följer beskrivs först hur rumsstrukturerna utgår från en sekventiell rörelse och subjektiv upplevelse där begreppen tid och rum beror av varandra. Sedan beskrivs hur gestaltandet av tomhet samt strukturer uppbyggda av modulsystem används för att skapa föränderlighet, utrymme för subjektiv tolkning och flexibilitet. Slutligen jämförs den japanska bildkonsten med västvärldens bildkonst, i en betraktelse av hur dessa relaterar till respektive kulturs sätt att formge rum.

Föränderlighet beror av tiden och subjektet

Den japanska föreställningen om rum utgår från att rummets egenskaper är föränderliga. Genom detta kan den japanska synen på rummet ses som en kontrast

till Christian Norberg Schultz betraktelse av platsen, vilket är baserat på antagandet om att platser har vissa permanenta och konstanta attribut (Fridh 2001, s. 19). Norberg Schultz platsbegrepp kopplat till platsens själ är relativt välkänt bland arkitekter och landskapsarkitekter. Begreppet nämns både av Fridh (2001) och Catharina Gabriellsson (2006) som förknippat med en permanent platsidentitet. Det japanska rummet besit­ter istället för en sådan statisk identitet en generalitet och en föränderlighet kopplad till tid och subjektiv upplevelse (Fridh 2001, s.9). Vidare, skriver Fridh, att medan västerlandets arkitektur ritat och producerat rum som objektiva och mätbara enheter har den japan­ska traditionen i hundratals år föreställt sig rum som en subjektiv upplevelse. En upplevelse och erfarenhet som ständigt förändras och byter skepnad i männis­kans medvetande (2001, s. 9).

Föränderlighet genom sekventiell rörelse

Den traditionella japanska arkitekturen utgår från att rummet upplevs genom sekventiell rörelse, vilket ger en subjektiv upplevelse av rummet som en föränderlig process (Fridh 2001, s.16). Detta innebär att helheten kräver fysisk förflyttning för att kunna förstås då rum­met inte kan överblickas från en bestämd punkt utan upplevs förändras beroende på var i rummet man befinner sig (Fridh 2001 s. 41). Istället för att förstå rummens position i hela byggnadens struktur är det deras inbördes relation till varandra som är viktig (Fridh 2001, s.54).

Rörelsen genom rummet skapar också en ständig medvetenhet om hur tid och rum påverkar varandra. Tiden föreställs sammanflätad med rummet och förän­dras utifrån subjektets medvetande och upplevelse i rörelse (Fridh 2001, s 26-27). Detta förhållande mellan tid och rum används som verktyg för att skapa rytm och paus under upplevelsen i rörelse genom rum­men (Fridh 2001, s.32). Ett exempel på detta är hur stenar läggs ut med bestämda avstånd i den japanska trädgården – avstånd som påverkar den gåendes rytm genom rummet (Fridh 2001, s.32).

Tomhet och abstraktion öppnar för subjektiv tolkning

Fridh beskriver att det finns en ofullbordan i form av tomrum i den japanska kulturen som bygger på att subjektet eller individen måste använda sin egen fantasi (2004, s. 41-42). Hon menar vidare att det genom att subjektet måste använda sin egen fantasi finns en komplexitet i det ofullbordade och enkla (Fridh 2004, s.27).

Ofullbordan och tomhet återfinns ständigt i den japanska kulturen. Exempelvis inom teaterformen *The noh theather* där pauser eller frysningar av skådespelet är inslag där åskådarna själva får föreställa sig handlingen (Fridh 2001, s. 80-83).

Ett annat exempel som Fridh beskriver även hur moln används i den japanska bildkonsten med avsikt att dölja delar av bildmotivet för att istället stimulera och lämna plats åt betraktarens fantasi (2004, 41-42). Att rummet anses vara tomt är i den japanska arkitekturtraditionen en förutsättning för dess föränderlighet och flytande form (Fridh 2001, s.127). Det kan gestaltas genom sparsam möblering, i den genomgående avsaknaden av dekorationer eller genom oavslutade väggavsnitt. De japanska rummens tomhet på dekoration gör att materialen och gestaltningen av mötena mellan de olika materialen blir desto viktigare (Fridh 2001, s.138 och s.155).

Modulsystem i de två japanska arkitekturstilarna Minka och Sukiya

Strävan efter flexibilitet och möjlighet till föränderliga strukturer kommer till olika uttryck i de två traditionella arkitekturstilarna Minka och Sukiya (Fridh 2001, s.95-102).

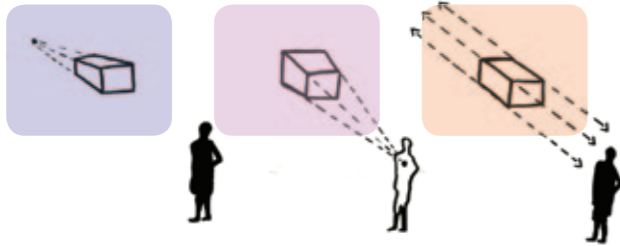
I Minka skapas flexibilitet och föränderlighet genom en bärande pelarstruktur i vilken moduler infogas på ett sätt som den modernistiska arkitekturens modul­­tänkande efterliknar. Inom Sukiyaarkitekturen gestaltas istället flexibilitet genom att ytor eller volymer adderas till varandra i plan (Fridh 2001, s.102).

Både i Minka och Sukiya är det oftast måttet från den traditionella mattan, *Tatamin*, som utgör modul­enheterna. (*Tatamins* mått är vanligtvis 1,818x0,909 meter, men har varierat mellan olika tidsepoker och regioner). Ännu i dag används *Tatamin* ibland genom att ett rum beskrivs i antal mattor (Fridh 2011, s.98-100).

Rummets form i förhållande till återgivning inom bildkonst

Fridh diskuterar hur rumsstrukturers form och upplevelse kan ses stå i relation till hur rummet föreställs och förmedlas i bild (Fridh 2001 s. 41-47).

I den japanska arkitektur- och bildkonsttraditionen återfinns andra perspektiv och sätt att avbilda. Två alternativa perspektiv som återfinns är det omvända perspektivet och det isometriska perspektivet, vilka beskrivs av Fridh (2001) och konstnären Oscar Reutersvärd (1984). I det ena perspektivet förblir linjerna parallella i bilden och alla föremål gestaltas då i samma skala (Reutersvärd 1984, s. 21). I det andra perspektivet går linjerna istället längre och längre bort från varandra så att betraktaren själv i position fram­för bilden kan upplevas utgöra linjernas mötespunkt (se figur 1 på sida 9). På detta sätt blir betraktaren en aktivt deltagande i bilden istället för att stå utanför den (Fridh 2001, s. 41-43). Samtidigt förmedlar den japan­ska traditionen arkitektur och rum illustrerade i långa illustrativa bildsekvenser, vilket samspe­lar med hur rummen gestaltas för att upplevas genom sekventiell rörelse (Fridh 2001, s. 41-43).

Figur 1.
Från vänster till höger: Centralperspektivet där linjerna möts i en punkt i bilden, det omvända perspektivet där linjerna går ifrån varandra och det isometriska perspektivet där linjerna förblir parallella och aldrig möts.

En av Oscar Reutersvärd's målningar ur boken *Omöjliga Figurer i Färg*. Reutersvärd använde sig av det isometriska perspektivet där alla linjer avbildas parallella. Med vänligt tillstånd Anders och Pontus Reutersvärd. 2014.

I västvärlden har centralperspektivet dominerat som återgivningsform inom bildkonsten sedan 1400 talet då den italienske arkitekten Filippo Brunelleschi som brukar ses som centralperspektivets förgrundsgestalt verkade. Men idéerna bakom centralperspektivet kan spåras ända tillbaks till 600 - 300-talet före år 0 (Fridh 2001, s.43). Centralperspektivet som representationsform tycks, som motsats till de japanska sätten att avbilda, sammanfalla med överblickbarhet. Det går ofta att se helheten av rummet från en bestämd punkt varifrån allt är synligt och det framstår som att rummen, medvetet eller undermedvetet, byggs för att ses genom centralperspektiv (Fridh 2001, s. 219).

Då Japan i slutet av 1800-talet, efter att ha varit stängt för omvärlden under 250 år, öppnade sina gränser riktades Västvärldens blickar mot den japanska

I den fysiska modellen kan byggnaden eller platsens tredimensionella form lätt studeras från flera olika håll.

traditionen. Det utbröt en Japan-feber och kulturskatter, influenser och inspiration hämtades från den japanska kulturen till Väst (Fridh 2001, s. 9-10). Denna feber avtog visserligen, men vissa begrepp och idéer hade hunnit förankras i den Västerländska kulturen och kom att påverka 1900-talets bildkonst- och arkitekturscen. (Fridh 2001, s. 10). Här beskriver Fridh exempelvis hur den svenska konstnären Oscar Reutersvärd intresserade sig för de japanska perspektiven och hur andra konstnärer i slutet av 1800-talet och 1900-talets första hälft strävade efter att frigöra sig från centralperspektivet genom att söka alternativa sätt att gestalta verkligheten på (2001, s.45).

Den fysiska modellen som redskap

Karen Moon, historievietare inom design och arkitektur, skriver i sin bok *Modelling messages – the architect and the model* att den fysiska modellen i sin tredimensionella form är ett viktigt komplement till de tvådimensionella bilder vi annars omges av. För även om vi är vana att betrakta tvådimensionella bilder, skriver Moon, lever vi i en tredimensionell värld som vi kan iakta och samtidigt röra oss i (2005, s.11). Genom att modellen i sin tredimensionella form är mer lik verkligheten än alla andra representationsformer är den lättare att förstå och därmed tillgänglig för en större publik. Den fysiska modellen kräver mindre träning för att läsa och förstå än vad datagjord renderingar och perspektiv gör (Moon 2005, s.11). Eftersom vi kan röra oss runt den och lätt betrakta den från olika synvinklar ger modellen samtidigt mer information om byggnaden eller platsens tredimensionella form än nästan något antal perspektiv skulle kunna komma upp i (Moon 2005, s.11).

I förhållande till renderingar, bilder gjorda utifrån tredimensionella datamodeller, bär den fysiska modellen på en större sanning genom att den inte kan lura ögat på samma sätt som tvådimensionella bilder. Något som arkitekten Ross Wimer framhåller då Moon intervjuar honom (Moon, 2005, s. 211).

Fridhemstorget sett från norr mot söder, uppifrån St. Andreas Kyrkans klocktorn. Torget kan idag upplevas som storskaligt, överblickbart och dominerat av trafiksituationen. Till vänster syns Tessins väg som idag avgränsar torgytan i öster. Foto: Malmö Stad 2012.

Fridhemstorgets problematik

Fridhemstorget är idag aktuellt för reovering och omgestaltning. Malmö stad genomförde redan 2012 en förstudie angående ombyggnationen. I januari 2014 låg projektet i vila, i väntan på en finansiell lösning för ombyggnation. Detta på grund av att det ligger ett parkeringsgarage under torgytan som även det behöver byggas om, vilket medför stora kostnader. Förutom att det är slitet är dagens trafiksituation, bristfällig belysning och ett vindutsatt klimat några problem som bör lösas i samband med reoveringen.

Rumsstruktur och skala på Fridhemstorget

Malmö stad skriver att det saknas en mänsklig skala i förhållande till de storskaliga byggnaderna på Fridhemstorget (2012, s. 22). Mina egna iakttagelser av att torget är proportionerat efter bilistens skala och inte den gående människans stämmer med detta.

Tolkat efter Jan Gehls (2003) teorier skulle Fridhemstorgets storskalighet kunna vara en av orsakerna till att platsen inte inbjuder till långvarig vistelse. Gehl skriver, vilket även nämns senare i detta arbete under arbets-processen, att vår upplevelseintensitet ökar med en minskad rumsdimensionering och att det nästan alltid är mer intressant att röra sig genom små rum än stora, för att det där finns möjlighet att uppfatta och uppleva helhet och detaljer samtidigt (2003, s.87).

Malmö stads mål med omgestaltning av Fridhemstorget är bland annat att det ska bli mer attraktivt att uppehålla sig där. (2012, s 5-6).

En problematisering av mötesplatsen som arena för mångfald och olikheter

Här presenteras Malmö Stads mål om Fridhemstorget som mötesplats följt av ett kritiskt perspektiv som ifrågasätter mötesplatsens roll och lyfter fram vikten av att bejaka olikheter och skilda perspektiv. Slutligen presenteras föränderligheten som ett sätt att öppna för tolkning och olika synsätt.

Mötesplats och mångfald

Som ett av de övergripande målen med omgestaltningen av Fridhemstorget anger Malmö Stad att det ska fungera som stadsdelens mötesplats (Malmö Stad 2012, s 5.). Vad en god mötesplats är och hur detta begrepp bör betraktas presenterar Malmö Stad i förslaget till sin nya översiktsplan, ÖP2012, som ställdes ut Våren 2013.

Här anges bland annat att:

“Tillgänglighet till och möjligheten att mötas i det offentliga rummet är grundläggande för ett demokratiskt samhälle. Offentliga platser, torg, parker och gator tillhör alla och ger möjlighet till möten och samtal...”

Malmö Stad ÖP2012, utställningsförslag, s. 36.

Samt att:

“Genus och mångfaldsaspekter ska beaktas vid planering och utformning av nya mötesplatser”.

Malmö Stad ÖP2012, utställningsförslag, s. 36.

Gemenskap eller olikhet – ett kritiskt perspektiv på mötesplatsen

Mötesplats och mångfald är begrepp som jag upplever ofta går hand i hand i statsplaneringssammanhang. Björn Magnusson Staaf & Tyke Tykesson skriver i boken *Malmö i skimmer och skugga* att mötesplatsen som begrepp använts så flitigt under 2000-talet att det nästan blivit utslitet i den offentliga retoriken. De skriver att det är lätt att idealisera det mångkulturella samhället, men att ingenting garanterar att möten inte lika gärna kan leda till konflikt som överenskommelse (2009, s. 324).

Vikten av att tillåta och bejaka mötet som just konflikt är något som Catharina Gabrielsson, assisterande professor i Urban teori på Arkitekturskolan vid KTH, förordar och problematiserar kring i sin avhandling *Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar* (2006).

Torg, gator, parker, caféer och shoppinggallerior, skriver hon, har fått hög status genom den svenska planeringskulturens hänvisning till det offentliga rummet som mötesplats och vardagsrum. Gabrielsson refererar här till vardagsrummet som en del av vår privata sfär, och som ett begrepp myntat under välfärdsstaten i ett samhälle som inte längre finns kvar. I dagens nyurbanism – vars idealbild utgörs av livet i den täta urbana miljön, ser hon risker i att det offentliga rummet sammanfaller med kommersiella intressen under producerandet av socialt och ekonomiskt homogena ”attraktiva” bostadsmiljöer” (Gabrielsson 2006, s. 59).

I värsta fall menar hon blir det offentliga rummet i den nyurbanistiska staden avpolitiserat genom en ”trivsel”

där olikheter förnekas (ibid, s. 60).

Vidare skriver hon att synen på det offentliga rummet som trivsamt vardagsrum kan böttna i konflikträdsla och social kontroll. Hon ser en problematik i detta synsätts föreställning av samhället som homogent.

Det offentliga rummets viktigaste syfte och föreställning ur social bemärkelse borde enligt Gabrielsson istället utgå från att det utsätter oss för andra människor. I det offentliga rummet, skriver hon, lär vi oss hantera utmanande sociala situationer konstruktivt och genom interaktioner inser vi att andra människor inte är som oss själva. I det offentliga rummet kan vi också inse att det finns en värld utanför vår individuella sfär som vi inte kan kontrollera eller överblicka (Gabrielsson 2006, s. 427). Sett i ett sådant sammanhang blir det offentliga rummets mening att det ger oss möjlighet att betrakta oss själva i förhållande till andra och omvärlden (ibid, s. 206).

Platser för allmän mening eller platser för individuell tolkning

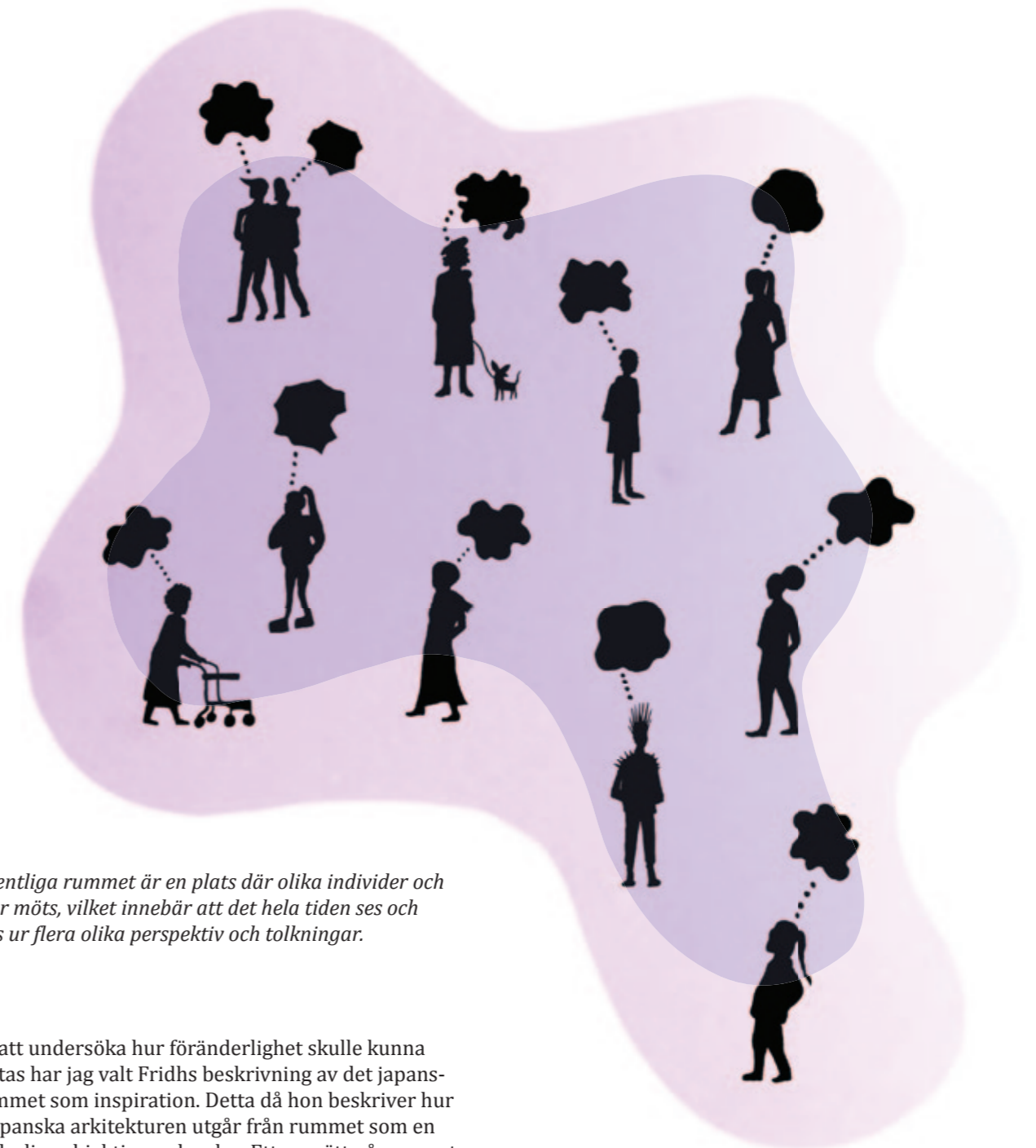
Platsen antas, enligt Gabrielsson, ofta vara bärare av en allmän mening och gemensamt igenkännande som förutses ha en bestämd betydelse. Och detta – att många känner igen samma sak, utgör den kollektiva platsens identitet (2006, s. 201).

Gabrielsson vill konfrontera och tänka om detta sätt att se och skapa platser genom att istället lyfta platsens mening för individen framför det kollektiva (2006, s.201). Hon ser en problematik när platser ges rollen som bärare av konkreta och specifika attribut betingade av hemhörighet och igenkännande. Detta förutsätter platsen som konstant snarare än föränderlig och dess besökare som en homogen grupp (2006, 156-157).

Gabrielsson menar att vi alla genom vårt medvetande har en förmåga att upprätta och uppleva våra egna platser utifrån individuella preferenser och erfarenheter. Och istället för att ses som kollektiva, menar hon att platser kan tillskrivas en individuell mening. Platser blir då tillfälliga istället för permanenta – de uppstår ur en slump, försvinner och återuppstår beroende på vilka vi är och vad som händer med oss (2006, s.206). Detta sätt att se platsen på, skriver Gabrielsson, tangerar en konstnärlig förståelse av platsbegreppet. Det kan förenklat liknas vid att ett konstverk får olika betydelse i olika betraktares ögon och därigenom producerar olika platser för varje enskild betraktare (Ibid 2006, 207).

Rum för föränderlighet och tolkning

Jag fann en relevans i att undersöka hur olika perspektiv och föränderliga rum kan gestaltas och appliceras på Fridhemstorget. Dels utifrån antagandet att Fridhemstorget ska fungera som mötesplats och offentligt stadsrum i relation till Malmö Stads mål att beakta genus och mångfalds aspekter. Dels utifrån Gabrielsson (2006) problematisering av mötesplatsen och vikten att bejaka olikheter samt individuella sätt att tolka och

Det offentliga rummet är en plats där olika individer och grupper möts, vilket innebär att det hela tiden ses och upplevs ur flera olika perspektiv och tolkningar.

tänka.

För att undersöka hur föränderlighet skulle kunna gestaltas har jag valt Fridhs beskrivning av det japanska rummet som inspiration. Detta då hon beskriver hur den japanska arkitekturen utgår från rummet som en föränderlig subjektiv upplevelse. Ett synsätt på rummet som bryter mot det konstanta platsbegreppet och istället öppnar för individuella tolkningar. Att arbeta med fysisk modell som skissverktyg för att undersöka olika rumsstrukturer och föränderlighet föreföll lämpligt då dess tredimensionella form, liksom Moon beskriver, ger en mer direkt bild av rummen än vad någon tvådimensionell bild kan göra. I relation till hur Fridh sätter rummets form i samband till dess perspektiviska avbildning fann jag det ytterligare tänkvärt att medvetet välja en skissmetod som under arbetsprocessen ger så många dimensioner på rummen som möjligt.

Arbetets upplägg

Arbetet är indelat i två huvuddelar:

Del 1: *Workshopserie i fysisk modell* presenterar undersökningen av rumsstrukturer och föränderlighet

Del 2: *Fallstudie Fridhemstorget*, beskriver Fridhemstorgets kontext och befintliga situation samt presenterar ett skissförslag där erfarenheterna från workshopserien och studien av Fridhemstorgets befintliga situation vävts samman.

Syfte

Syftet med arbetet är för det första att undersöka rum och föränderlighet genom en serie workshopsskisser i fysisk modell där inspiration hämtas från Fridhs (2001 och 2004) beskrivning av den japanska synen på rum. För det andra att undersöka hur föränderliga rum kan gestaltas på Fridhemstorget för att möjliggöra olika perspektiv och tolkningar av platsen.

Frågeställningar

1. Hur kan fysisk modell användas som skissverktyg för att hitta strategier för gestaltning av rum och föränderlighet?
2. Hur kan föränderliga rum gestaltas på Fridhemstorget då slutsatserna från workshopserien och den befintliga situationens vävs samman och tas i akt?

Avgränsning

Förslaget avgränsas geografiskt genom en områdesgräns. Här har jag tagit den ursprungliga idén om Fridhemstorget i akt, vilken var att torget skulle sträcka sig fram till byggnaderna öster om Tessins väg. Väster om torget har jag utgått från Malmö stads dragning av områdesgränsen. (Se illustration till höger).

Undersökningen av föränderlighet

Undersökningen av föränderlighet avgränsas genom att den utgår från det japanska rummet som inspiration, så som det beskrivs av Fridh 2001 och 2004 (se sida 11-13).

I modellworkshopserien avgränsas undersökningen av föränderlighet ytterligare genom att fokusera på tre teman inspirerade av den japanska synen på rum. Dessa tre teman är:

Föränderlighet genom *sekventiell rörelse*, vilket bygger på att subjektet/individerna beroende av sin placering i förhållande till väggsekvenser eller objekt upplever olika rum eller rumsgränser. Detta ger i förflyttning upplevelser av föränderliga rumsgränser.

Föränderlighet genom *tomhet och abstraktion*. Tomrum öppnar för det oplanerade och liksom abstraktion för fria tolkningar. Tomheten kan gestaltas som flexibla öppna ytor och abstraktion i form av icke föreställande geometriska former och mönster. Föränderligheten kan här sägas bygga på subjektiv tolkning samt öppenhet och flexibilitet.

Föränderliga material, en föränderlighet som byggs på att rummets dominerande material vilka utgör former eller gränser har föränderlig karaktär. Så att de omväxlande dominerar över varandra vid olika omständigheter eller tillfällen. Rummets karaktär varierar alltså genom att materialen omväxlande dominerar över varandra.

Arbetet med föränderlighet fokuserar på dagtid och årstider, och avgränsas till att inte omfatta belysning.

Målgrupp

Målgruppen är främst landskapsarkitekter och andra discipliner som intresserar sig för rumsskapande eller modellskisser – exempelvis arkitekter, designers och konstnärer.

Områdesgräns för Fridhemstorget, plasten som undersökningen och arbetet appliceras på. Flygfoto: © Lantmäteriet, i2012/901

ARBETSPROCESS

Arbetsprocessen har bestått av två olika metoddelar: Workshopserien i fysisk modell och fallstudien av Fridhemstorget.

I den första delen, workshopserien, beskrivs hur jag arbetade med fysisk modell för att undersöka *former för rum* samt föränderlighet utifrån de tre aspekterna *sekventiell rörelse*, *tomhet och abstraktion* samt *föränderliga material*.

I den andra delen, fallstudien, beskrivs hur jag studerade och analyserade Fridhemstorgets befintliga situation utifrån Jan Gehls teorier och med hjälp av Malmö Stads förundersökning. Samt hur jag i skissförslaget utgick från resultatet i workshopserien och studien av den befintliga situationen.

I arbetsprocessen som helhet har den fysiska modellen varit det mest tongivande skissverktyget, men jag fann också en relevans i att komplettera med andra skissmetoder. Jag kände ett behov av att fortsätta testa idéerna i andra skisstekniker vilket kan relateras till ett citat hämtat ur Moons bok *Modelling messages*.

Moon intervjuar där arkitekten Michele Sae angående hans förhållningssätt till den fysiska modellen, och Sae säger:

"If I get too involved in the models, I lose the overall view of the project. So if I think of something, I build it three-dimensionally in cardboard, metal, or whatever material I think is appropriate, and then I photograph it and think about it that way, and digitize it sometimes, and work on it in the computer, and then rebuild it. And then my assistant develops it until it's a little bit more refined, and then I come back again and tweak things and change things as it's developing".

Sae (2005) intervjuad av Moon 2005, s. 211.

Del 1 Workshopserie i fysisk modell

Min egen erfarenhet av att arbeta med fysisk modell jämfört med tvådimensionella bilder är, liksom Moon beskriver (se sida 12), att det i modellen blir lättare att se alla rummets gränser – golv, väggar, tak och volymen som uppstår, på en och samma gång. Samtidigt blir de olika delarnas förhållande till varandra mer överblickbara och tillgängliga än i tvådimensionella bilder.

Jag såg därför den fysiska modellen som ett lämpligt skissredskap för att undersöka och formge rum och föränderlighet.

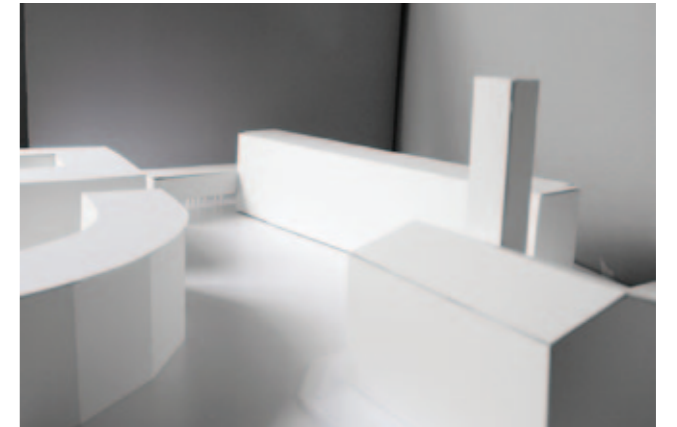
Workshopen användes i det här arbetet som en brainstormings- och skissmetod. Den användes för att testa idéer och olika ingångar till rumslig gestaltning och jag förhöll mig till modellskisserna som formmässiga experiment. Fridhs avhandling och bok *Japanska rum* utgjorde en viktig inspiration, men även Reutersvärd's beskrivning av närrummet, vilket förklaras närmare i workshopserien, samt Hilma af Klints abstrakta måleri användes som inspiration i två av experimenten.

I avsnittet som följer beskrivs hur modellskisserna utfördes rent praktiskt samt hur jag förhöll mig till inspirationen i de fyra workshopavsnitten.

Modellen där workshopsskisserna utfördes

Workshopserien utfördes i en representativ men något förenklad modell av Fridhemstorget i skala 1:200. Skalan valdes för att underlätta fotodokumentation av modellen ur fler vinklar än bara snett uppifrån och för att figurerna i modellen skulle bli urskiljbara. Då modellskisserna inte utgör färdiga förslag utan är tänkta att läsas som arbetsskisser har den, i förhållande till skalan, grova detaljeringsgraden inte någon betydelse.

Modellen byggdes efter underlag i form av inmätningar från Malmö stad samt egna fotografier från plats. Materialen som ses i modellerna är olika typer av kartong, färgat papper i flera kulörer, frökapslar från växter, ståltråd och knappnålar.

Foton på modellen av Fridhemstorget i skala 1:200 som workshopseriens undersökande skisser av former för rum och föränderlighet utfördes i.

Fyra avsnitt – Former för rum samt tre aspekter av föränderlighet

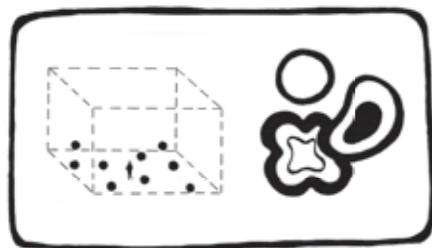
Workshopen delades in i fyra avsnitt för att lyfta fram de olika aspekterna: *1 Former för rum*, *2 Sekventiell rörelse*, *3 Tomhet och abstraktion* samt *4 Föränderliga material*. I det första avsnittet hämtades inspiration från konstnärerna Reutersvärd och Klint, medan de tre avsnitten som fokuserade på föränderlighet hämtade inspiration från Fridhs avhandling *Japanska rum*.

Former för rum, abstrakt konst som inspiration

Idén att använda abstrakt konst som inspiration kom från erfarenheter i tidigare gestaltningsprojekt under landskapsarkitekturutbildningen. I det här arbetet användes denna metod som inspiration för att komma igång med skissprocessen och för att få distans till Fridhemstorgets befintliga formspråk. För att anknyta till de utmanande konstruktionsarna i början av 1900-talet, vilka Fridh nämner, (se sida 12) valde jag att påbörja modellworkshopserien med rumsformer inspirerade från två konstnärer verksamma under första delen av 1900-talet – Oscar Reutersvärd och Hilma af Klint.

Valet av Oscar Reutersvärd som inspiration

Oscar Reutersvärd blev inspirerad av de japanska av rumspektiven och arbetade med något han kallade närrummet eller "Det observerande jagets skala" (1984, s.21). Denna skala och närrumets proportioner testades på Fridhemstorget som i förhållande till människan är storskaligt. Genom att arbeta med *närrummet* i form av moduler i en rumsstruktur över torget bröts skalan ner till en mänsklig nivå samtidigt som det blev ett verktyg för att bättre förstå torgrumets skala i relation till människan.

Former för rum

Valet av Hilma af Klint som inspiration

Hilma af Klint betraktas som en som en abstrakt pionjär (Iris Müller-Westmann 2013, s 33). Hon levde och verkade under samma tid som västvärlden började intressera sig för Japan och var en del av den tidiga modernismen. Jag tog i mitt arbete hennes formspråk som inspiration för att få distans och bryta mot Fridhemstorgets existerande struktur.

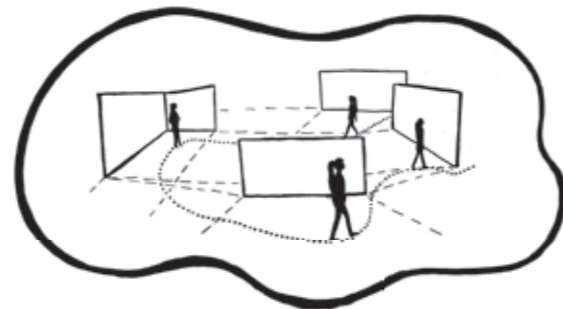
Det japanska rummet som inspiration

Det japanska rummet användes som inspiration genom att jag plockade ut delar ur det Fridh (2001 och 2004) beskriver som jag fann inspirerande och möjligt att relatera till i workshopserien. Dessa tolkades och tes-

tats formmässigt i de tre avsnitten *sekventiell rörelse, tomhet och abstraktion* samt *föränderliga material*.

Tre aspekter av föränderlighet

De tre aspekterna *sekventiell rörelse, tomhet och abstraktion* samt *föränderliga material* valdes som nämnts ovan med inspiration från Fridhs avhandling. De två första valdes då de beskrivs som grundläggande i den japanska föreställningen av rummet som föränderligt och kopplat till den subjektiva upplevelsen. Den sista valdes med inspiration från Fridhs beskrivning av hur materialens karaktär är en väsentlig del av den japanska arkitekturen. Vilket fick mig att associera och tänka kring material med föränderliga karaktärer.

Sekventiell rörelse

Tomhet och abstraktion

Föränderliga material

Överst: Fyra bilder ur serien *Svanen*. Ett exempel på hur Hilma af Klint avbildar olika föreställningar av samma motiv. Underst: En bild ur serien *WU/Rosen*. Samtliga bilder är från *Moderna Museets utställningskatalog Hilma af Klint – Abstract pionjär från 2014*. Med vänligt tillstånd från *Stiftelsen Hilma af Klints Verk*.

Workshopseriens resultat

Modellworkshopserien avslutades med en sammanfattande reflektion kring de fyra delarna. Denna presenteras i samband med workshopserien på sida 36 tillsammans med resultatet, en verktygslåda i form av en lista. Verktygslådan, eller listan, samman-

fattar strategier för hur rum och föränderlighet kan formges för att skapa olika rumspektiv vilka kan ge olika tolkningar av en plats. Även denna presenteras på sida 36 men används också som utgångspunkt i skissförslaget i arbetets anrda del (se sida 46-47).

Del 2 Fallstudie Fridhemstorget

Eftersom Fridhemstorget var aktuellt för ombyggnation när jag påbörjade arbetet ville jag förankra det jag kommit fram till i workshopserien i problematiken på plats.

Här presenteras först hur jag arbetade med att undersöka Fridhemstorgets befintliga situation. Sedan presenteras hur aspekterna från studien av den befintliga situationen och resultatet från workshopserien tillsammans utgjort gestaltningsprogram till ett skissförslag för Fridhemstorget.

Fridhemstorgets befintliga situation

Utifrån underlag och förstudier från Malmö samt egna iakttagelser och analysering av situationen med hjälp av Jan Gehls (2003) teorier studerades Fridhemstorgets befintliga situation och kontext. Jag läste även kort om Fridhemstorget och de omgivande stadsdelarnas historia. Slutligen sammanfattade jag viktiga aspekter i den befintliga situationen att ta med och utveckla i skissförslaget

Valet att arbeta med Fridhemstorget

När jag letade efter aktuella platser att arbeta med som examensarbete hittade jag en artikel på internet om den planerade ombyggnationen av Fridhemstorget. Då jag inte fann vidare information om vad som hänt och hur det gått tog jag kontakt med Sten Göransson, landskapsarkitekt på Malmö stad som enligt artikeln varit inblandad i projektet 2012.

Göransson (2014) berättade att ombyggnationen av Fridhemstorget fortfarande var aktuell men att situationen är komplex ur många aspekter, exempelvis vad gäller klimat för utevistelse och dagens trafiksituation. Jag bestämde mig för att arbeta med platsen då jag upplevde att det utifrån platsens komplexitet fanns en relevans i att arbeta fram en ny rumstruktur där.

Studie av Fridhemstorgets historia

Inledningsvis läste jag om Fridhemstorget, Fridhem och Ribersborgs historia bland annat i Magnusson Staaf & Tykessons bok *Malmö i Skimmer och skugga* (2009) samt i Malmö Stads förstudie från 2012.

Ribersborg, stadsdelen som Fridhemstorget ligger i, är typisk för sin tid genom att större delen av typologin är ritad på 30-talet och byggd i funktionalistisk stil. Så att vandra runt i kvarteren blev också ett sätt att titta på Fridhemstorgets historiska kontext som komplement till böckerna.

Bearbetning och informationshämtning från Malmö Stads Förstudie

Malmö Stad utförde 2012 en förstudie som heter *Fridhemstorget – Förstudie Byggprojekt, 4197*. Under arbetet använde jag mig av informationen i denna i kombination med egna analyser och iakttagelser. De analysplaner och inventeringsplaner som presenteras senare i detta arbete formgavs dels utifrån bearbetade underlag från Malmö stad, dels från bearbetade flygfoton hämtade från lantmäteriet och dels utifrån egna iakttagelser och begrepp hämtade från Gehl (2003)s teorier.

Samtliga analys- och inventeringsplaner bearbetades i Adobe Illustrator och det anges i teckenförklaringen vilken information som tagits direkt ur Malmö Stads analyser. Om ingenting anges är informationen iakttagen eller analyserad av författaren.

Vad gäller användandet av Malmö Stads förstudie så har jag inte utgått från all information i detta arbete utan valt ut de delar jag fann mest relevanta och realistiska att bearbeta inom ramen för min uppsats och min skissprocess.

Övriga underlag

Förutom *Förstudie Byggprojekt, 4197 Fridhemstorget* tog jag även del av underlag i form av inmätningar, cad filer, en grundmodell i sketchUp samt fotoarkiv från Gatukontoret, Malmö Stad. Detta material användes som grundkartor för program- och gestaltungsplaner samt modellbygge.

Platsbesök, iakttagelser och analys

Under arbetet reste jag vid två tillfällen till Malmö och besökte torget vid olika tidpunkter både vardagar och helger. Dessa besök ägde rum februari vecka 6 samt mars vecka 11. Vid dessa tillfällen studerades både torget och dess omgivning genom att händelser och fysiska förhållanden iakttogs, fotodokumenterades och skissades.

Jag kartlade även verksamheter som förekom, samtalande med några personer vid torget samt iakttog och analyserade upplevelsen av klimatet, vindar, sol och lä vid de olika tillfällena.

Min utgångspunkt var att iaktta den rumsliga situationen samt hur människor använde platsen för att med hjälp av Gehl (2003)s teorier reflektera kring förhållandena. Malmö Stads förstudie användes som bakgrund och utifrån den komplettera jag med

ytterligare information samt bekräfta att den informationen Malmö Stad samlat in stämde med vad jag kunde se och uppleva.

Jan Gehls teorier som analysen inspirerades av

Jan Gehl, arkitekt och professor vid Konstakademiens Arkitektskola i Köpenhamn, återkommer ständigt som referens i landskapsarkitektursammanhang och under landskapsarkitekturutbildningen. I boken *Livet mellem husene* skriver han om mänskliga aktiviteter i utomhusmiljöer. Han menar att den fysiska miljöns planering och utformning är en av de faktorer som påverkar mänskliga aktiviteter i det offentliga rummet (Gehl 2003, s. 29).

När utemiljön har låg kvalitet sker enligt Gehl endast de absolut nödvändigaste aktiviteterna, de som vi måste utföra, exempelvis handla och gå till jobbet. Är miljön däremot av hög kvalitet tenderar de nödvändiga aktiviteterna att ta längre tid och leda vidare till valfria aktiviteter. Exempelvis att vi stannar upp, sätter oss ned eller väljer att gå en omväg bara för trevlighetens skull (2003, s. 7-9).

Gehl menar att människan dras till andra människor, att vi har ett behov av att iakttaga andra. Exempelvis menar han att bänkar som erbjuder utsikt och god överblick över händelser och andra människor används betydligt mer frekvent än bänkar som saknar utsikt (Gehl 2003, s 21-25). Att iakttaga och befinna sig i samma rum som andra betraktar Gehl som ett passivt möte, han kallar det för ett *indirekt möte*. Denna passiva kontakt med andra är viktig för människan som social varelse, och genom att inbjuda till frivilliga aktiviteter kan den fysiska miljön gynna det indirekta mötet (Gehl 2003, s.11).

När uterummen blir stora, kalla, blåsiga och händelselösa, förlorar vi både rekreativa värden och kontakten med andra människor i det offentliga rummet (Gehl 2003, s. 30-31). En minskad rumsdimensionering ökar däremot upplevelseintensiteten, enligt Gehl är det nästan alltid mer intressant att röra sig genom små stadsrum än stora, då det där finns möjlighet att uppfatta och uppleva helhet och detaljer samtidigt (2003, s.87). Gehl menar också att där gångator och trafikfria zoner ökas kan vi se hur det sociala livet och den genomsnittliga uppehållstiden för själva utomhusvistelsen på plats ökar, jämfört med när biltrafiken tillåts dominera (2003, s.31).

Användningen av Gehls teorier i studien av Fridhemstorget

När jag studerade Fridhemstorgets befintliga situation valde jag att använda vissa av de begrepp som Gehl (2003) tar upp, exempelvis frivilliga och nödvändiga aktiviteter. Fridhemstorget studerades utifrån den gående människans perspektiv vilket också är Gehls

utgångspunkt. Slutligen användes Gehls teorier för att diskutera och motivera slutsatser angående den fysiska miljön.

Aspekter i den befintliga situationen att utveckla i skissförslaget

Studien av den befintliga situationen avslutades med att lyfta fram de viktigaste aspekterna att ta hänsyn till, utveckla och förbättra i del 3, skissförslag. Dessa aspekter sammanställdes med hjälp av diagram som illustrerar den befintliga situationen i jämförelse med en bild av önskvärda lösningar (se sida 44).

Skissförslaget

I skissförslaget användes återigen aspekterna kring rum och föränderlighet som undersöktes i modellworkshopen. Utifrån dessa och slutsatserna ur studien av Fridhemstorgets befintliga situation skissade jag på en lösning för Fridhemstorget med målet att lösa den befintliga situationens problematik genom en ny föränderlig rumsstruktur.

Här beskrivs hur resultatet från Workshopen, och studien av den befintliga situationen, genom ytterligare skisser formade skissförslaget.

Utformning av gestaltungsprogram

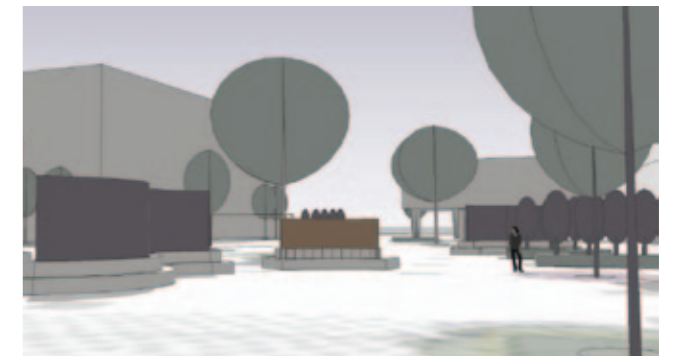
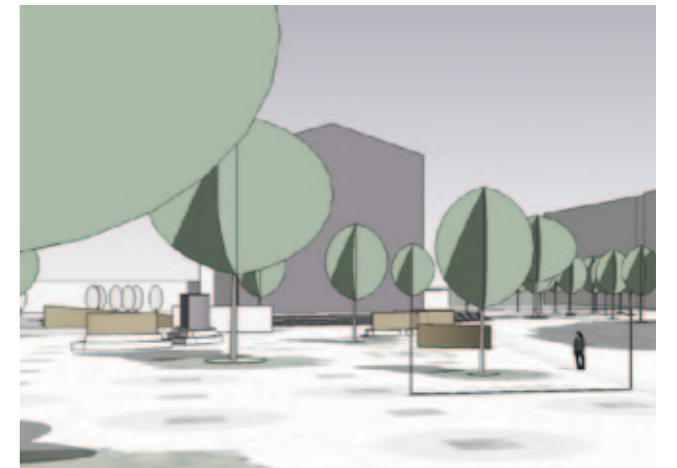
Ett gestaltungsprogram utformades där resultatet från workshopserien respektive studien av Fridhemstorgets befintliga situation sammanställdes. Detta kan läsas på sida 45-46.

Kompletterande skissverktyg och visualisering

Det slutgiltiga skissförslaget skissade jag på i plan dels för hand och dels i autocad. Dessutom skissade jag upp förslaget tredimensionellt i en enkel sketchUp modell för att kunna se hur väggmodulerna och andra vertikala element fungerade i relation till varandra. Det slutliga skissförslaget visualiserades med hjälp av autocad, adobe illustrator och fotomontage i photoshop. Även handritade illustrationer bearbetades i Photoshop.

Fotografi som verktyg

Kameran utgjorde ett viktigt verktyg både vid platsbesök och inventering, som detaljminne och för presentation. Särskilt viktig blev fotodokumentationen i samband med modellworkshopserien. Då jag hade begränsad plats under arbetet och modellen i skala 1:200 tog mycket utrymme kunde jag endast bygga en modell. Därför gick det inte att spara något av förslagen i workshopserien utan jag var tvungen att dokumentera

Workshopserien i fysisk modell (överst) blev det huvudsakliga verktyget i att undersöka rum och föränderlighet men kompletterades med andra skisstekniker då skissförslaget arbetades fram.

varje förslag för att kunna riva det och fortsätta med nästa. Modellerna fotograferades inomhus med stativ i dagsljuset från ett fönster.

Malmö tog fotografier i samband med sin förstudie 2012 som jag fick ta del av. Dessa bilder var en tillgång då Malmö Stad fotograferat vid flera olika årstider, exempelvis sommartid och vid vinterns julgransförsäljning. Några av bilderna används i detta arbete, det anges då att fotona är tagna av Malmö Stad.

Samtliga fotografier i arbetet har bearbetats i Photoshop, även dem jag fått tillgång att publicera från Malmö Stad.

DEL 1 WORKSHOP I FYSISK MODELL

Workshopserien presenteras här i fyra avsnitt. Det första avsnittet *former för rum* hämtar inspiration från Oscar Reutersvärd's beskrivning av närrummet samt Hilma af Klint's abstrakta måleri. De övriga tre avsnitten behandlar föränderlighet med inspiration från Fridhs (2001 och 2004) beskrivning av den japanska synen på rum. Här undersöks tre olika aspekter för att gestalta föränderliga rum. Dessa tre aspekter är som tidigare nämnts *sekventiell rörelse*, *tomhet och abstraktion* samt *föränderliga material*.

Workshopens innehåll:

FORMER FÖR RUM

Skala och rumsform undersöks med inspiration från Oscar Reutersvärd's närrum samt abstrakt form med inspiration från Hilma af Klint.

1. Inspiration från Oscar Reutersvärd's beskrivning av närrummet
2. Inspiration från Hilma af Klint abstrakta måleri

SEKVENTIELL RÖRELSE

Föränderlighet i form av flytande rumsgränser, genom subjektets rörelse och placering i förhållande till väggmoduler.

1. Sekvens av rum
2. Större och mindre rum

TOMHET OCH ABSTRAKTION

Föränderlighet undersöks utifrån tolkningar av hur tomhet kan ge plats åt det oväntade medan abstraktion kan öppna för individuella tolkningar.

1. Väggssekvenser och tomrum
2. Scenrum inspirerade av The Noh Theatre

FÖRÄNDERLIGA MATERIAL

Föränderlighet undersöks genom skisser på markmönster vars materialegenskaper antas vara föränderliga, i samspel med väggmoduler.

1. Bara väggmoduler
2. Väggsmoduler och fyrkanter
3. Väggsmoduler och cirklar
4. Väggsmoduler, cirklar och fyrkanter

FORMER FÖR RUM

Skala och rumsform undersöks med inspiration från Oscar Reuterswärd beskrivning av närrummet samt abstrakt form med inspiration från Hilma af Klint.

I samband med att Fridh beskriver centralperspektivets påverkan på rummet inom västvärlden tar hon upp riktningar och konstnärer i väst verkamma under 1900-talet, vars strävan varit att visa alternativa synsätt eller perspektiv som mer relaterar till vår egentliga upplevelse av rum – genom rörelse och aktiv fysisk närvaro. Början av 1900-talet genomsyrades av ett sökande efter något nytt (Fridh 2001, s. 10) och inom expressionismen, kubismen och den abstrakta konsten influerades konstnärer bland annat av perceptionspsykologin och den subjektiva upplevelsens verklighet som kontrast till centralperspektivet (Fridh 2001, s. 43-45).

Oscar Reutersvärd

Oscar Reutersvärd är en svensk konstnär, känd för sina omöjliga figurer och för att han 1934 var den första att lyckas konstruera en sådan.

Reutersvärd intresserade sig för japanska föreställningar av rum och beskriver två typer av perspektiv inom den japanska konsten. Det ena är det omvända perspektivet som Fridh också beskriver (2004, s. 41-47). Det andra är det isometriska perspektivet där alla linjer förblir parallella inom bilden, perspektivet som enligt Reutersvärd illustrerar upplevelsen av *närrummet* (Reutersvärd 1984, s. 21).

Närrummet har enligt Reutersvärd en radie på ungefär sex meter och inom denna radie upplever individen/subjektet att allt har en gemensam skala som direkt kan relateras i förhållande till den egna kroppen. Reutersvärd kallar detta för det "*det observerande jagets skala*" (Reutersvärd 1984, s. 22).

Upplevelsen av närrummet stämmer alltså med det isometriska perspektivet där alla linjer förblir parallella – i en avbildning av närrummets upplevelse förändrar inte objekten storlek beroende på avstånd eller placering utan förblir proportionerliga mot varandra – så som de upplevs.

Hilma af Klint

Hilma af Klint verkade som konstnär i Stockholm under 1900-talets början och var aktuell 2013 dels med den hittills största utställningen av hennes verk på Moderna Museet i Stockholm, och dels som Sveriges bidrag till Venedigbiennalen.

Hon beskrivs som pionjär inom den abstrakta konsten, men visade aldrig upp något av sina abstrakta verk under sin livstid. Enligt hennes testamente fick

dessa visas tidigast 20 år efter hennes död (Müller-Westmann 2013, s 33).

Müller Westmann beskriver att Klint vände sig bort från avbildandet av den synliga verkligheten. Istället sökte hon förståelse för världen genom att synliggöra sammanhang bortom ögats synvinkel i form av existentiella och översinnliga kosmiska dimensioner. En strävan som enligt Müller Westmann låg i tiden och upptog även andra tidiga modernisters inspiration inom den abstrakta konsten (Müller-Westmann 2013, s. 33-45).

Müller-Westmann beskriver exempelvis hur Klint utforskade av olika dimensioner av varseblivning genom att avbilda växter både till sin yttre uppenbarelse och abstrakt i form av en upplevd essens i geometrisk form (Müller-Westmann 2013, s. 50). För exempel på Hilma af Klints målningar se sida 15.

Modellexperimenten

I de två modellexperimenten som följer söker jag efter möjliga former för rum och rumsstruktur. Först med inspiration från Reutersvärds närrum, för att hitta en mänsklig rumsskala. Sedan med inspiration från Hilma af Klints abstrakta måleri för att testa och hitta former som skulle kunna utgöra rumsstrukturer och ge en alternativ rumslig dimension mot det första experimentets former.

Exempel på en av Oscar Reutersvärds omöjliga figurer, konstruerad utifrån det isometriska perspektivet. Ur boken Omöjliga Figurer i Färg (1984). Med vänligt tillstånd Anders och Pontus Reutersvärd. 2014.

Exempel på en av Hilma af Klints målningar. Ur serien WU/Rosen. Från Moderna Museets utställningskatalog Hilma af Klint – Abstract pionjär från 2014. Med vänligt tillstånd från Stiftelsen Hilma af Klints Verk 2014. För fler bilder se sida 15.

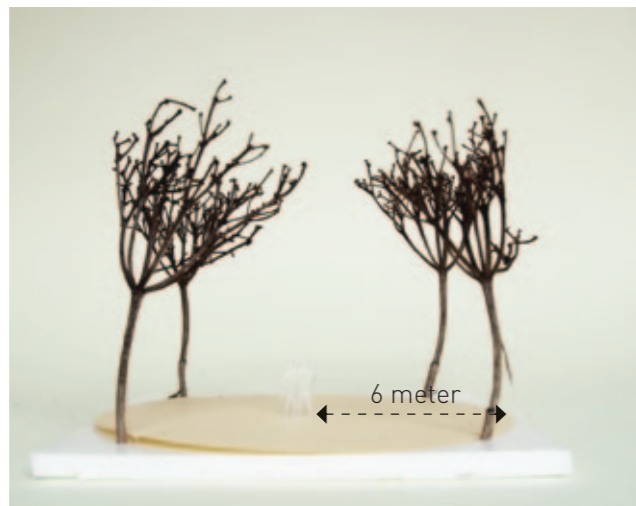
1. Inspiration från Oscar Reutersvärd Reutersvärd's beskrivning av närrummet

Modellexperimentet utgår från Oscar Reutersvärd's beskrivning av närrummet och plockar upp närrummets mått som modul för rumslig gestaltning. Tanken med detta är att närrummets mått bejakar den gående människans upplevelse och skala och därför kan utgöra ett relevant verktyg i sammanhang där människans rumsupplevelser ska lyftas.

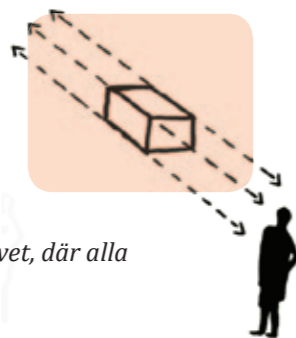
Närrummet har en diameter på 12 m, alltså en radie på 6 m. Modulerna som bygger upp närrummen och rumsstrukturerna på detta och följande uppslag baseras på dessa två mått.

Moduler byggda efter närrummet

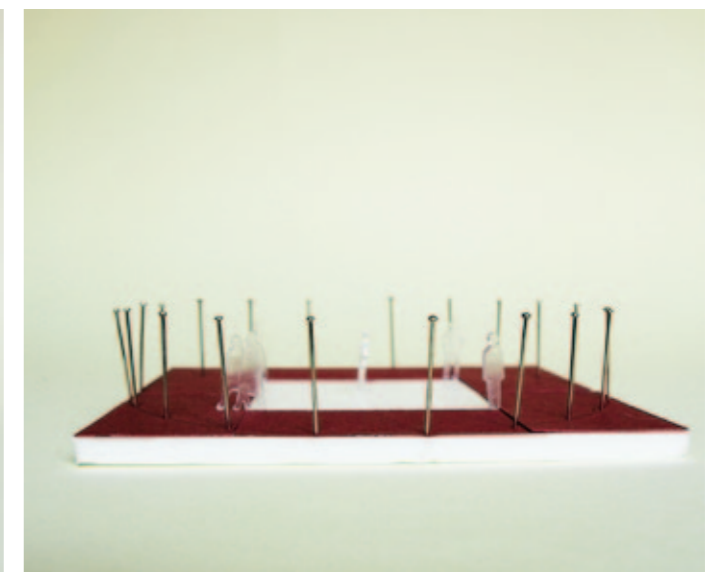
På denna sida visas små modeller av fristående närrum. Modellerna byggdes i skala 1:100 för att illustrera och ge en bild av närrummets dimensioner i förhållande till människan.

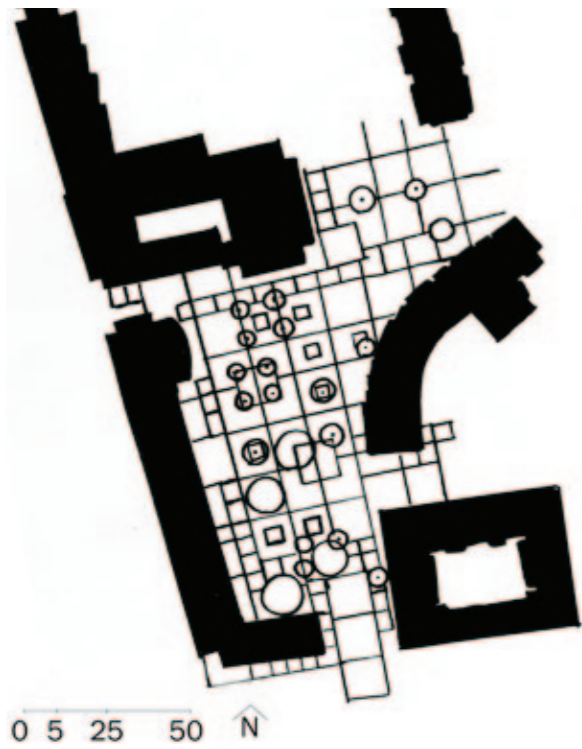

Närrummet har enligt Oscar Reutersvärd (1984) en diameter på 6 m. Han menar att inom denna radie upplever vi alla föremål i samma skala, vilket stämmer med det isometriska perspektivets sätt att avbilda verkligheten.

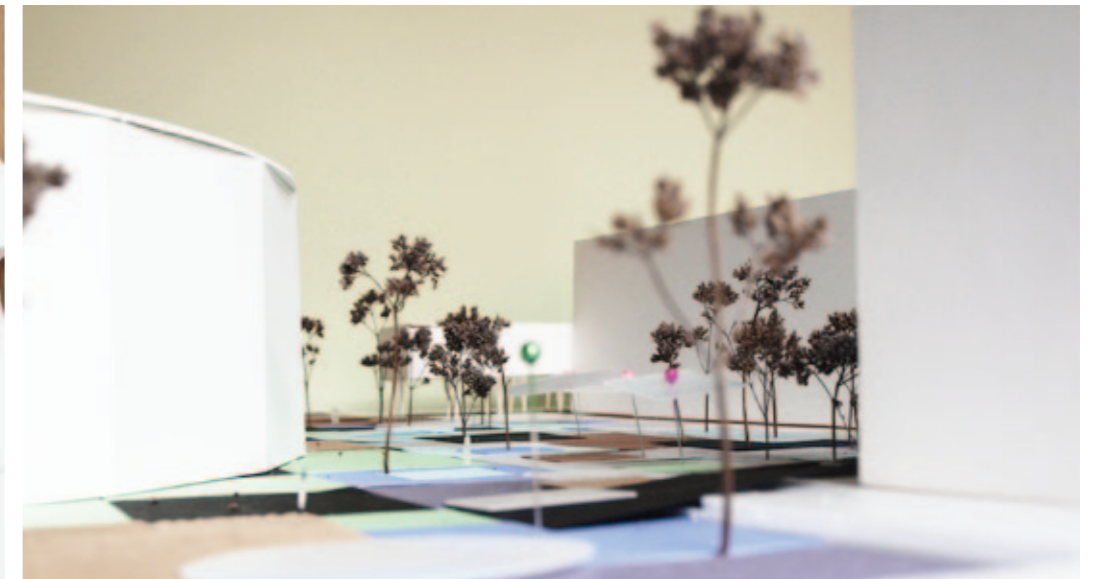
Det isometriska perspektivet, där alla linjer avbildas parallella.

En moduluppbyggd rumsstruktur baserad på närrummets mått

Här visas en struktur uppbyggd av flera närrum (6x6 respektive 12x12 meter) utförd i skissmodellen på 1:200. Förslaget utfördes i två variationer med lite olika färg på pappersrutorna. Fyrkantsmönstret varierades även med cirklar vilka placerats ut för att kontrastera och bryta rutmönstret. Under arbetsprocessen upplevde jag att cirkelnas närvaro gav lugn och variation åt skissens intryck. Att arbeta med modulen som verktyg för rumsskapande gav en ganska snabb skissprocess och ett sammanhängande intryck. Och närrummet som rumslig skala framstår för mig som en relevant mänsklig skala, vars proportioner förefaller relevanta att arbeta vidare med.

2. Inspiration från Hilma af Klints abstrakta måleri

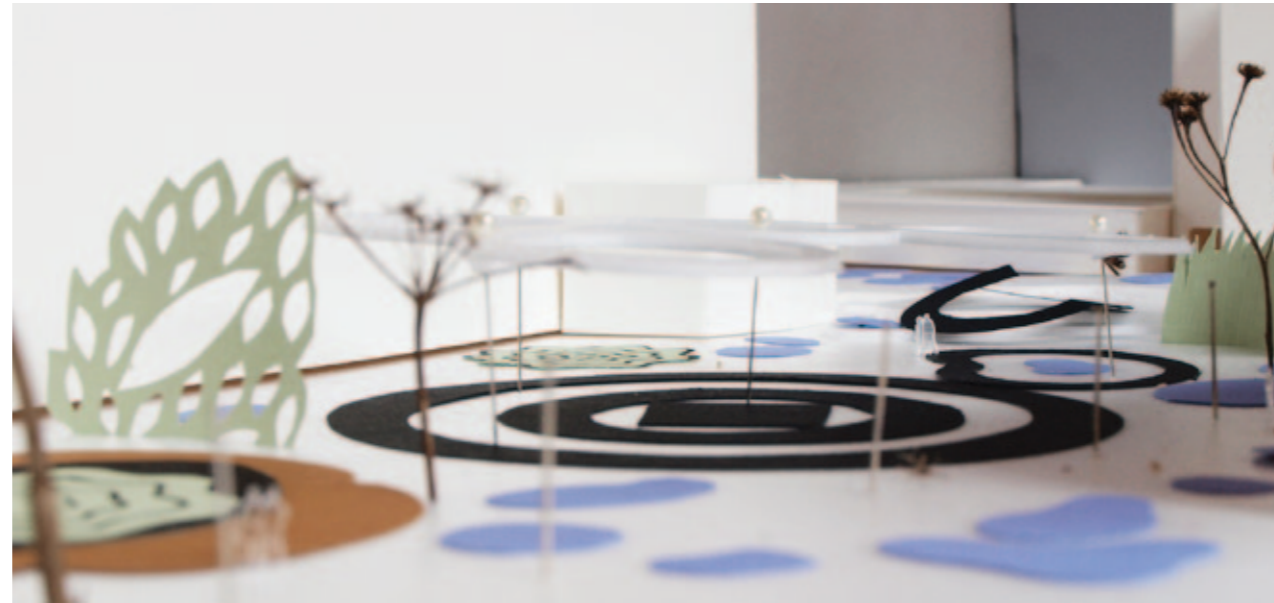
Modellexperimentet är fria tolkningar där former och mellanrum hämtade från olika verk av Klint bildar nya kompositioner och sammanhang. De utgår alltså inte från målningarnas exakta komposition eller former utan är fria tolkningar.

I workshoppen skulle formerna kunna föreställa och symbolisera väggar, tak och träd. Men jag hade ingen bestämd idé om vilka funktioner de skulle få uppfylla utan såg dem mer som objekt på en abstrakt nivå.

Jag upplever skissresultatet som en intressant struktur genom att de mjuka formerna som bryter det linjära och ger torgytan en egen karaktär i förhållande till byggnaderna. Platsen får genom strukturen en ny symbolik och det formstarka resultatet skiljer sig väsentligt i uttryck från det ursprungliga 50-talstorget. Det finns också en intressant rörelse i kompositionen genom hur formerna vandrar över plasten, klustrar ihop sig och sprids ut.

Former ur Hilma af Klints målningar omtolkades via inspirationsskisser där former ur olika målningar plockades ut. I modellskissen förblev några former sig lika, medan andra förändrades. För exempel på Hilma af Klints målningar se sida 15.

SEKVENTIELL RÖRELSE

Här undersöks föränderlighet genom sekventiell rörelse med inspiration från Fridhs beskrivning av hur den japanska arkitekturen använder väggsekvenser för att skapa föränderliga rum.

Utgångspunkten i detta workshopavsnitt är att subjektet som antas röra sig i rumsstrukturen ska uppleva rummets gränser som föränderliga, genom att beroende på sin position i förhållande till väggmodulerna, få upplevelser av omväxlande större och omväxlande mindre rum.

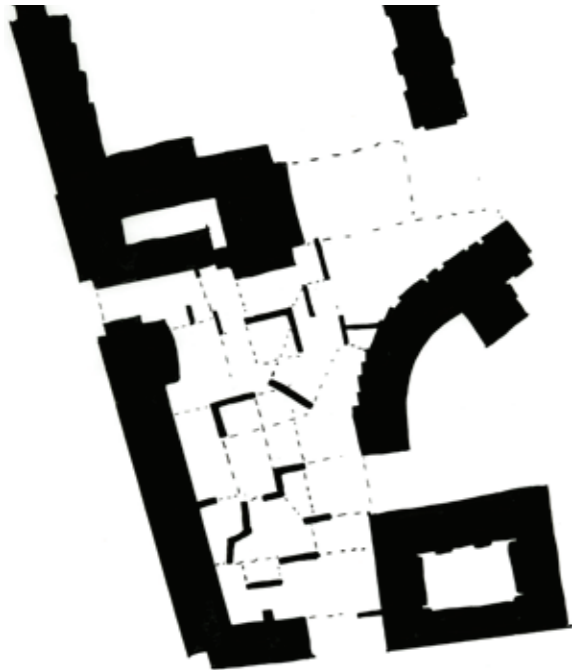
Fridhs beskrivning av väggsekvenser

Fridh skriver att väggsekvenser i form av skjutdörrar, oavslutade väggavsnitt och rörliga vägg-element är återkommande i den traditionella japanska arkitekturstilen sukiyas moduluppbyggda rumsstruktur. Väggsekvenserna används där för att förändra rummets inneboende form och ljusförhållande samt deras inbördes relation till varandra. Samtidigt gör de transformativa och oavslutade väggsekvenserna rummen flexibla och anpassningsbara för olika behov. Möjligheten till föränderlighet skriver Fridh förstärks ytterligare av att själva rummen gestaltas utan utsmyckningar och onödiga föremål (2001, s.27).

Modellexperimenten

I de två workshopskisserna som följer har jag utgått från subjektets rörlighet men behandlat väggsekvenserna som fasta objekt. Inspirationen från Fridh består alltså i att formge föränderlighet genom rörelse i förhållande till väggarna och att testa hur olika form och placering av väggarna skulle kunna skapa olika slags rum i förhållande till subjektets rörelse förbi dem.

0 5 25 50 N

1. Sekvens av rum

Utgångstanken här är att rumsstrukturen ska upplevas som omväxlande öppen och omväxlande sluten, och att föränderligheten upplevs i en rörelse genom strukturens sekvens av olika rum. Det finns också en tanke med väggarnas placering i plan. Nämligen att de ska bilda en rumsstruktur som, likt de teorier Fridh beskriver kring den japanska bildkonsten, får ögat att vandra mellan planens rum. Så att betraktaren ser en sekvens av rum, snarare än en helhet.

Variation1

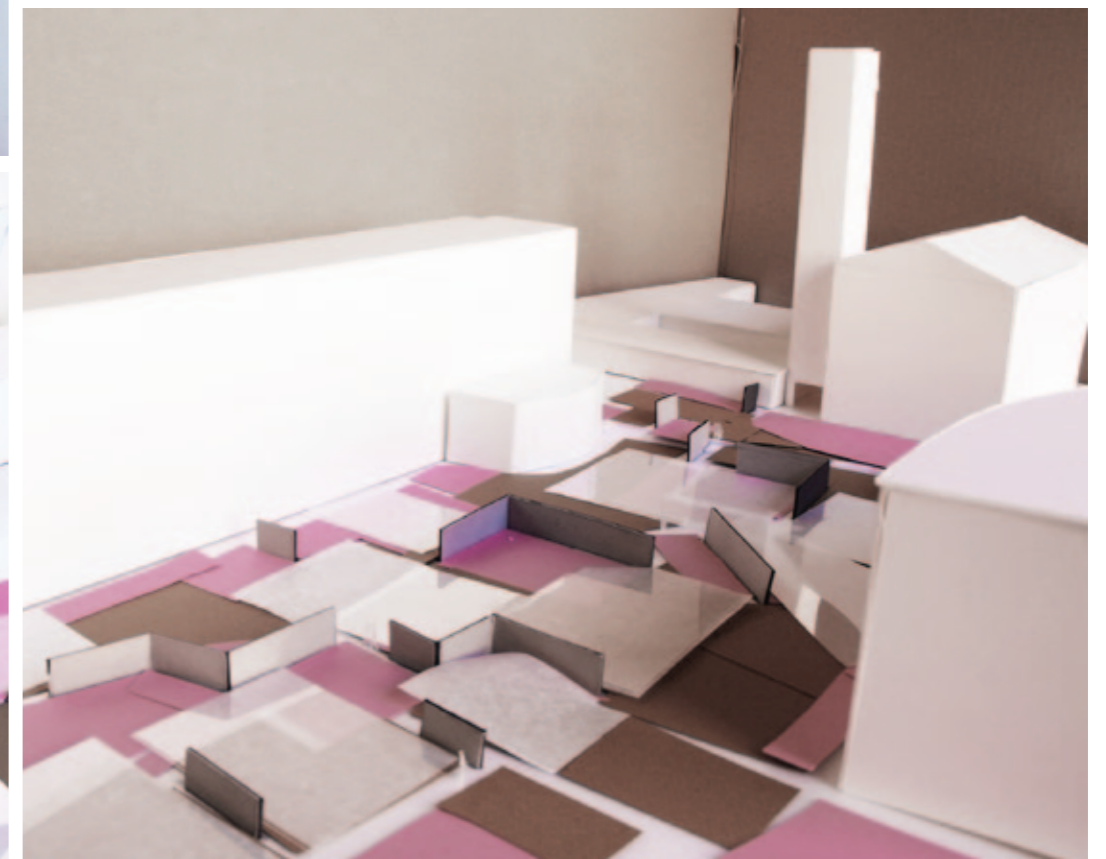
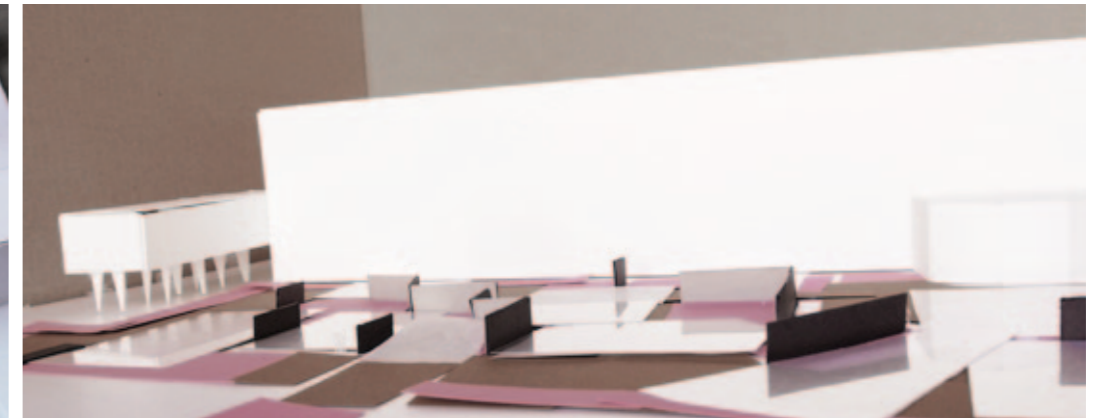
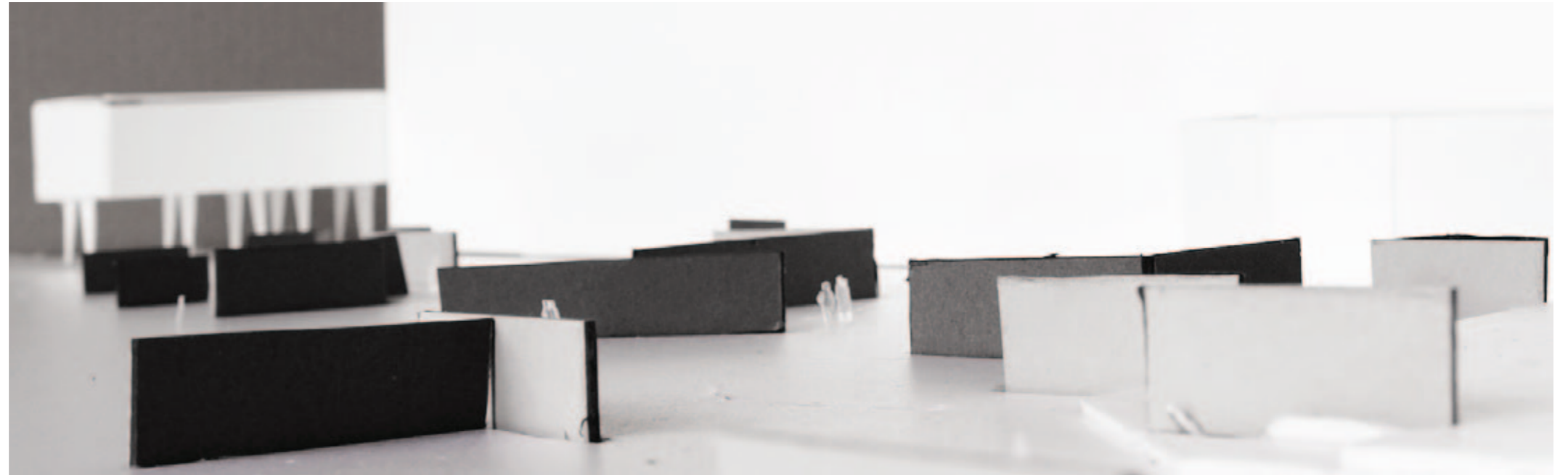
I variation 1 visas endast väggsekvensernas placering.

Variation 2

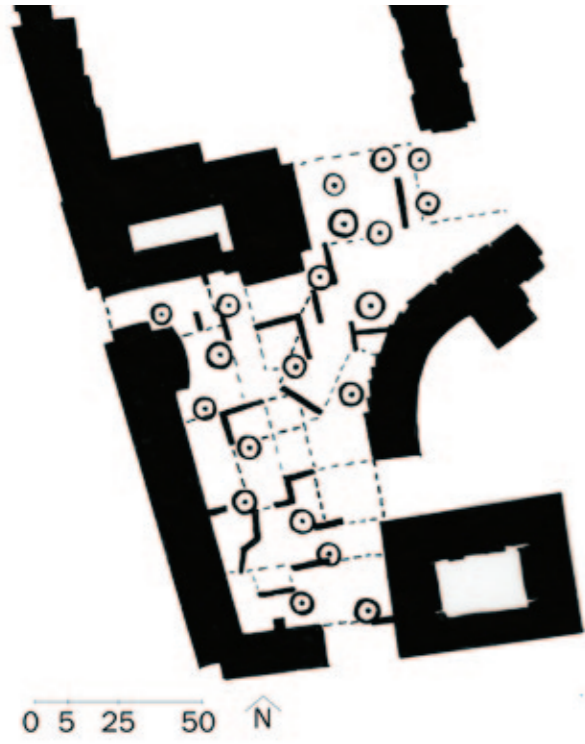
I variation 2 testas pappersbitar och plast som ytterligare ett rumsmarkerande lager. Men min upplevelse är att färgskalan och materialen i bitarna dominerar över väggarna så att delar av föränderligheten försvinner genom att strukturens flytande rumsgränser fixeras av rutorna på marken.

1	
1	2
2	2

Variation 1 och 2 i bilderna till höger
 1) Variation 1
 2) Variation2

Variation 3

Här testas symboliska träd i form av frökapslar som ett kompletterande rumsmarkerande lager i samspel med väggsekvenserna.

Träden föreföll fungerade bra som rumsskapande objekt i samspel med väggsekvensernas rum, samtidigt som de balanserar upp skillnaden i den vertikala skalan i förhållande till de höga byggnaderna runt torget. De ger även en balans och variation till tomrummen mellan väggarna. Det finns dock en risk att själva vägg-strukturen i samtliga av de tre variationerna av detta experiment blir för labyrintisk vilket kanske inte alltid är önskvärt i ett torgrum. Men med en noga avvägd placering, och ett väl avvägt antal väggar i samspel med detaljutformning kan väggsekvenser bidra till en varierad rumsupplevelse.

2. Större och mindre rum

I detta experiment testas en bågböjd väggmodul. Tanken med väggmodulernas form och placering är att de ska bilda en komposition där mindre och större rum samspelar. Så att subjektet beroende på sin placering i förhållande till väggsekvenserna ibland upplever ett enda stort rum och ibland mindre rum.

Väggmodulen i skissen har getts en flexibilitet i att de både får utgöra vägg, sittplats och planteringskärl för träd.

Formen på väggmodulen kommer från idén att det längst in i böjen uppstår ett mindre intimare rum, vilket genom väggmodulernas placering kan samspela med de större öppna rummen. Men det fanns ett problem i den bågböjda formen – den skapar lätt baksidor. För att motverka baksida effekten gjordes bågformen ganska mjukt böjd, vilket å andra sidan ledde till att de intima rummen inte blev så intima som det från början var tänkt.

Variation 1

Här är det endast väggmodulerna som bildar rum genom att utgöra rumsgränser.

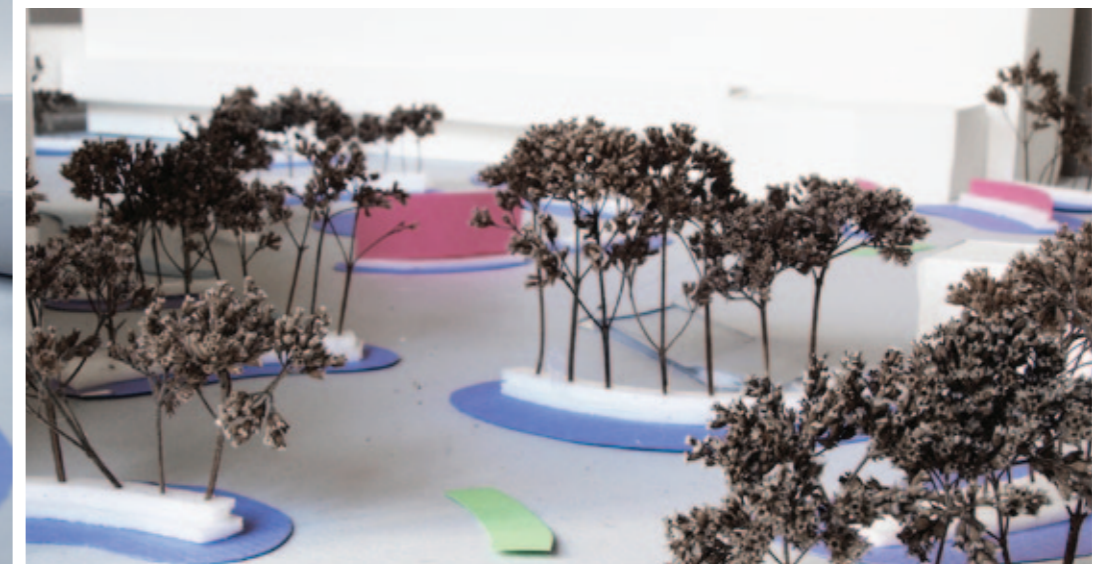
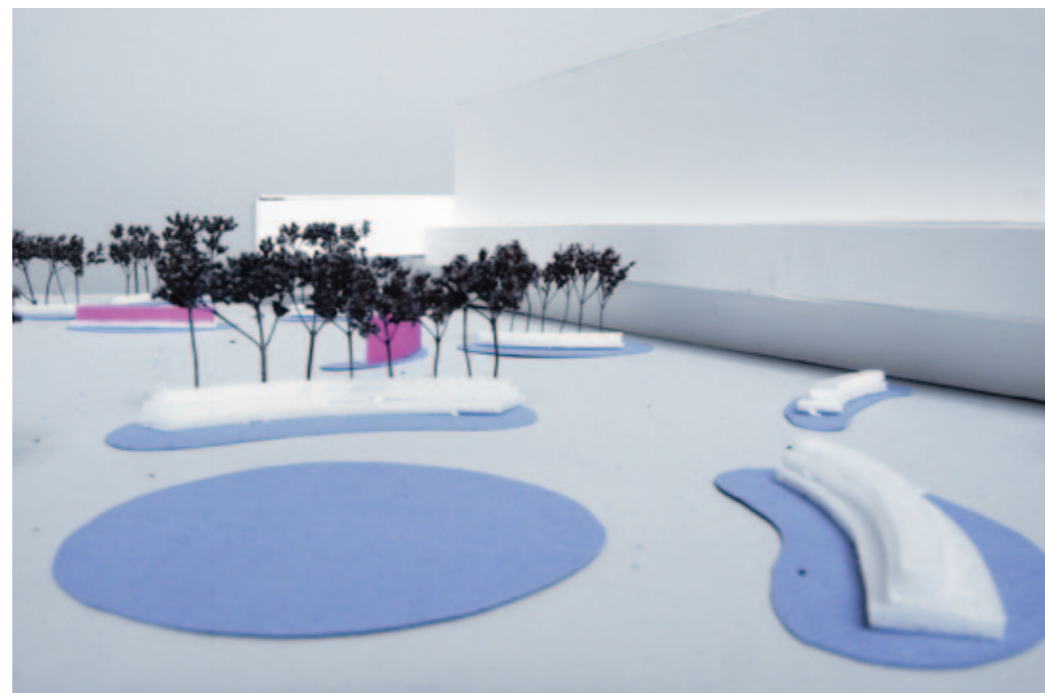
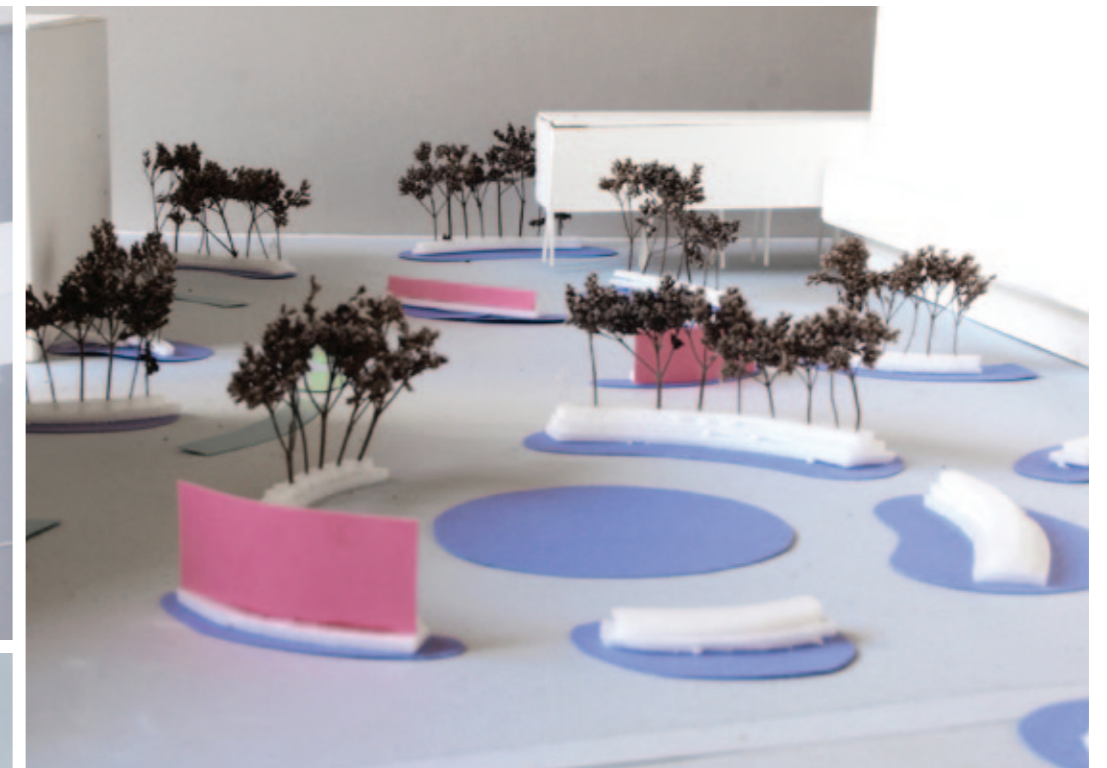

Variation 2

Variation 2 bygger på en tanke om att det som vid ett tillfälle uppfattas som gränser – väggmodulerna, skulle i ett annat tillfälle uppfattas vara själva rummet genom att de markeras av ytterligare en form. Formerna som här är placerade under väggarna kan exempelvis symbolisera belysning vilket förvandlar väggarna till små ljusrum. Men skulle även kunna utgöras av markmaterial som markör för de mindre rummen i de stora.

Den bågböjda formen kontrasterar mot husens rätvinklighet på ett sätt som kanske kan ge platsen en mer fri och levande karaktär än om alla former varit rätlinjiga. Men problematiken i att den bågböjda väggmodulerna skapar en framsida och en baksida kvarstår till viss del trots att bågböjen gjorts väldigt mjuk. Den omsluter ett rum, men vänder fortfarande ett annat ryggen. Vilket gör den svår att placera ut med utgångspunkten att skapa föränderlighet.

I sökandet efter en lämplig och flexibel väggmodul för att skapa föränderlighet vore det önskvärt att hitta en modulform där en formmässig fram och baksida inte upplevs lika starkt.

TOMHET OCH ABSTRAKTION

Här undersöks föränderlighet utifrån tolkningar av hur tomhet kan ge plats åt det oväntade medan abstraktion kan öppna för individuella tolkningar.

Fridhs beskrivning av tomhet

Att rummet fundamentalt är och anses vara tomt är i den japanska traditionen en förutsättning för dess föränderlighet, flexibilitet och flytande form (Fridh 2001, s.127). I det ofullbordade och enkla finns enligt Fridh en komplexitet genom att subjektet måste använda sin egen fantasi, och det återkommer alltjämt i den japanska kulturen genom olika former av ofullbordad, tomrum eller pauser (Fridh 2001, s. 80-83). Ett exempel Fridh tar upp är teaterformen *The noh theater* där pauser eller frysningar av skådespelet är inslag där åskådarna själva får föreställa sig handlingen (Fridh 2001, s. 80-83).

Abstraktion

Abstraktionen kommer dels i uttryck i att tomrummen inte bestäms fylla någon funktion. Och dels i konceptet om torgrummet som en abstrakt teater i det andra experimentet. Men jag har också en tanke om att enkelheten och det abstrakta, på samma sätt som Fridh beskriver att tomrummet gör är mera öppet för olika slags idéer och subjektiva tolkningar än föreställande former. Något som jag återkommer till i avsnitt 4, *Föränderliga material*, i samband med val av former i markmaterialet.

Modellexperimenten

De två modellexperimenten som följer utgår från att tomhet ger abstraktion, och abstraktion ger tomhet. Och att dessa två i sin tur öppnar för flexibilitet och tolkningsmöjligheter samtidigt som de balanserar och kontrasterar mot det som definieras i mindre rum.

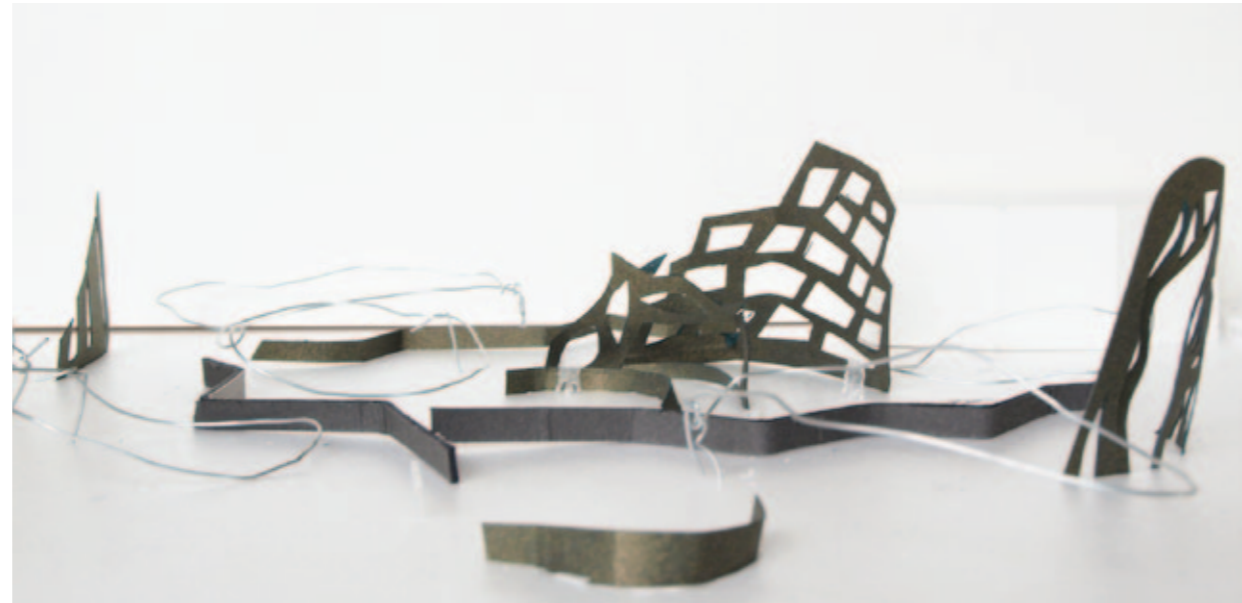

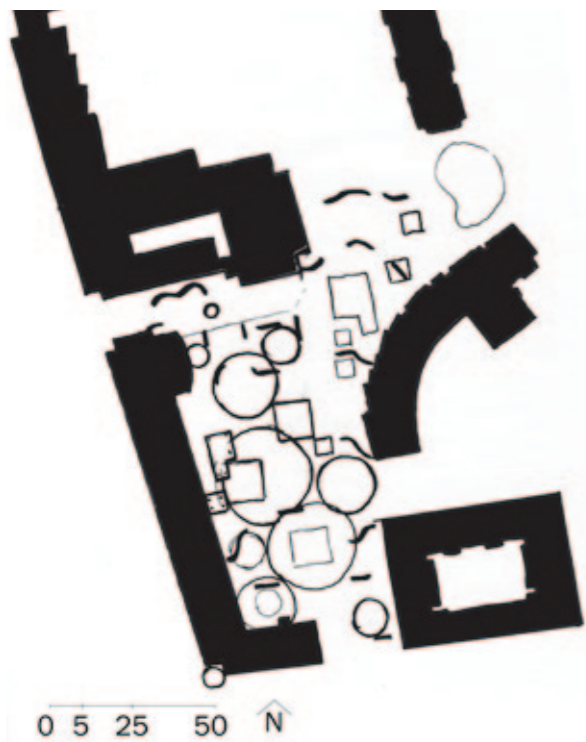

1. Väggssekvenser och tomrum

I denna skiss delas platsen in i större tomrum och mindre rum, och det finns en tanke om att skapa kontrast med rum i olika skala, samt rum som är tomma respektive fyllda. Här är de mindre rummen fyllda och definierade i grönt och de större rummen tomma och möjliga att fylla med händelser, eller bara möjliga för upplevelse som kontrast till de mindre.

Tomrummen ger plats åt temporära funktioner och event som kan och bör äga rum på ett torg – torghandel, demonstrationer, föreställningar och andra samlande events. Samtidigt som de håller en viss grad av visuell öppenhet som kan koppla olika rum till varandra genom siktlinjer. Vilket kan balansera upp den labyrintiska effekten som väggssekvenserna kan ge.

2. Scenrum inspirerade av The Noh Theatre

Detta skissexperiment utgår från att låta väggsekvenser symbolisera teaterdraperier och att med inspiration från Fridhs beskrivning av *The Noh Theatre* se torgrummet som en abstrakt teater. Det finns dock inget samband mellan scenuppbyggnaden för *the Noh Theatre* och rummen i experimentet, utan inspiration handlar om idén att skapa informella scenrum – tomrum öppna för fantasi och subjektiva föreställningar. Och att hålla själva teateridén abstrakt genom att inte peka ut en särskild scen utan snarare se hela torgrummet som en sekvens av föränderliga scener formade av tomrum och "draperier" som öppnas upp genom samspel mellan väggar och markbeläggning för individen som rör sig genom strukturen.

Samtidigt som torgrummets besökare skulle ses som skådespelare blir de också varandras publik. Scenrummen skulle utgöras av tomrum vilka skulle uppstå och öppna sig för subjektet eller i det här fallet "skådespelaren" i rörelse över torget.

Mellan workshopavsnitten två och tre skissade jag lite för hand i plan, och i den här workshopskissen testade jag att lägga in en planskiss, där jag arbetat med idén om informella scenrum, som markmaterial.

FÖRÄNDERLIGA MATERIAL

Här undersöks genom fyra variationer av samma grundskiss hur föränderlighet skulle kunna gestaltas genom föränderliga markmönster i samspel med väggmoduler.

Material och moduler

Fridh beskriver som tidigare nämnts att då de japanska rummen är tomma på ren dekoration blir materialen och gestaltningen av möten mellan de olika materialen desto viktigare (Fridh 2001, s.138 och s.155). Hon berättar även hur de traditionella japanska arkitekturstilarna Minka och Sukiya utgår från att skapa föränderlighet genom generella strukturer uppbyggda av moduler, här i form av måtten från den traditionella japanska mattan, tatamin (2001, s. 95-102). I Minka skapas flexibiliteten och föränderligheten genom en vertikal pelarstruktur i vilken moduler infogas med en generalitet som påminner och återfinns i modernismens modultänkande. Medan Sukiya arkitekturen enligt Fridh gestaltar flexibilitet genom att addera ytor eller volymer, efter Tatamins mått, sekventiellt till varandra i plan (Fridh 2001, s.102).

Utgångspunkten i denna workshop var att koppla material till föränderlighet och att använda materialens föränderliga egenskaper medvetet för att skapa olika dominerande strukturer vid olika omständigheter.

Modellexperimenten

I det första experimentet syns endast väggmodulerna mot en ljusgrå markyta. I de två senare syns först fyrkanter, sedan cirklar och sist fyrkanter och cirklar på en gång.

Idén med de två olika strukturerna i markmönstret, det bestående av fyrkanter och det bestående av cirklar, var att dessa mönster skulle dominera över varandra vid olika väderförhållanden. Så att torget ibland skulle kunna upplevas som prickigt, och ibland som fyrkantsmönstrat.

Fyrkanten och cirkeln kanske kan tyckas enkla som former åt markmönstret, men jag har valt att avsiktligt arbeta med dessa grundformer för att komma åt ett så abstrakt mönster som möjligt. Jag ville inte att beläggningen ska upplevas föreställa någonting specifikt utan att dess karaktär istället skulle vara dess föränderlighet. Cirkeln och fyrkanten kontrasterar mot varandra och kan därför ses som varandras motsats – det kantiga mot det runda vilket skulle kunna förtydliga skillnaden i uttryck vid de olika väderförhållandena.

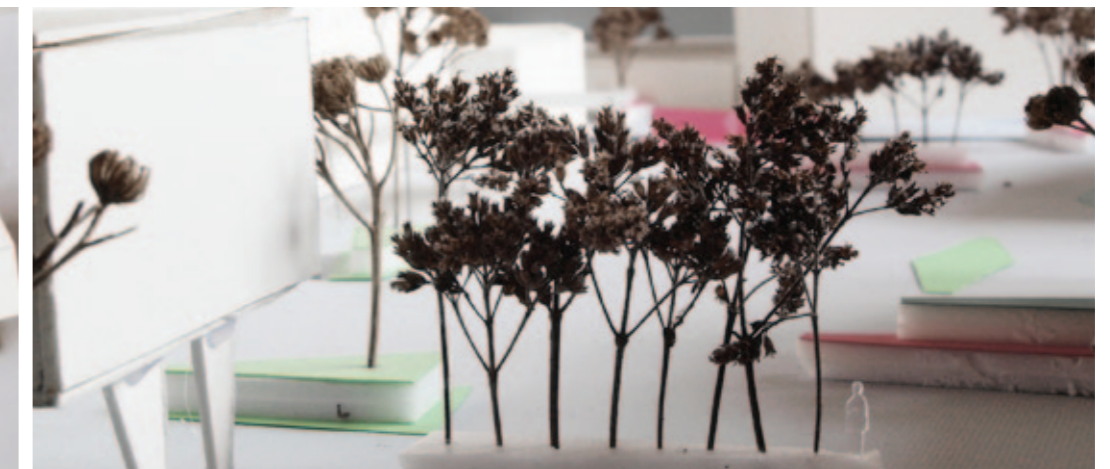
Inspirationen till de enkla formerna kommer också ur min uppfattning om att det finns någonting tilltalande i modulens enkelhet så som Fridh (2001) beskriver den.

1. Bara väggmoduler

I denna workshopdel utgör kilformen väggmodul. Till skillnad från den böjda väggmodulen i föregående workshopdel har den inte någon fram eller baksida. Tanken var att den därför skulle vara mer flexibel och att dess form skulle kunna användas för att ge rummen riktningar.

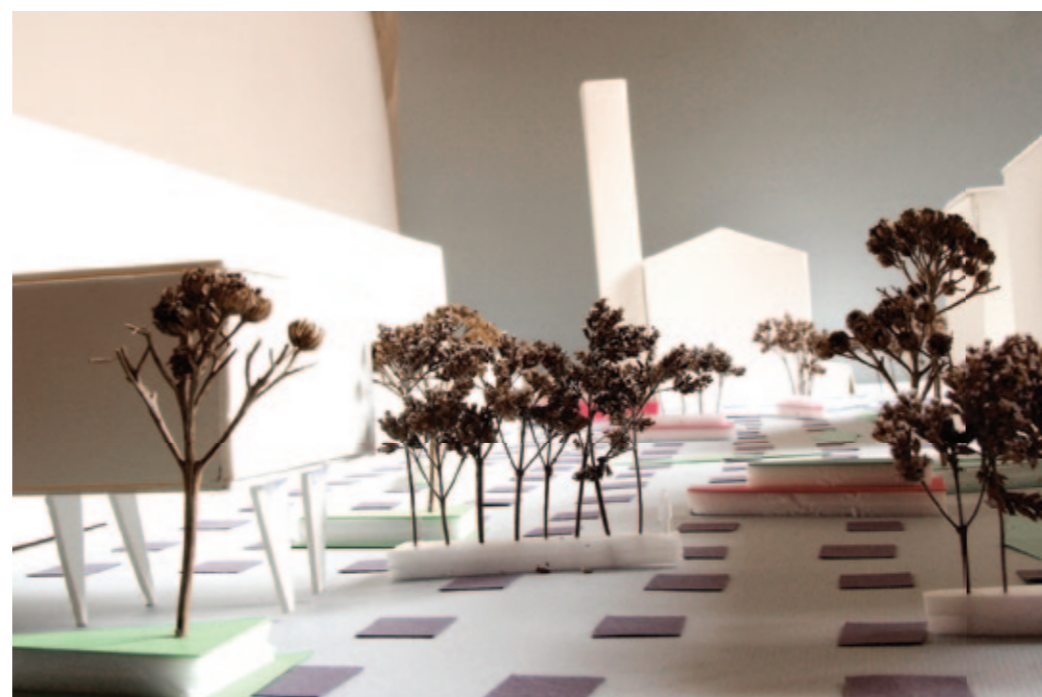
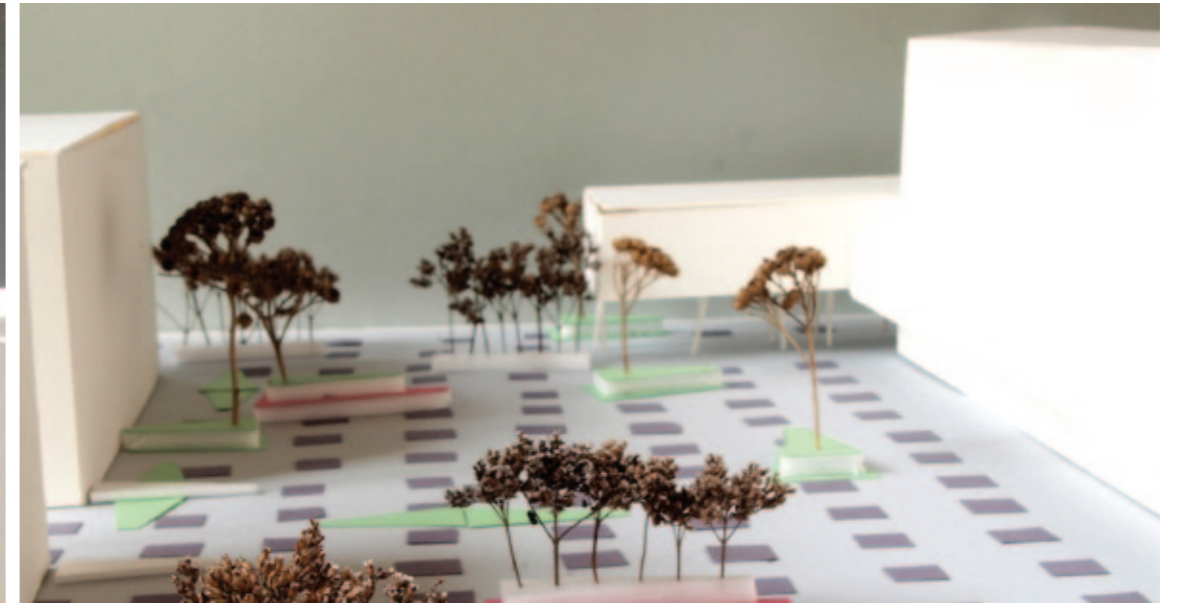

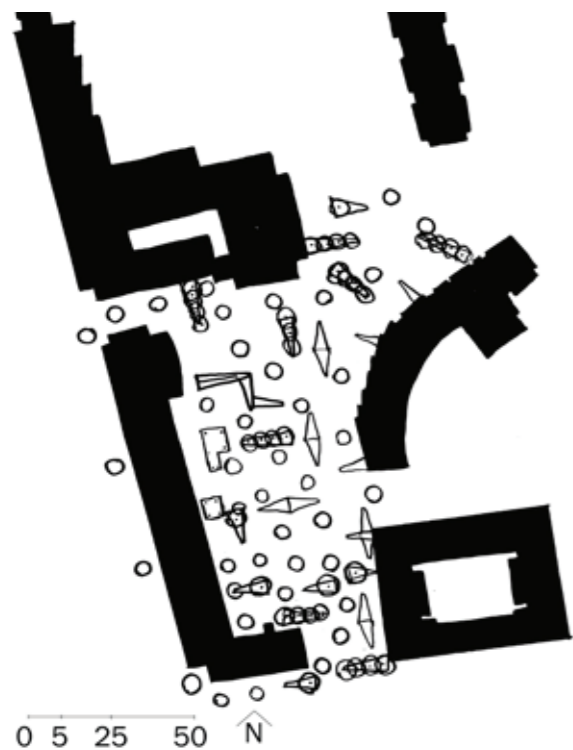

2. Väggmöbler och fyrkanter

I denna variation placerades markmönster ut anpassat efter väggarnas position. Tanken var att fyrkanterna i strukturen ska läggas i en särskild natursten, vilken är ganska diskret i torrt väder, men som får stark färg och dominerar över övriga beläggningsmaterial då den blir blöt. Lite som stenar man hittar på stranden, som ser vackra och färgstarka ut när man plockar dem i vattnet men är gråa och oansenliga när man kommer hem.

3. Vägmoduler och cirklar

Här ersattes fyrkanterna med cirklar. Cirklarna skulle kunna utgöras av en ljus sten som är anonym i molnigt väder, men som starkt reflekterar solljus och vid soliga tillfällen dominerar som mönster över övriga beläggingsmaterial.

4. Vägmoduler, fyrkanter och cirklar

Som avslut testades ett mönster med både cirklar och fyrkanter samtidigt. Men här har metoden för utplacering skiljt sig genom att markmönstret lades på först och väggssekvenserna som lades på efter rättades efter detta, vilket lett till en lite annorlunda placering av väggssekvenserna än i de tre tidigare skisserna.

Tanken är att cirkeln och fyrkanterna kan ha jämlik hierarki när det är torrt och mulet väder, genom att ingen av dem då är så stark i sin materialkaraktär.

Jag upplever något lite stökigt i det här förslaget. Kanske skulle platsen upplevas mer harmoniskt om det också fanns någon större form i beläggningen. Exempelvis skulle entréerna till torgrummet kunna ges en annan karaktär i beläggningen.

Slutsatser från workshopserien

Här börjar arbetet med att väva samman de fyra teman som workshopserien presenterat genom att plocka erfarenheter, tankar och idéer från de olika förslagen för att sedan använda dem i ett gemensamt skissförslag.

Former för rum

Från den första delen ser jag närrummet som det mest användbara på grund av den mänskliga skalan. Men inspirationen från Hilma af Klint genererade helt andra former än de senare workshopexperimenten och den delen är därför, i sin avvikelse, formmässigt intressant i sammanhanget.

Reflektionerna kring rum och rumsform färgade av sig på de senare workshopdelarna kring föränderlighet. Min syn på behovet av olika rumsskalor påverkade mig att fortsätta arbeta med närrummets mått även i andra skisser. Det ledde också till tankar kring hur olika rumsskalor kan länkas samman och balansera upp det stora torgrummet. Jag såg det exempelvis som relevant att söka efter mellanskalor som balanserar närrummen i de större rummen. Samtidigt kan rum i flera olika skalor förstärka känslan av föränderlighet och en mångfald av perspektiv i den sekventiella rörelsen genom rumsstrukturen. I den vertikala skalan såg jag en obalans mellan människan på marken och de höga byggnaderna, vilken jag vid betraktande av resultatet i de olika workshopdelarna upplever kan balanseras av väggsekvenser eller träd.

Tre sorters föränderlighet i kombination

Att få de olika aspekterna av föränderlighet att samspela, komplettera och avbyta varandra kan ge flera perspektiv på föränderlighet, och om det lyckas också en harmonisk upplevelse av platsen.

Materialmöten, samspel mellan markmaterial och väggar, hur väggarnas skuggor möter markmaterialen och hur markmaterialen framstår vid olika väderlekar är aspekter som kan vridas och vändas. Markmönstrets form och karaktär framstår vidare som en viktig grund både för funktionen av en sammanbunden torgyta och för att samspela med föränderligheten som väggsekvenserna ger.

Tomhet och abstraktion förefaller vara viktiga för den subjektiva tolkningsfriheten, men i det fortsatta arbetet har tomheten också en relevans i att den ger plats åt tillfälliga händelser exempelvis torghandel, demonstrationer och andra event. Denna form av föränderlighet finns redan på torget, och är egentligen en självklarhet i alla torgrum, då torg generellt kan ses som platser för just temporär handel och evenemang.

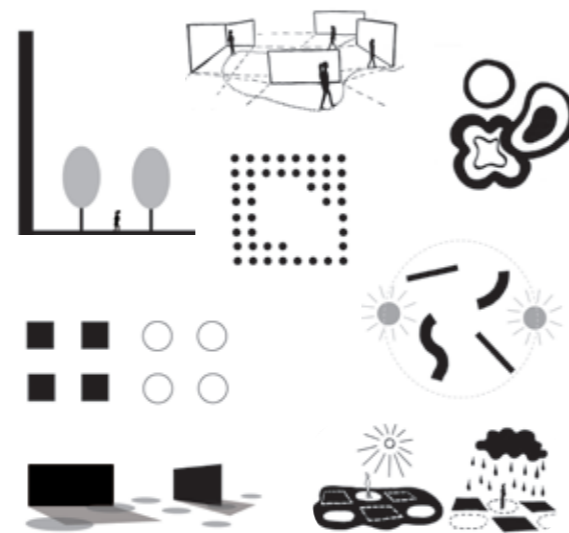
Men just därför är tomheten också viktig att bevara och fortsätta lämna plats åt.

En upptäckt i workshopserien var att när rummen lämnades att vara helt tomma kunde deras gränser upplevas mer föränderliga jämfört med då objekt placerades i rummen. Med objekten fick de lätt en mindre flytande form, särskilt då objektens färg eller form dominerade över väggsekvenserna. När objekten som placerades in inte var lika dominerande i sitt uttryck fungerade de däremot som ett nytt rumslager. Det viktiga i att lyckas gestalta föränderlighet tycks därför vara hur tomhet, väggar och objekt placeras, samspeles och balanseras efter varandra, samt vilken dominans deras uttryck ges.

I workshopserien testades olika former på väggsekvenser och väggmoduler; raka, varierade, perforerade, bågböjda och kilformade. Den bågböjda formen var svår då den användes som enda modul eftersom den skapade fram och baksidor. I det sista workshopavsnittet användes kilformen istället. Men efter att ha använt kilen i flera variationer av skissen blev jag tveksam till om den är en optimal form för väggmodulerna. Kanske borde väggsekvenserna istället ges mer skilda karaktärer för att skapa mer varierade rumstolkningar. Samt perforeras för att skapa skuggmönster och viss genomsynlighet.

I det fortsatta arbetet med föränderlighet borde också de olika aspekterna som workshopserien tagit upp kombineras med varandra och inte skiljas åt så tydligt som här. Exempelvis skulle tomhet kunna skapa en balans genom uppehåll i mönstret på vissa ställen samt för variation i skala och öppenhet för andra former.

När de olika aspekterna av föränderlighet gestaltas för att samspela, förefaller det viktigt att de olika formerna, modulerna och materialens dominans vägs mot varandra. Balansen mellan väggsekvenser, objekt, markmönster och tomhet framstår som avgörande för att överlagringen av de olika föränderlighetsaspekterna ska lyckas.

I verktyglådan sammanfattas resultatet från workshopserien, se även sida 46-47 för hur verktyglådan används i skissförslaget.

Resultat – en verktyglåda för formgivning av rum och föränderlighet

Här sammanfattas aspekterna kring rum och föränderlighet som undersökts i de olika workshopmomenten. Sammanfattningen kan ses som en verktyglåda för rum former för rum och föränderlighet kan användas för att formge en varierad och föränderlig rumsstruktur. En rumsstruktur som visar olika perspektiv och därmed kan öppna för olika tolkningar av platsen. Verktyglådan nedan används i skissförslaget i del 2, Fallstudie Fridhemstorget, som gestaltungsprogram tillsammans med slutsatser från studien av torgets befintliga situation.

– Närrummets dimensioner används i mönster och rumsgränser för att ge en rumsskala anpassad efter människokroppens förmåga att uppleva rum och proportion.

– Svepande mjuka former används som kontrast och avbrott mot rätlinjiga former och upprepade mönster och former. De kan utformas som tomrum eller entrérum i ett moduluppbyggt mönster och exempelvis anta någon av formerna inspirerade av Klint för att bryta av mot linjära formspråk.

– Väggsekvenser placeras i en struktur för att bilda både stora och små rum samtidigt och för att skapa föränderlighet i rumsgränserna genom subjektets position i förhållande till väggsekvenserna.

– Väggsekvenserna ska placeras så att de skapar rum på båda sidor på ett sätt så att det inte uppstår baksidor. De bör också placeras för att skapa gynnsamma mikroklimat och för att utnyttja sol respektive skugga.

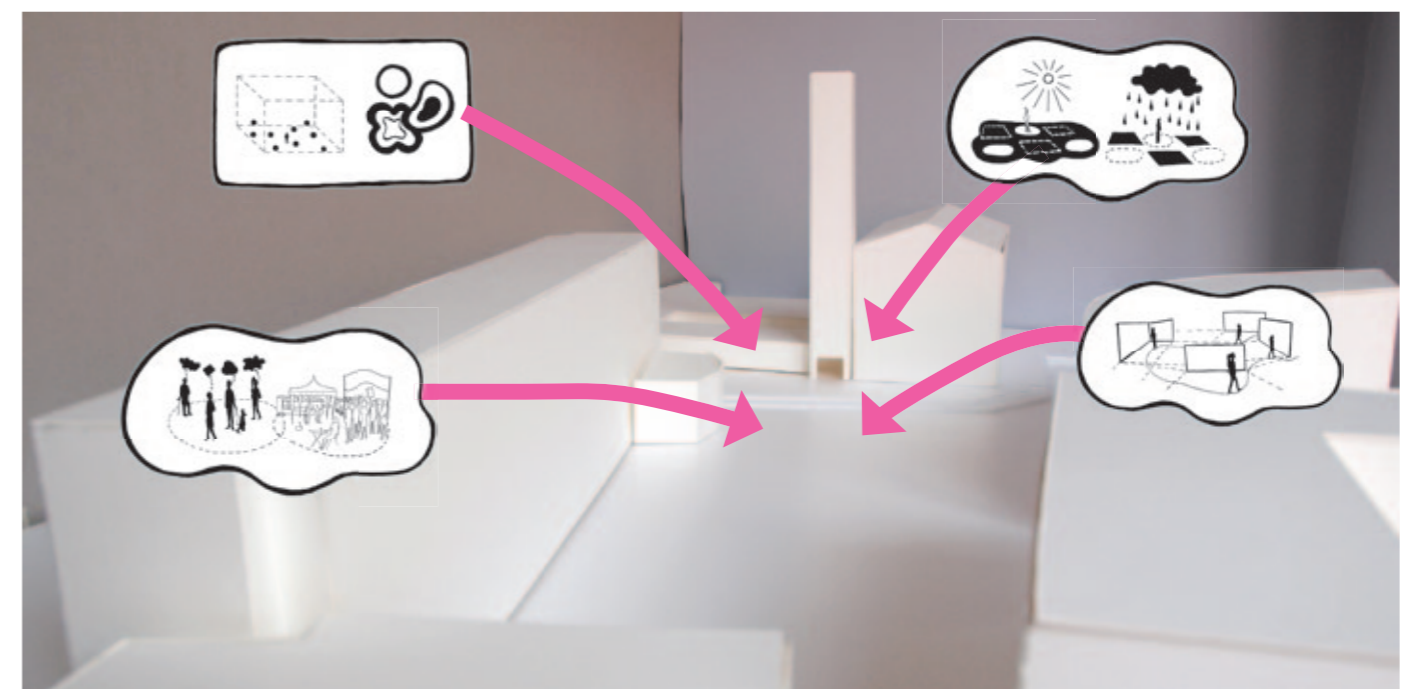
– Markmaterial och väggsekvenser gestaltas för att samspela med varandra och ge olika föränderliga egenskaper.

– I markmönstret gestaltas föränderligheten genom materialval så att olika mönster framträder vid olika väderförhållanden. Själva mönstret utformas efter enkla abstrakta grundformer – exempelvis cirkeln och fyrkanten.

– I markmönstret gestaltas pauser/uppehåll/tomrum som markerar öppenhet och entréer, samt används för att balansera skalan mellan det stora torgrummet och de mindre rummen.

– Tomheten gestaltas för att ge plats åt det oplanerade och den öppna känslan på torget, samt för att ge balans mellan väggar och öppna ytor.

– Träd används som ett eget rumsmarkerande lager och som sammanbindande vertikal skala mellan hus och lägre objekt på markplan.

I det fortsatta skissförslaget i del 2, Fallstudie Fridhemstorget, kommer resultatet från workshopserien vägas in.

DEL 2 FALLSTUDIE FRIDHEMSTORGET

Här presenteras först Fridhemstorgets historia och befintliga situation, som ger en bild av torgets problematik och tänkbara behov av förändringar. Sedan presenteras ett skissförslag för Fridhemstorget där problematiken från den befintliga situationen och verktyglådan från workshopserien tillsammans utgjort gestaltungsprogram för formgivningen.

Fridhemstorgets befintliga situation och historia

Fridhemstorget ligger i området Västra Innerstaden i Malmö. Västra Innerstaden består av tolv stadsdelar och Fridhemstorget ligger där den funktionalistiska stadsdelen Ribersborg gränsar till Fridhem, en villastad från sekelskiftet. Fridhem, Ribersborg och ytterligare en stadsdel – Rönneholm kallas tillsammans för Slottsstaden. I Slottsstaden har Fridhemstorget en central placering.

I denna del av arbetet presenteras Fridhemstorgets historia och befintliga situation. Torgets fysiska miljö och verksamheter presenteras följt av rörelsemönster, rum, siktlinjer och mänskliga aktiviteter.

Historia

Historian som följer här är kortfattad och presenterar de två stadsdelarna Fridhem och Ribersborg samt Fridhemstorget.

Fridhem

Fram till slutet av 1800-talet bestod marken där Västra Innerstaden och Fridhemstorget idag ligger av odlingsmark och enstaka gårdar. Men under 1800-talet hade Malmös befolkning ökat och bostadsbristen var, liksom i flera andra städer, stor. De välbärgade började söka sig ut ur innerstadens slummiga gator för att bo renare i naturnära lägen, och genom att järnvägen mellan Malmö stad och Limhamn invigdes blev Fridhem ett attraktivt läge för den villabebyggelse som drog igång vid sekelskiftet 1800-1900 (Rikard Smith 1999, s. 35-36).

Ribersborg

Ribersborgs stadsplan fastslogs 1933 och med sin stiltypiska typologi bestående av lamellhus i nord-sydlig orientering blev det den första funktionalistiska stadsdelen i större skala, som planerades i Malmö.

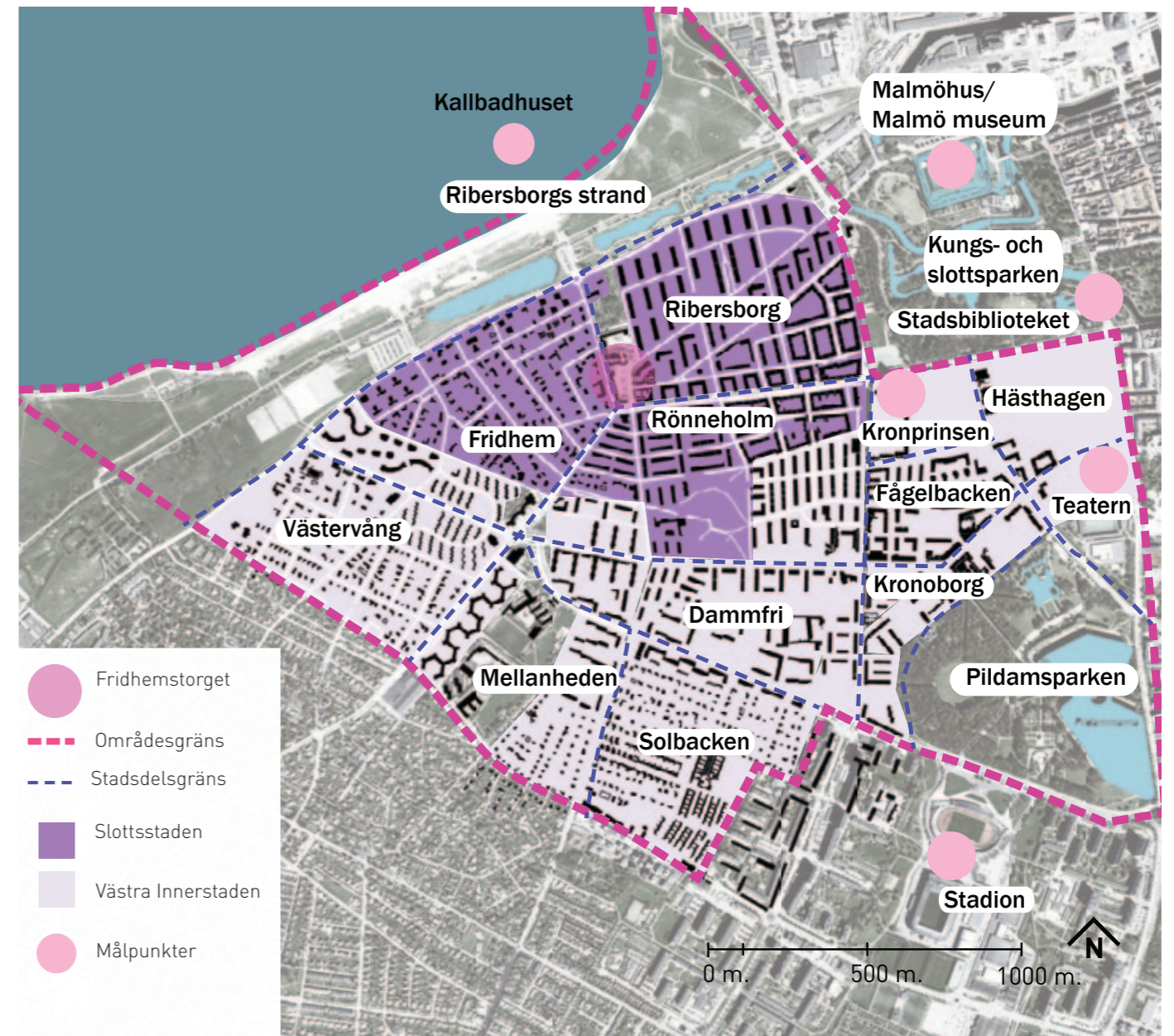

Västra innerstadens orientering i Malmö.

I det slutgiltiga förslaget fick kvarteren närmast Fridhems-torget; Tessins väg och Kilian Zollgatan en lamell- och kvartersbebyggelse. Här syns halvslutna gårdar öppna mot söder, där två hus sammanbyggda i en vinkel tillsammans med en tredje byggnad bildar den halvslutna u-formade gården. Denna byggnadstyp kom att bli mycket vanlig i Malmö (Tomas Tägil 1996, s. 66). De första kvarteren som byggdes i Ribersborg, de storskaliga lamellhusen Ribershus, fick en betydligt mer djärv form för sin tid och kom att bli ett känt exempel över hela landet (Tägil 1996, s.65). Liksom i många andra funktionalistiska stadsdelar dimensionerades markytan mellan husen beroende på byggnadernas höjd för att inte gårdarna skulle bli för mörka. Strukturen blev dock inte bara öppen för ljuset, utan även för blåsten från havet som slussas in i stadsdelen och förstärks mellan de fristående lamellkropparna (Tägil 1996, s. 66 -67).

Fridhemstorget

Fridhemstorget formgavs av arkitekten Bror Thornberg och uppfördes mellan 1955-1957 (Riksantikvarieämbetet 2014). Det ritades som stadsdelstorg och var det sista torget i Malmö som fick sin form av en inramning av monumentala offentliga institutioner (Magnusson-Staaf & Tykesson 2009, s.86). Thornbergs ursprungliga idé var dock att torgytan skulle ta Tessins väg i anspråk och sträcka sig fram till byggnaderna även öster om vägen (Malmö Stad 2012, s.10).

I området västra innerstaden ingår tolv stadsdelar. Stadsdelarna Ribersborg, Fridhem och Rönneholm brukar tillsammans kallas för Slottsstaden, och där har Fridhemstorget en central placering. Västra Innerstaden har en befolkning på omkring 32 000 invånare (Malmö Stad 2012)

Fridhemstorget sett från norra kortsidan, mot söder. Till vänster syns fontänen – Passionsblomman.

Fridhemstorget sett från södra kortsidan, mot norr. Rakt fram syns St Andreas kyrka.

St: Andreas Kyrka och Biograf Fontänen

St: Andreas Kyrka är den byggnad som starkast dominerar torgytan. Kyrkan stod klar 1959 och ritades liksom själva torgytan av Thornberg, nu tillsammans med Thorsten Roos. Kyrkan utformades i modernistisk stil men visar även influenser från de italienska basilikorna genom sättet att vända västra fasaden mot en torgyta och den 41 meter höga kampanilens utformning (Magnusson Staaf & Tykesson 2009, s. 89).

Roos och Thornberg samarbetade under 30 år och delade liksom flera andra modernister ett intresse för den japanska arkitekturens enkelhet och betongarkitektur. De reste båda till Japan för inspiration (Magnusson Staaf & Tykesson, 2009, s. 130 -134). Vilket märks som influenser i St: Andreas kyrka där enkelhet, materialomsorg, ljus och mörker samspelar.

Idag skyddas St: Andreas kyrka enligt Kulturminneslagen och själva torget ingår i stadsmiljön som riksintresset för kulturmiljövård enligt Miljöbalken (Malmö stad 2012, s.38)

Nära kyrkan vid torgets sydvästra hörn ritades en biograf som med sina 500 stolar erbjöd lika många platser som kyrkan. Då biografen skulle invigas ville biografdirektören döpa den till Draken, men kyrkoherden vid St Andreas kyrka protesterade med att kyrkan i så fall skulle ta namnet S:t Göran. Istället föreslog han Fontänen som ett lämpligt namn för biografen och lovade att i så fall genomföra en insamling för en fontän till torget (Magnusson Staaf & Tykesson, 2009, s.86). Malmö Förskönings- och planteringsförening skänkte år 1957 pengar till kar samt vattenkastare, och konstnären Thure Thörn fick uppdrag att skapa en skulptur för fontänen i dialog med kyrkan. Detta resulterade i fontänen Passionsblomman, och att biografen fick namnet Fontänen (Konstkompassen Malmö Stad 2014).

Idag finns inte själva biografsalongen kvar men dess bågformade tegelbyggnad är fortfarande tydlig på torget. 1987 byggdes lokalen om till övningsscen för Malmö Teaterhögskola och den gamla biografen fick då byta namn till Teater Fontänen (Riksantikvarieämbetet 2014). Sedan har också teatern försvunnit och byggnaden har återigen byggts om invändigt för att istället hysa in dataaffären Kullanders, som idag bedriver sin verksamhet där.

Befintlig situation

Beskrivningen av den befintliga situationen som följer här är en sammanställning där material från Malmö Stads förstudie har valts ut, bearbetats och kompletterats med mina egna iakttagelser på plats. Då ingen referens anges har iakttagelsen gjorts av författaren, och då informationen inhämtats ur Malmö stads förstudie refereras till Malmö Stad 2012 i texten samt i planernas teckenförklaring.

Fridhemstorgets läge på gränsen mellan Fridhem och Ribersborg.

Den befintliga situationen beskrivs och analyseras vidare utifrån en tolkning av Jan Gehls (2003) teorier kring hur den fysiska miljöns utformning påverkar valfria aktiviteter i utemiljön.

De aspekter som presenteras är den fysiska situationen, befintliga verksamheter och fysisk miljö, rum, siktlinjer, rörelsemönster, aktiviteter och klimatförhållanden. Avslutningsvis sammanfattas de viktigaste aspekterna att ta vidare till arbetets tredje del – skissförslaget.

Västra Innerstaden och Slottsstaden idag

Västra Innerstaden har idag en befolkning på omkring 32 000 invånare. Inflyttningen i området är stor, och i stadsdelarna runt Fridhemstorget pågår ett generationsskifte där den äldre befolkningen minskar medan yngre människor och barnfamiljer ökar (Malmö Stad 2012, s. 9).

Enligt Malmö Stad (2012, s. 5) är Västra Innerstaden den stadsdelen i Malmö som har mest grönyta per invånare. Här finns Rönneholmsparken, Pildammsparken och Ribersborgsstrand. Samtidigt vänder sig de planterade bostadsgårdarna i Ribersborg mot gatorna vilket gör att stadsdelen upplevs som grön, fast det inte finns så många träd i den breda gatustrukturen.

Trots att stadsdelen upplevs som luftig och öppen menar Malmö Stad att det råder brist på allmänna friytor och att Fridhemstorget i samband med ombyggnationen därför ska gestaltas för att bättre fungera som sådan (Malmö Stad 2012, s.5).

Bilder från Fridhemstorgets omgivning, Ribersborg och villastaden Fridhem. Båda stadsdelarna är typiska för sin tid och vid första anblicken tycks tiden nästan ha stått stilla. Samtliga foton tagna av författaren februari-mars 2014.

1	2
3	4
5	6

Bildförklaringar:

- 1) Regementsgatan, i bakgrunden syns Kronprinsens blåkaklade fasad.
- 2) Major Nilssonsgatan, St Andreas kyrkans kampanil markerar Fridhemstorget i staden.
- 3) Erikslustsvägen på ena sidan av vägen syns villastaden och på andra sidan Ribersborg.
- 4) Gula tegelhus i Ribersborg ett kvarter söder om Fridhemstorget.
- 5) En av sekelskiftesvillorna i Fridhemsvillastad.
- 6) Major Nilssonsgatan sett från hörnet av Brahehus med Fridhemstorget i ryggen.

Verksamheter vid Fridhemstorget

Fridhemstorget har sedan femtiotalet förlorat butiker och folkliv men den omgivande stadsdelens handel och butiksutveckling visar en positiv utveckling (Malmö Stad 2012, s. 5).

De verksamheter som finns på själva torget idag är St. Andreas kyrka, plastikkirurgisalong, tandläkare, dagis och dataaffär. På andra sidan Tessins väg finns bokhandel, frisör, fotvårdssalong och kemtvätt med cafélokal som är stängd. Utöver de fasta verksamheterna förekommer även torghandel tisdag till lördag. En osthandlare, en fiskbil, en blomsterhandlare samt en grönsakshandlare står då på torget. Vintertid under november – december pågår även julgransförsäljning (Malmö Stad 2012, s. 13).

St. Andreas kyrka bedriver ett aktivt socialt engagemang och lockar många äldre. Kyrkan erbjuder bland annat café/sopplunch, förskolearrangemang och konserter (Malmö Stad 2012, s. 15).

Förskolekooperativet Vilda Väster har sin gård på torgytan men går ofta på utflykt till andra platser (Malmö Stad 2012, s.14). En skola och ytterligare en förskola ligger bakom kyrkan. I planen till höger, som visar verksamheterna runt Fridhemstorget, är det tydligt att omgivande gator har en högre täthet av verksamheter än vad byggnaderna som inramar själva torgytan har.

Synpunkter från verksamheter och boende

Våren 2010 genomförde Gatukontoret vid Malmö Stad medborgardialogen "Hej Västra Innerstaden" en deldialog i ett större dialogprojekt med syfte att lyfta frågor kring trygghet och trivsel i olika stadsdelar (Malmö Stad 2012, s. 54-55.). I Förstudie Byggprojekt har Gatukontoret samlat medborgarsynpunkter kring Fridhemstorget från dessa tillfällen. Här har man även sammanställt synpunkter från ett öppet informationsmöte kring Fridhemstorget i maj 2012, samt ett dialogmöte med ett femtiotal inbjudna näringsidkare och fastighetsägare som hölls i början av juni 2012 (Malmö Stad 2012, s. 54).

I synpunkterna från dialogmötena framförs flera önskemål om ett grönare torg, bättre belysning och sociala och kulturella händelser som café eller annan underhållning (Malmö Stad 2012, s. 55).

Fysisk miljö

Här ges en överblick av Fridhemstorgets fysiska faktorer, vilka antas påverka upplevelsen av torgrummet och liksom Gehl (2003) beskriver kan vara avgörande för vilka frivilliga aktiviteter som förekommer. Faktorer som presenteras är dominerande material, trafiksituationens problematik, platsens klimat samt övergripande rumsstruktur och siktlinjer.

Material

Det parkeringsgarage som ligger under torgytan behöver renoveras eftersom dess tekniska livslängd är slut, men även på grund av läckage vid fontänen och de stora platanerna. Ytterligare en aspekt som måste åtgärdas är att garaget inte klarar dagens krav på bärlast för utryckningsfordon (Malmö Stad 2012, s. 33).

Materialen på Fridhemstorget är typiska för 50-talet då det anlades men är idag slitna. Betongplattorna har på flera ställen spruckit och är samtidigt för tunna för fordon att köra på (Malmö Stad 2012, s.19).

De dominerande materialen och färgerna på torget idag är Brahehus gula tegel och blåa fasadbeklädnad, kyrkans gulgråa sandsten och torgets grå betongplattor i form av markbeläggning. Generellt förekommer mycket tegel i olika nyanser, ofta gult, i hela Ribersborg.

Trafikens dominans i torgrummet

I målen för Fridhemstorgets omgestaltning skriver Malmö Stad att:

"Effektiva trafiklösningar ska bidra till en trygg och levande plats, där parkerade bilar inte tar upp utrymme, minskar synligheten, skapar farliga situationer och förorenar det visuella intrycket av stadsrummet".

Malmö Stad 2012, s. 5

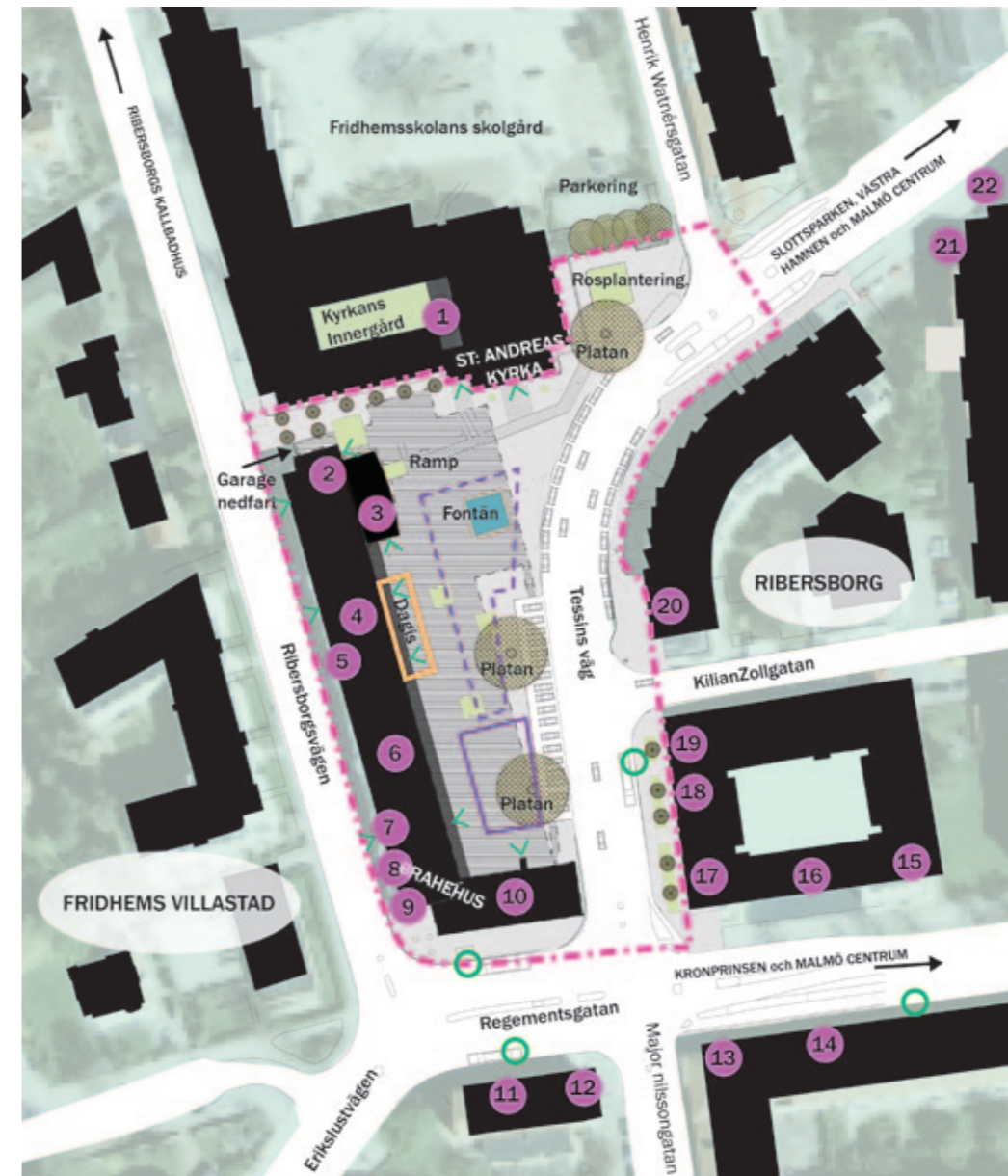
Vidare anges som mål att trafiken på Tessins väg ska saktas ned så att bilisterna märker att det händer någonting speciellt när de passerar över Fridhemstorget (Malmö Stad 2012, s. 5).

Upplevelsen vid mitt första platsbesök var just att parkeringar tog upp väldigt mycket plats. Framför allt skymmer de idag siktlinjerna in till torget från Regementsgatan. Fridhemstorget förefaller formmässigt dimensionerat efter bilistens skala. Torget har dels parkeringar uppe på själva torgytan och dels längs körbanorna på Tessins väg. Bilar parkeras även under den delen av Brahehus som står på ben och det finns också en separat parkering för kyrkan i anslutning till torget.

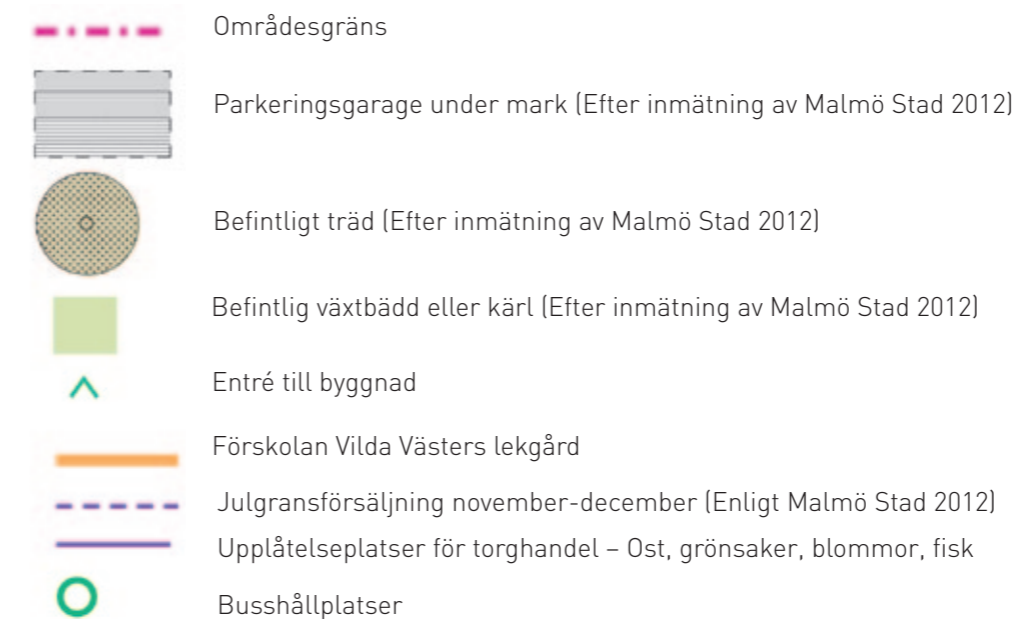
Gatukontoret på Malmö Stad föreslår att samtliga 20 parkeringsplatser på torgytan tas bort då deras placering utgör en farlig trafiksituation, som idag inte skulle tillåtas i planering av nya områden. Förslaget är att parkeringarna ska ersättas med 1 eller 2 timmars parkering längs körbanorna på Tessins väg (Malmö Stad 2012, s.46).

Enligt en av torghandlarna, som jag pratade med på plats, vore halvtimmars parkering mer optimalt då han menar att många bara stannar till för att handla.

Vid mina platsbesök har jag varit på torget och i kvarteren runt omkring både på vardagar och helger. Vad jag har sett vid dessa tillfällen är att ungefär hälften till en tredjedel av parkeringsplatserna på själva Fridhemstorget används, och att det samtidigt finns gott om lediga platser på de anslutande gatorna

Fridhemstorgets befintliga situation. En bearbetning av underlag och inmätningar från Malmö Stad 2012, kompletterat med egna iakttagelser och kartläggning av verksamheter.

Fridhemstorget vid olika årstider. Samtliga foton med vänligt tillstånd av Malmö Stad.

1	2
3	4
5	6

Bildförklaringar:

- 1) Torghandel.
- 2) Julgransförsäljning.
- 3) Upphöjda växtbäddar.
- 4) Förskolan Vilda Västers uteplats.
- 5) St Andreas Kyrkas ljusgård, vilken man kommer till genom att gå in under kampanilen.
- 6) St Andreas Kyrka sedd från Tessins väg.

Upplevelsen av klimatet på plats.

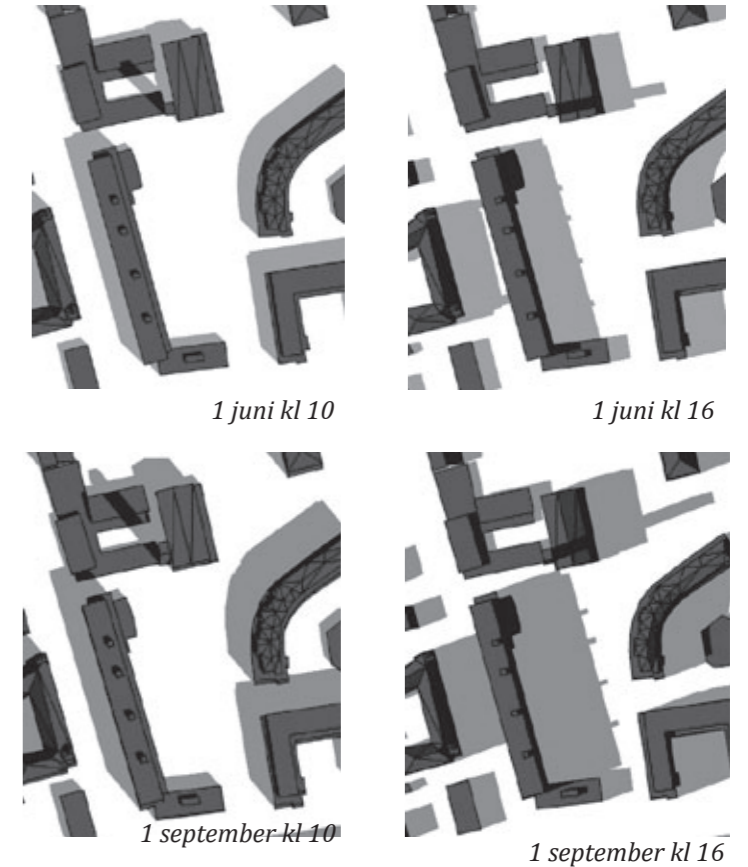
- Vindar och vindriktningar upplevda på plats
- Lä
- Söderläge i lä
- Områdesgräns

Regementsgatan och Tessins väg. Detta bekräftas av Malmö Stad som skriver att det finns gott om 24 timmarsparkering på gatorna runt om Fridhemstorget och att det på Regementsgatan finns många 15 minuters parkeringar (2012, s.41).

Klimat

Malmö är en av de mest vindutsatta orterna i Sverige (Jaris Kursis 1982, s. 7). I samband med regn dominerar vindarna från sydväst och i samband med snö dominerar vindarna från nordöst (Kursis 1982, s. 7).

Analysplanen visar upplevda vindriktningar vid mina platsbesök, samt uppsakattad turbulens. Att det uppstår turbulens på torget råder det inget tvivel om men det är svårt att analysera exakt var den uppstår utan avancerade mätinstrument. Ofta upplevs dock att blåsten kommer från flera håll samtidigt vilket bekräftades av dem jag frågade på plats angående

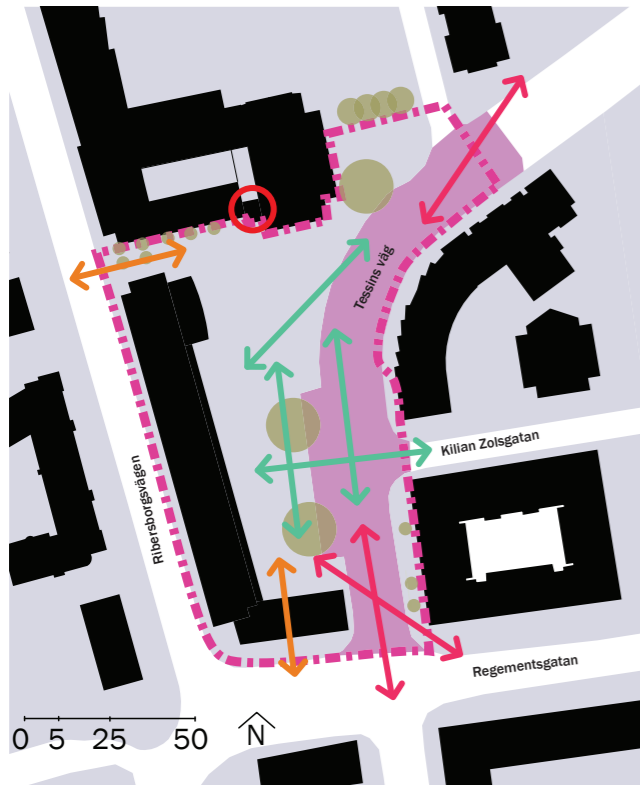
Malmö Stads solstudie (uttagna ur Malmö Stads SketchUp modell och bearbetade i photoshop av författaren).

vindarnas riktning.

När det blåser är det få platser på Fridhemstorget som ger lä. Bänken uppe vid kyrkan och hörnet vid kyrkans fasad i nordöstra delen av torget är de enda riktigt bra lälägena på själva torgytan.

Solstudie

I materialet från Malmö Stad fick jag tillgång till en solstudie från 2012 gjord i SketchUp. Här framgår det att platsen uppe framför St: Andreas Kyrka har flest soltimmar vid samtliga årstider. Även delar av Tessins väg, området längs fasaderna öster om Tessins väg och dagens parkeringsplats på torgytan har enligt diagrammen och studier på plats god soltillgång. De fyra soldiagrammen ovan är uttagna ur Malmö Stads SketchUp-fil från 2012.

Siktlinjer.

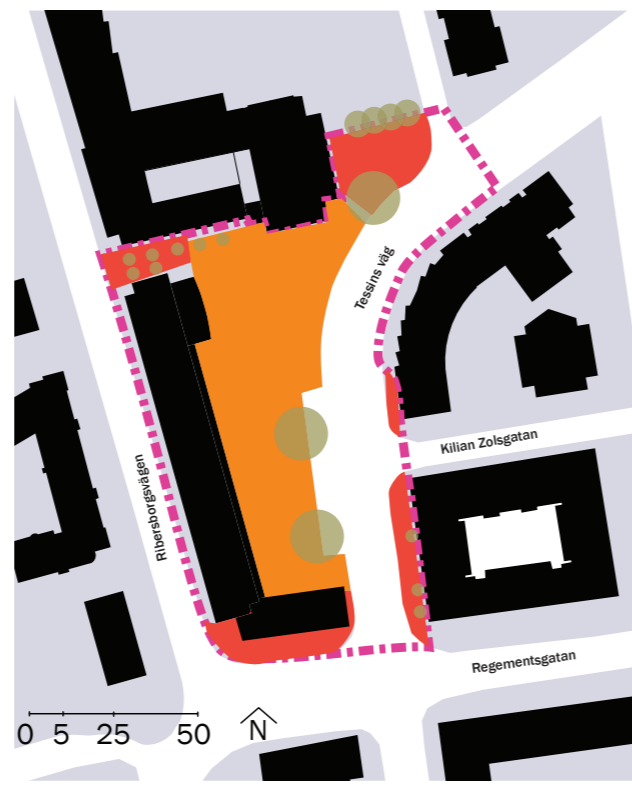
- - - Områdesgräns
- Barriär och visuellt hinder
- ↔ Blockerad vy/ skymd siktlinje
- ↔ Otydlig entré och siktlinje
- ↔ Tydlig siktlinje
- Landmärke – St: Andreas kyrkas klocktorn markerar Fridhemstorget i staden.

Siktlinjer och skala

Analysplanen visar att det inte finns några småskaliga rum på Fridhemstorget idag, att trafikmiljön utgör en visuell barriär samt att mycket stora delar av det offentliga rummet tas upp av körbanor och parkering.

Från Regementsgatan utgör biltrafiken och parkeringarna både ett visuellt hinder och en fysisk barriär. I siktlinjen in mot torget skymms hela torgytan av Tessins väg och parkeringsplatserna, vilka tar det visuella fokuset och lägger själva torget som en bakgrund. Det är kyrkan tillsammans med bilen som dominerar torgbilden och skalan av rummet.

Parkeringarna på och i direkt anslutning till själva torgytan är ett problem, dels ur trafiksynpunkt som tidigare nämnts men också för vistelsen på torget med avseende på trafikrummets storskalighet och brist på detaljutformning i människans skala.

Rum.

- - - Områdesgräns
- Befintligt torgrum
- Fragmenterade entrézoner till torgrummet

Rum

Visuellt utgörs Fridhemstorget av ett stort rum vilket avgränsas av byggnader och trafiksituation. Själva torgytan upplevs idag som ytan väster om Tessins väg. Detta rum domineras av St: Andreas kyrka som tillsammans med Brahehus inramar torgrummet. Från själva Tessins väg är entréerna till torget tydliga men från den gåendes perspektiv kan entrézonerna upplevas otydliga och fragmenterade.

Bilder från Fridhemstorget tagna vid det första platsbesöket, februari 2014.

1	2
3	4
5	6

Bildförklaringar:

- 1) Foto i riktning mot söder vid Brahehus fasad.
- 2) St Andreas kyrka i dimma, sedd från norr, Henrik Wranérsgratan.
- 3) Entré mot Fridhemstorget under Brahehus.
- 4) Entré mot Fridhemstorget från Tessins väg.
- 5) Rakt fram syns den gamla biografbyggnaden som numera är datoraffär.
- 6) Ingången till St: Andreas Kyrka under kampanilen.

Mötesplatser och rörelse

Här presenteras analysplaner över rörelse och uppehåll, mötesplatser och frivilliga aktiviteter, vilka tolkas och analyseras utifrån Gehls (2003) teorier.

Rörelse och uppehåll

Fridhemstorgets centrala läge i gatunätet gör det till en naturlig plats att passera och kan därför attrahera en bred publik. I dag passerar boende och arbetande torget på väg till och från sina olika målpunkter dygnet runt vilket bidrar till rörelse och trygghet (Malmö Stad 2012). Flera av de som passerar torget är pensionärer, ofta med rullator, cyklister, vuxna med barnvagn, vuxna cyklande eller gående, ofta med hund, vuxna med barn i sällskap och när det inte är skoltid äldre barn.

Tillsammans utgör de cyklande och gående ett större antal än passerande bilister.

Förutom gående, cyklister och bilister passerar även stadsbuss 4 samt stadsbuss 3 som är Malmös ringlinje Fridhemstorget.

Trots alla passerande förekommer långvarig vistelse sällan på torget, besökarna som är där idag är antingen bara på väg förbi eller där för att besöka någon av de verksamheter som finns på torget (Malmö Stad 2012). Den enda platsen på själva torgytan där folk stannar upp en längre tid är bänken uppe vid Kyrkan i söderläge med lä och utsikt över torget. Förutom bänken finns

också platser där jag iakttagit passerande göra kortare uppehåll, det ena är hörnet i öster uppe vid kyrkan i lä och söderläge och det andra är fontänen där jag sett olika barn stanna upp trots att det var vinter och den saknade vatten. I analysplanen har jag även markerat busshållplatserna som uppehåll, men här handlar det inte om frivilliga utan nödvändiga pauser i rörelsen förbi torget.

Mötesplatser och frivilliga aktiviteter

Gehl skiljer på tre olika slags uteaktiviteter; nödvändiga aktiviteter, valfria aktiviteter och följeaktiviteter. Nödvändiga aktiviteter är mer eller mindre påtvingade, så som göra inköp eller vänta på bussen och påverkas ytterst lite av miljöns utformning (Gehl 2003, s. 7). De valfria handlingarna utför vi däremot endast för att vi har lust till det, för att rummet och situationen lockar, inbjuder och gör det möjligt (Gehl 2003, s. 7-9).

Analysplanen över sociala kvaliteter och mötesplatser visar att få frivilliga aktiviteter förekommer på torget. Detta är märkligt med tanke på att rörelseanalysen och Malmö stads undersökning visar på att det är många passerar Fridhemstorget. Att det förekommer så få valfria aktiviteter kan därför inte bero på avsaknad av människor, utan skulle tolkas utifrån Gehls (2003) teorier istället kunna bero på brister i den fysiska miljön och en avsaknad av punkter som inbjuder till att stanna upp.

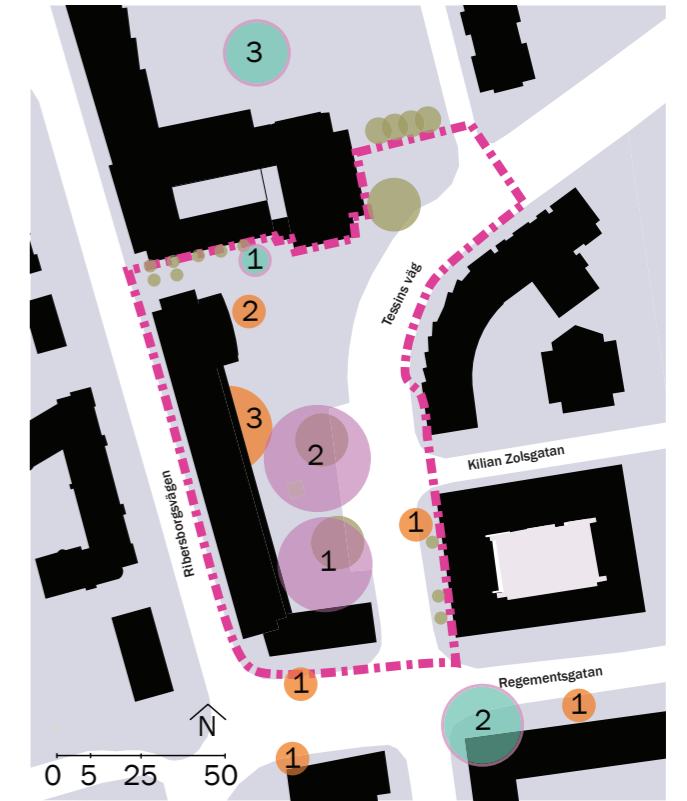

Torghandel på Fridhemstorget en lördag i mars 2014.

Rörelse och uppehåll.

- Områdesgräns
- Barriär / hinder för gående och cyklister
- ..... Rörelsemönster över torget, gående och cyklister, enligt Malmö Stad 2012, med några enstaka tillägg av författaren.
- Iaktagna uppehållsaktiviteter
  1. Sitta på bänken i solen (frivillig)
  2. Stå i solen vid fasaden (frivillig)
  3. Lek i fontänen (frivillig)
  4. Vänta på bussen (nödvändig)

Mötesplatser och frivilliga aktiviteter.

- Områdesgräns
- Mötesplatser året runt
  1. Busshållplatserna
  2. Den smala rampen
  3. Förskolan (för föräldrar och barn)
- Tillfälliga och säsongsberoende mötesplatser
  1. Torghandel tisdag till lördag
  2. Julgransförsälgning november och december
- Frivilliga aktiviteter som kan utgöra mötesplats
  1. Bänk
  2. Uteservering sommartid
  3. Barn och föräldrar leker på Fridhemsskolans skolgård även efter skoltid.

Sammanfattning och slutsatser inför gestaltningsprogram

Få frivilliga aktiviteter sker på Fridhemstorget. Detta kan bero på avsaknaden av goda mikroklimat i kombination med avsaknaden av element och rum som kan locka den gående människan att stanna upp. Det finns också relativt få verksamheter som kan utgöra målpunkter på själva torget jämfört med på omliggande gator. Tillsammans kan detta vara orsaken till varför Fridhemstorget idag främst är en plats man passerar och inte en plats att vistas på.

Malmö Stad skriver i sin förstudie att det finns en obalans i rummet och att det saknas en mänsklig skala (2012, s.22). Detta stämmer med min upplevelse av torget som storskaligt, vindutsatt, öppet och dominerat av Tessins väg och parkeringsplatser.

Utifrån Gehls (2003) teorier, Malmö Stads (2012) förstudie och mina upplevelser av Fridhemstorget ser jag trafiksituationen i kombination med storskaligheten som ytterligare bidragande faktorer till varför torget idag inte tycks inbjuda till vistelse.

En lämplig lösning för Fridhemstorget förefaller vara att arbeta fram en mer varierad och detaljerad skala, där rummen aktivt riktas och gestaltas för att ta till vara på sollägen samt ge sittplatser i lä.

Då det idag finns relativt få verksamheter i förhållande till närliggande gator på själva torget framstår det som viktigt att i det nya gestaltningsförslaget lämna plats åt de verksamheter som finns idag, vilket Malmö Stad 2012 också understryker. Det är även relevant att lämna plats åt ytterligare tillfälliga händelser och events. Kanske ska det exempelvis finnas plats för en uteservering om caféet vid kemtvätten skulle öppna upp eller ett temporärt café på torgytan.

Att låta biltrafiken ta mindre plats är en nödvändig aspekt för att gynna den mänskliga skalan på torget. Parkeringsantalet vid själva torgytan skulle kunna minskas avsevärt genom att de platser som erbjuds görs mer effektiva och att en del torgbesökare får parkera på intilliggande gator istället. Samtidigt som Tessins väg skulle kunna smalnas av avsevärt mot dagens situation så att den tar mindre plats och dess barriärverkan minskar. En avsmalning av Tessins väg ger även utrymme för att skapa tydligare och entrérum för gående, vilket idag saknas.

Tomrummet på torgytan när torghandeln inte är på plats, en söndag i mars 2014.

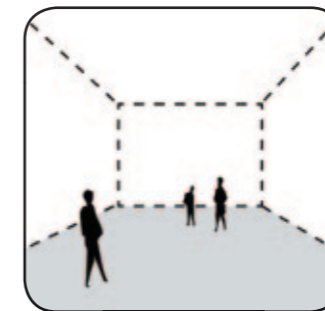
Befintlig situation

Torghandel ger liv och händelser på torget.

Torggummet är anpassat efter bilförarens skala.

Ett enda storskaligt och överblickbart rum.

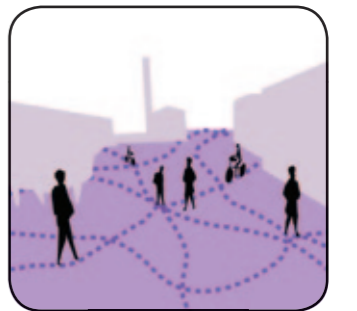

Endast en av bänkarna på torget används och är placerad i ett attraktivt läge och mikroklimat.

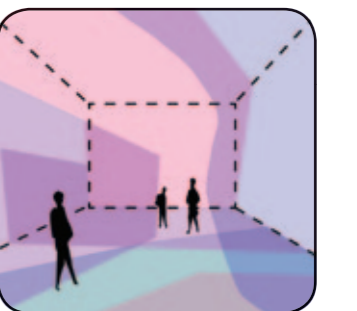
Förslag på förändring

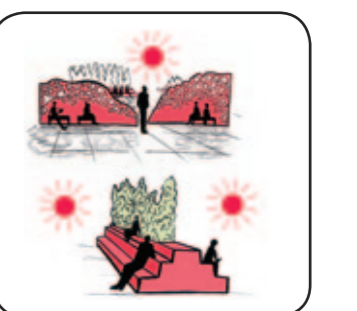
Befintliga verksamheter på torget ges utrymme även i framtiden, tillsammans med nya evangemang.

Tessins väg tonas ned och torggummet anpassas för gående och cyklande.

Flera alternativa rumsskalor anpassade efter den gående människans upplevelse formges.

Flera mindre rum med attraktiva mikroklimat bör formges.

Skissförslag

Här presenteras ett skissförslag på hur föränderliga rum kan gestaltas på Fridhemstorget. Förslaget utgår från att lösa den befintliga situationens problematik och samtidigt använda resultatet och aspekterna kring rum och föränderlighet från workshopserien, för att genom att formge föränderlighet möjliggöra olika tolknigar av platsen.

Gestaltningens program

Gestaltningens program består av två delar. Den ena delen baseras på slutsatserna från studien av Fridhemstorgets befintliga situation på sida 44. Den andra delen består av resultatet, verktyglådan, från workshopserien (sida 36).

Program del 1, baserad på studien av Fridhemstorgets befintliga situation

– Förslaget gestaltas så att den stora torgytan väster om Tessins väg kopplas samman med remsan öster om vägen i likhet med arkitektens ursprungliga tanke och för att minska Tessins vägs barriärverkan.

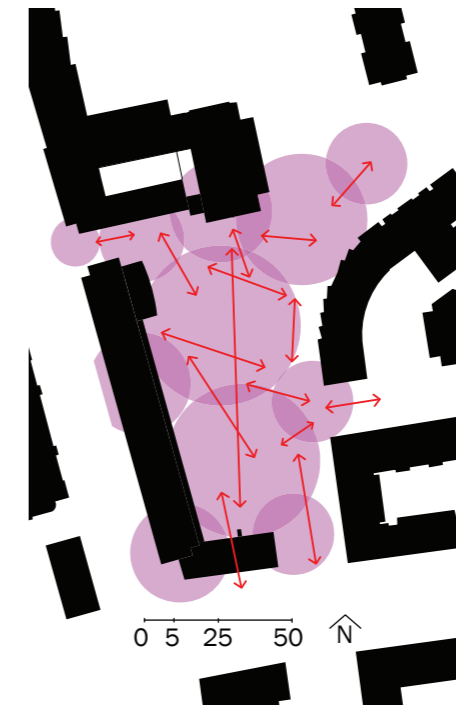
– I förslagets ska entrérummen där torgrummet och den omgivande staden möts ges en särskild karaktär som tydliggör torgrummets början och slut, dels för att sakta ned trafiken och dels för att tydliggöra torget utifrån för gående och cyklister.

– I den nya rumsstrukturen ska sollägen tas till vara genom en strategisk utformning av gynnsamma mikroklimat och placering av sittplatser.

– Rörelsen över torget är idag stor och skissförslaget ska lämna väg åt och gynna gående och cyklisters rörelsemönster över torget, men också erbjuda strategiska objekt att stanna upp vid längs vägen. Exempelvis platser att njuta av solen på, titta på folk eller läsa en bok.

– Förslaget ska minska trafikens dominans över torgrummet och istället främja människors rörelse och vistelse.

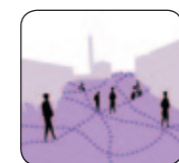
– Dagens torghandel ska ges plats i förslaget och samtidigt ska utrymme ges för ytterligare temporära verksamheter, evenemang eller händelser samt en eventuell uteservering.

Det stora rummet

Det stora torgrummet utvidgas så att det tydligt kan upplevas sträcka sig ända fram till öster om Tessins väg. Tessins väg smalnas av och torgets markbeläggning och rumsskapande element gestaltas över vägen samt på den östra remsan.

- Tessins väg formges som en del av torgrummet
- Befintligt torgrum utvidgas genom att kopplas ihop med remsan öster om Tessins väg.

Den övergripande rumsstrukturen

I det stora torgrummet formges en övergripande rumsstruktur för att ge rum i olika skalor, lämna plats åt befintliga verksamheter och nya evenemang, samt tydliggöra torgets entréer.

- Entrérum
- Större torgrum med plats för torghandel och liknande
- Del av torget som indelas i en mer varierad rumsskala med mindre rum
- Rum som ger entré åt byggnad (Kyrkans entré, dagis, förgårdsmark)

Skissförslagets övergripande struktur

Som grund för skissförslagets rumsstruktur ligger en övergripande rumsdimensionering vars syfte är att lämna plats åt olika evenemang och att ge orientering.

Visuella kopplingar mellan rummen

Mellan rummen i den övergripande strukturen formges visuella kopplingar – siktlinjer. Siktlinjerna bidrar till rörelse över torget genom att utgöra öppna dörrar mot nästa rum, och genom detta även till orientering och att torget inte blir för laburintiskt, då mindre rum formges i den övergripande rumsstrukturen (se nästa sida).

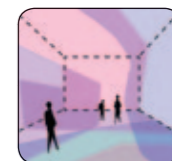
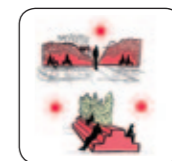
- Övergripande rumsstruktur
- Siktlinjer / kopplingar

Väggsekvenser och möjliga rörelsemönster

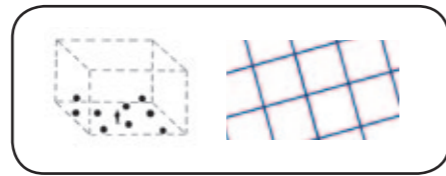
Väggsekvenser är ett av de element som används för att formge föränderlighet i torgrummets struktur. Väggsekvenserna stärker siktlinjerna men är också skymmande. I utplaceringen av väggsekvenserna har hänsyn tagits till rörelsen över torget – det är idag många som passerar Fridhemstorget på väg till och från olika målpunkter. Väggsekvensernas vinkling och placering är också avvägd för att skapa sittplatser i sol vid olika tider på dagen.

- Väggsekvenser
- Möjliga rörelsemönster

Program del 2, Verktyslådan från workshopserien

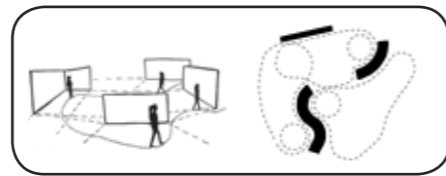
– Närrummets dimensioner används i mönster och rumsgränser för att ge en rumsskala anpassad efter människokroppens förmåga att uppleva rum och proportion.

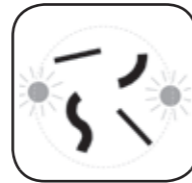
– Svepande mjuka former används som kontrast och avbrott mot rätlinjiga former och upprepade mönster och former. De kan utformas som tomrum eller entrérum i ett moduluppbyggt mönster och exempelvis anta någon av formerna inspirerade av Klint för att bryta av mot linjära formspråk.

– Väggssekvenser placeras i en struktur för att bilda både stora och små rum samtidigt och för att skapa föränderlighet i rumsgränserna genom subjektets position i förhållande till väggsekvenserna.

– Väggssekvenserna ska placeras så att de skapar rum på båda sidor på ett sätt så att det inte uppstår baksidor. De bör också placeras för att skapa gynnsamma mikroklimat och för att utnyttja sol respektive skugga.

– Markmaterial och väggsekvenser gestaltas för att samspela med varandra och ge olika föränderliga egenskaper.

– I markmönstret gestaltas föränderligheten genom materialval så att olika mönster framträder vid olika väderförhållanden. Själva mönstret utformas efter enkla abstrakta grundformer – exempelvis cirkeln och fyrkanten.

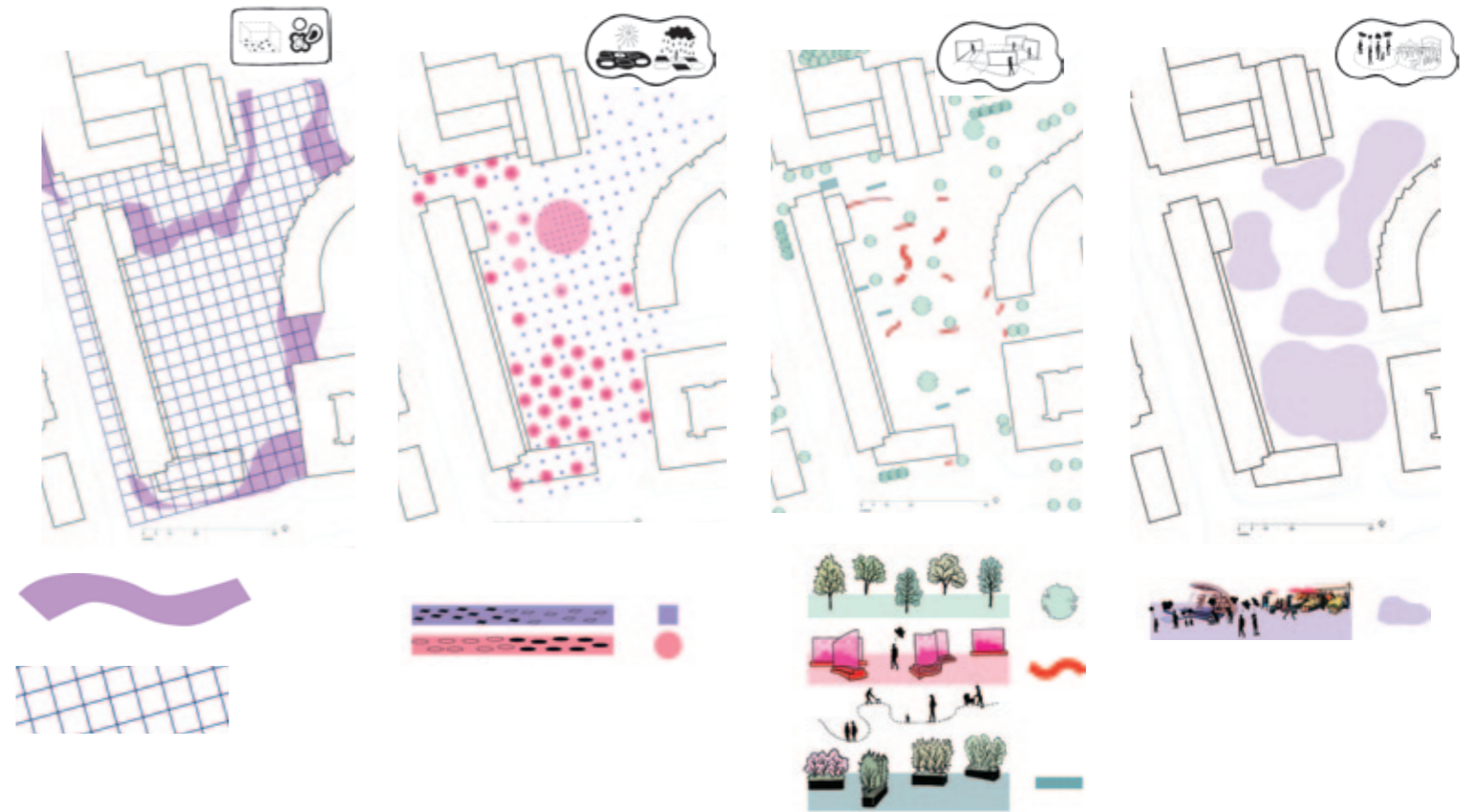
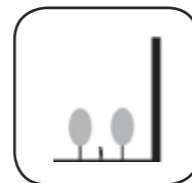
– I markmönstret gestaltas pauser/uppehåll/tomrum som markerar öppenhet och entréer, samt används för att balansera skalan mellan det stora torgrummet och de mindre rummen.

– Tomheten gestaltas för att ge plats åt det oplanerade och den öppna känslan på torget, samt för att ge balans mellan väggar och öppna ytor.

– Träd används som ett eget rumsmarkerande lager och som sammanbindande vertikal skala mellan hus och lägre objekt på markplan.

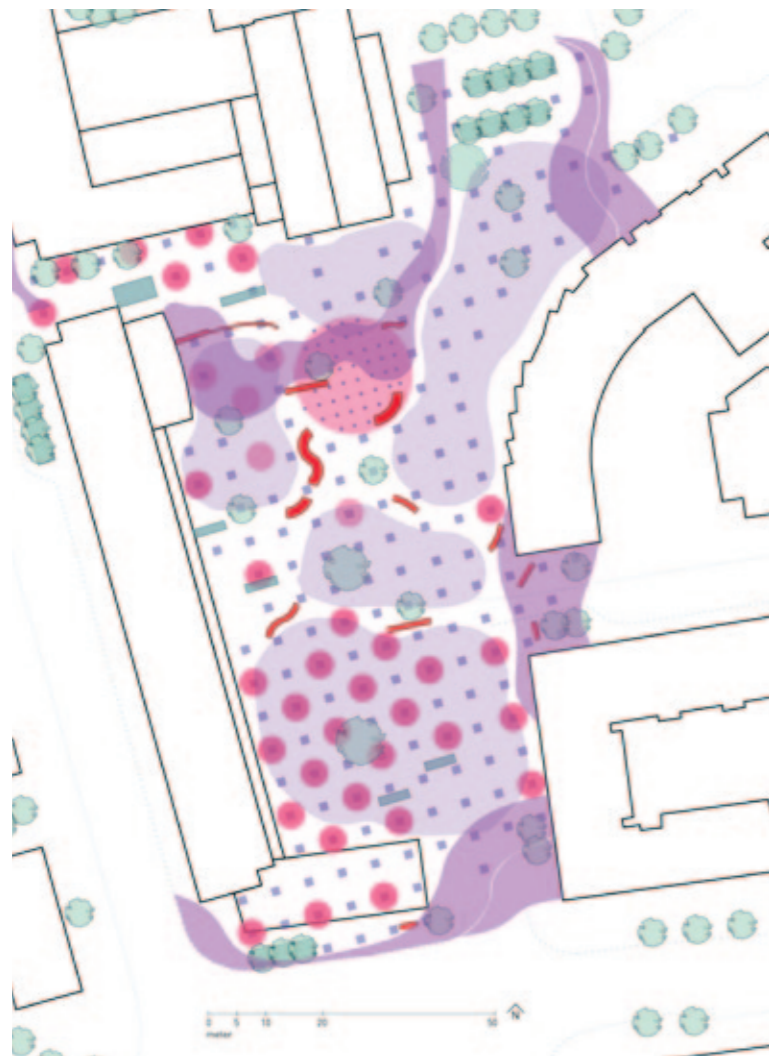
Figur 1.
Närrummets mått 6 meter används som raster för markbeläggningen i skissförslaget. Mjuka svepande former bryter och skapar variation mot det rätlinjiga där torgytan möter staden.

Figur 2.
Markbeläggningen hämtas från workshop avsnittet föränderliga material. Den ges föränderliga egenskaper vid olika väder. Cirkeln och fyrkanten används som mönster.

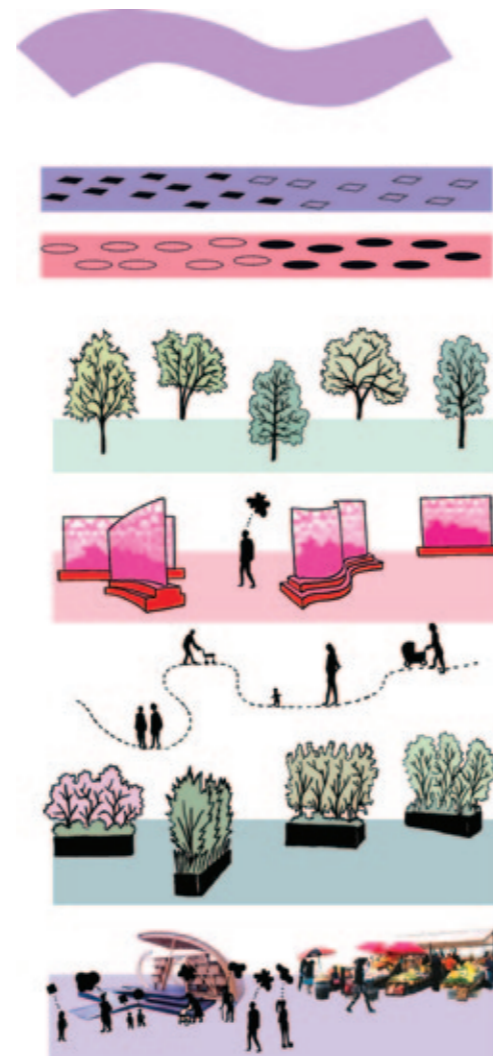
Figur 3.
Väggsekvenser bildar mindre rum i förhållande till större rum och ger möjlighet för upplevelser av olika rumsgränser och perspektiv i rörelse genom strukturen. Träd används som ett extra rumsmarkerande lager likt i workshop avsnittet sekventiell rörelse men också för att balansera den vertikala rumsskalan.

Figur 4.
Större tomrum ger torgytan en öppenhet som kontrasterar mot väggsekvensernas mindre rum. Samtidigt som tomrummen ger utrymme åt torghandel och andra evenemang.

Figur 5.1 skissförslaget överlagras och överlappar de olika aspekterna ibland varandra, och formges för att samspela och fungera med varandra.

Torget entrérum markeras med svepande former och avbrytande material.

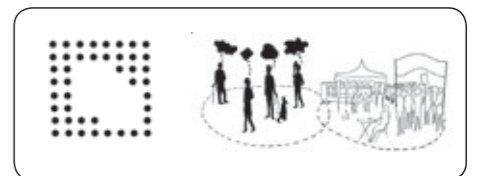
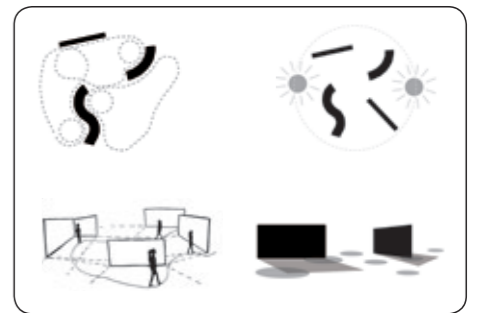
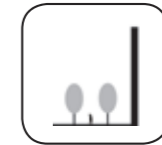
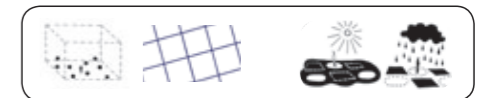
Vid regn framträder en sten i markbeläggningen mycket starkare och förändrar torgets karaktär. Denna sten är lagd med ett raster av närrummets skala som grund. Vid sol framträder en annan sten i markbeläggningen som dominerande och förändrar torgets karaktär jämfört med i mulet väder.

Olika arter av träd markerar rum och balanserar Fridhems-torget vertikala skala. Vid olika årstider blir olika träd mer eller mindre dominanta.

Väggsekvenser skapar flytande rumsgränser, mellan omväxlande större och mindre rum. Samtidigt ger de lä i form av attraktiva mikroklimat. Perforeringen i väggarna ger skuggmönster och en viss genomblickbarhet. I rörelse mellan väggsekvenserna skapas en upplevelse av föränderliga rumsgränser. Ena stunden upplever subjektet sig befinna i ett litet rum, för att i nästa stund inse att det lilla rummet bara var en del av ett mycket större sammanhang.

De fabricerade väggsekvenserna kombineras med vegetativa väggar bestående av perenner och friväxande häck eller mindre träd.

Större tomrum ger plats åt torghandel och öppnar för oförutsedda händelser och evenemang.

Hur workshopens fyra teman format skissförslaget

I skissförslaget har workshopens fyra teman balanserats i förhållande till varandra och Fridhemstorgets funktionella behov, med hjälp av programdel 1 (se sida 45) och med hjälp av verktygslådan från workshopserien (se sida 46).

Former för rum

Närrummets dimensioner används som raster för markmönstret i skissförslaget och flera av workshop-skisserna. Jag finner dess dimension och användning som modulmåt för Fridhemstorget betydelsefull med avseende på problemet med den rumsliga skalans förhållande till människan. Utifrån Malmö stads mål att Fridhemstorget ska fungera som mötesplats och med Gehls (2003) teorier om hur mänsklig skala och trafikfria miljöer ökar användandet och aktiviteterna i utemiljöer, skulle en förändring i Fridhemstorgets skala

och en minskning av bilarnas utrymme kunna göra stora förändringar för användningen av torgrummet.

Inspirationen från Hilma af Klints formspråk, vilket jag baserade en av modellskisserna på, återkommer i skissförslaget stora svepande former vilka markerar entrérum till torgrummet och utgör möte mellan torg och stad. Men också i den svepande formen där trappan upp till torgets norra del möter den nedre torgytan.

Föränderliga material

Markmönstret ritades liksom i workshopavsnittet *föränderliga material* med cirklar och fyrkanter som kontrasterande former till varandra. Fyrkanterna läggs i en natursten som framträder i regn då den blir blöt, medan cirklarna läggs i en natursten som hamrats så att dess yta starkt reflekterar solen. I figur 5 (ovan) samt i illustrationsplanen på nästa sida syns hur mönstret av fyrkanter och cirklar även kombinerades med större cirkelformer och entrérum i avbrytande former.

Sekventiell rörelse

Föränderligheten i form av sekventiell rörelse är den aspekt som tydligast kopplar till Fridhs (2001) teorier. Men som också konceptuellt och fysiskt kan sägas sätta den individuella platsupplevelsen i fokus. Då den sekventiella rörelsen används för att visa en plats ur olika perspektiv, där individen först upplever ett mindre rum, för att sedan genom förflyttning inse att detta mindre rum bara var en liten del av ett mycket större sammanhang.

I arbetet med skissförslaget fanns en svårighet i att kombinera Fridhemstorgets befintliga situation och aspekterna kring föränderlighet ur workshopserien. Denna svårighet låg i att hitta en balans mellan mindre och större rum. Samtidigt som jag ville gestalta föränderlighet i form av en sekventiell rörelse genom rumsstrukturen var utgångspunkten också att ge plats för torghandel och evenemang. Dessa två aspekter kan lätt motsätta sig varandra. I utplaceringen av väggsekvenserna i skissförslaget var min strävan

dessutom att ta hänsyn till deras placering i förhållande till solen vid olika tidpunkter på dagen. Målet var att någon av väggsekvenserna alltid skulle erbjuda ett soligt rum, vilket krävde ytterligare avvägning angående väggarnas placering och vinkling. Ett alternativ eller möjlig vidareutveckling hade kunnat vara att arbeta med väggsekvenserna som flyttbara element istället för fasta.

Tomhet och abstraktion

Tomheten i förslaget handlade mycket om att skapa större rum med få objekt i relation till de mindre rummen. För att balansera i skala och ge kontraster mellan mindre och större rum i upplevelsen av platsen genom den sekventiella rörelsen. Ett annat skäl var att ge plats åt befintlig torghandel och andra temporära eller oförutsägbara händelser.

Illustrationsplan

Detta är en liten kopia av illustrationsplanen.
För att se planen i skala 1:400, se arbetets
bilaga i A1 format.

St: Andreas Kyrkas entréplats
bevaras öppen, befintliga granit-
trappor och granitsteg bevaras

Rampen upp till kyrkan görs
bredare och formges i samma stil
som väggsekvenserna

Väggsekvenserna är vridna på
olika sätt så att någon av dem
alltid erbjuder en sittplats i solen

Förskolekooperativet Vilda Väster
har kvar sin uteplats i torgrummet
som de själva förfogar över

Remasan öster om Brahehus ges
samma markbeläggning som
torgytan på andra sidan

Träridåer skyddar
mot blåsten från havet

Träd och en avbrytande
markbeläggning markerar torgets
entrérum

Några parkeringsplatser
finns kvar i torget nordöstra hörn

Tessins väg har smalnats av och
ges samma markbeläggning som
torgytan, plats ges åt cykelfiler.

Fontänen flyttas i samband med
renoveringen

Torgytan utvidgas i öster för att ta
till vara på kvällsslen

Plats för uteservering för caféet
på hörnet

Plats för torghandel och
temporära evenemang

Två vyer i skala 1:400

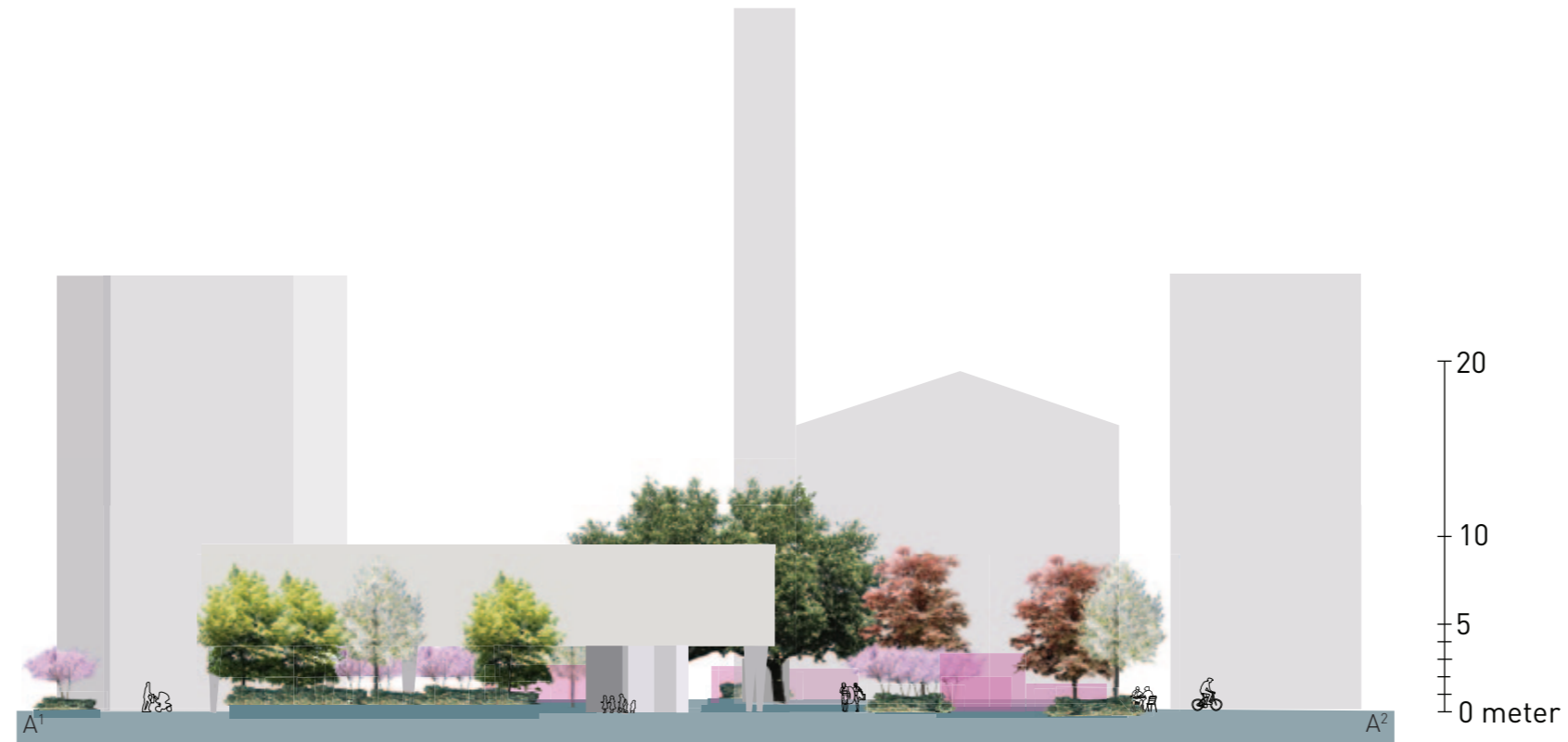
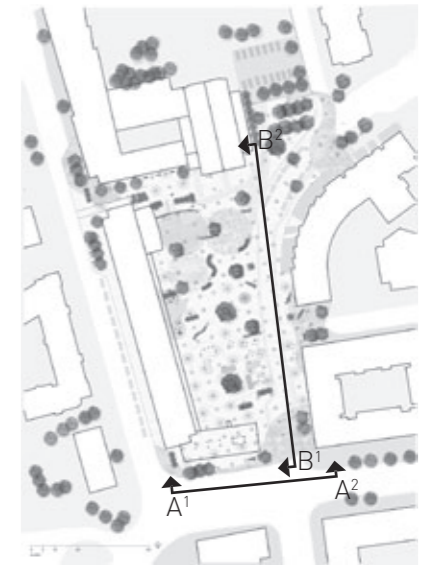
Två vyer illustrerar torgets vertikala rumsskala. Den övre vyn är tagen från Regemetsgatan vid torgets södra kortsida och ger en bild av vad som syns av torget utifrån. Den nedre vyn är tagen längs torgets östra långsida i riktning mot väst.

Vertikal rumsskala

Väggsekvenserna och träden balanserar med sin höjd mellan markplan och hustak torgrummets vertikala skala.

Växling mellan öppet och slutet

I den nedre sektionen syns torgrummets variation av större och mindre rum. Den södra änden har de största öppna ytorna – eller tomrummen. Mittpartiet har den mesta varierade rumsstrukturen, med flera väggsekvenser. Där blir föränderligheten som upplevs genom sekventiell rörelse starkast. I torgets norra ände är rumsstrukturen återigen mer öppen.

Två olika perspektiv på Fridhemstorget

Det övre perspektivet är taget från torgets södra kortsida i riktning mot norr. Härifrån upplevs torgrummet öppet och stort när torghandel eller andra evenemang inte är på plats. I regnet framträder fyrkanterna i markbeläggningen, och på hösten lyser lönnarnas höstfärger.

Det nedre perspektivet är taget från torgets norra del i riktning mot söder. I denna del av torget formar väggsekvenser minre rum och informella sittplatser. Mellan väggsekvenserna skymtas delar av andra rum, och i det starka solljuset framträder markbeläggningens cikelformer i ljusreflekterande natursten.

REFLEKTION OCH AVSLUTNING

Reflektionen som följer börjar med tankar kring modellens roll i skissprocessen och avslutas med tankar om föränderlighet som ett sätt att bejaka olikheter. Däremellan kommer reflektioner kring förhållnings-sättet till föränderlighet i arbetet med en återkoppling till arbetets syfte att undersöka rum och föränderlighet genom skisser i fysisk modell och att undersöka hur föränderliga rum kan formges på Fridhemstorget.

Modellen som skissverktyg

Modellen och skisserna i workshopserien utgjorde det huvudsakliga skissverktyget i min undersökning av rum och föränderlighet. Modellen var ett relevant skiss-verktyg för arbetet, men liksom alla skissverktyg har den både för- och nackdelar.

Den största nackdelen för mig, så som jag använde modellen, var den tidsmässiga aspekten i själva upp-byggandet. Det tog längre tid att bygga den fysiska modellen än att rita samma grund i SketchUp. Det tog även längre tid att tillverka de olika objekten för skiss-experimenten, exempelvis väggmodulerna, än vad det skulle ta att skissa liknande saker i plan, för hand eller i cad.

När de olika delarna väl var tillverkade gick det å andra sidan snabbt att flytta runt saker och ändra objektens relation till varandra. Samtidigt blev det en mer omedelbar process för mig att förstå och värdera skissresultatets rumslighet jämfört med i plan och sektion. Modellens fördelar övervägde därför dess nackdelar i detta arbete. I synnerhet i gestaltandet av rum och vertikala objekt. Väggssekvenserna till exempel, som utgjorde viktiga delar av min undersökning, blev inte alls lika effektskapande eller lätta att förstå då de illustrerades i plan.

Utifrån att undersöka föränderliga rum var modellen särskilt användbar för att förstå aspekten *Sekventiell rörelse*. Denna aspekt har en abstrakt sida i att den bygger på rörelsen genom strukturen, vilken skapas av individen i rörelse på platsen eller individen som betraktar avbildningen av platsen. För att förmedla den sekventiella rörelsen i avbildningen krävs antingen att specifika rörelsemönster illustreras eller att bilden eller en serie bilder på annat sätt hjälper betraktaren att leva sig in i hur det är att röra sig på den avbildade platsen. Jag fann den fysiska modellen användbar här som bidragande till betraktarens inlevelse i bilden. I den fysiska modellen kan betraktaren låta ögonen vandra och själv bestämma perspektiv för betraktande, samtidigt som den tredimensionella formen ger en direkt förståelse för rummens gränser både i plan och vertikalt.

Ett annat sätt att hade kunnat vara att liksom

Gordon Cullen när han skriver om *Serial visions i The concide townscape* (1972) illustrera sekvenser av bilder kopplade till en plan. Detta skulle kunna kompletera eller ersätta modellen beroende på platsens fysiska form, skissprocessens syfte eller kommunikationsbehov. Men perspektiv och plan förefaller aldrig helt kunna ersätta modellens fördelar i att visa rum-mens tredimensionella form

Modellen i förhållande till andra skissmetoder

Workshopserien i modell kompletterades i arbetet med andra skissverktyg, och jag ser fördelar med att använda olika metoder under en skissprocess. Vissa aspekter är lättast att gestalta för hand i plan, en del i cad eller 3d-modelleringsprogram och andra just i fysisk modell. Olika skissverktyg ger också helt skilda visuella uttryck vilket kan vara bidragande till hur själva formgivningen utvecklas och upplevs.

Den fysiska modellen är ett relevant verktyg både för undersökande skisser och för att kommunicera idéer kring former och rum, och jag betraktar den som ett relevant skissverktyg, både i detta arbete och för andra sammanhang. Men den bör kanske inte utgöra det enda skissverktyget utan kan fördelaktigt kombineras med andra tekniker, likt Saees beskrivning då Moon intervjuade honom (se sida 9).

Studien av den befintliga situationen

I studien av den befintliga situationen tog jag främst hjälp av Gehls (2003) teorier och begrepp samt Malmö stads förstudie. Jag läste även om Fridhemstorgets historiska kontext, något som inte har så tydlig kopp-ling till den typ av föränderlighet som jag arbetat med, men som ändå upplevdes relevant. Bland annat för att modernismen och funktionalismen vars uttryck präglar Fridhemstorget har influenser och tolkningar av japansk arkitektur, vilket hade kunnat vara en koppling att utveckla och lyfta fram i arbetet.

En problematik i studien av den befintliga situationen utifrån Gehls teorier är att jag bara hade möjlighet att göra platsbesök i februari och mars. Det var visserligen vår och sol några av dagarna jag var där, vilket inbjöd till promenader och uppehåll vid soliga fasader. Men med metoden att betrakta den fysiska miljön i relation till de aktiviteter som förekommer i utemiljön, som förenklat beskriver mitt förhållningssätt i analysen, borde studier vid flera årstider göras. Jag vet exempel-vis inte hur det är att uppehålla sig på Fridhemstorget mitt i sommaren. Malmö Stad har visserligen varit på Fridhemstorget året runt och deras slutsatser är också att den fysiska miljön har brister och problem, som kan relateras till det jag upplevt. Deras förstudie är därför viktig och underbyggande i detta arbete, men jag anser ändå att den studie jag sammanställt skulle ha gynnats av ytterligare platsbesök vid andra årstider.

Valet att ta inspiration från den japanska synen på rum

Jag ville arbeta med föränderlighet för att gestalta olika tolkningsmöjligheter. Den japanska arkitekturens syn på rum blev användbar som inspiration till detta eftersom den bygger på tanken om rummet som en subjektiv och föränderlig upplevelse. Den japanska kulturen utgår i flera sammanhang också från att lämna utrymme för subjektiv tolkning. Det kan uppfattas som abstrakt att förhålla sig till, men det var en användbar inspiration för mig i det här arbetet.

Att undersökningen av föränderlighet avgränsades till att bara utgå från Fridhs beskrivning av det japan-ska rummet beror på att jag fann Fridhs beskrivning möjlig och fullt tillräcklig att relatera till som inspiration.

Tankar kring resultatet

Det här arbetet har flera olika delar, och var och en av dessa delar skulle kunna fördjupas och utvecklas till ett eget arbete. Att angripa föränderlighet på det sätt som jag gjort här, med inspiration från den japanska synen på rum och en komplex problematisering kring det offentliga rummet som plats för möten, olika indi-vider och olika tolkningar, blev mer komplicerat än jag föreställt mig. Detta gjorde att jag inte kunde gå in så djupt i alla arbetets delar, men jag ser ändå en relevans i att alla delar är med. Det kändes viktigt för mig att kombinera teori med praktik och att sätta idéer, synsätt och kritik i förhållande till en verklig plats och situation.

Undersökningen av rum och föränderlighet

I arbetet presenteras och undersöks former för rum samt tre aspekter av föränderlighet. Själva arbets-skisserna i fysisk modell och den sammanfattande reflektionen kring workshopserien på sida 36 är i sig en form av reflektioner kring hur föränderlighet kan se ut som former och strukturer.

Som landskapsarkitekter arbetar vi på ett sätt alltid med föränderlighet och föränderliga rum genom att vi arbetar med vegetation som successivt växer upp och samtidigt förändras med årstiderna. Även i detta arbete var träd och vegetation på torgytan aspekter för föränderlighet på just detta sätt, men föränderligheten har också dragits längre. Den handlar i det här arbetet även om att skapa strukturer som i rörelse och placer-ign i strukturen kan ge en upplevelse av flytande rums-gränser genom att ett rum först upplevs litet och sedan upplevs vara stort beroende på var i rummet man befinner sig. En typ av föränderlighet som är väldigt direkt och som skapas av individer i rörelse på platsen. Föränderligheten i det här arbetet handlade också om att använda och kombinera olika aspekter av föränder-lighet för att öppna för olika perspektiv och tolkningar

av platsen, dess rum och karaktär. Ett förhållningssätt som inte alltid är självklart. Jag upplever snarare att vi ofta förefaller betraktar platser på ett sätt som underförstått eller omedvetet utgår från att det är något vi förstår och ser på samma sätt, vilket Gabrielsson (2006) problematiserar. Att arbeta med aspekter kring föränderlighet som ett sätt att istället öppna för olika sätt att se samma plats på har i det här arbetet väckt tankar och frågor som konkret resulterat i verktyg för formgivning.

Verktyglådan, workshopens resultat

Verktyglådan som presenteras på sida 36, och tillämpas i gestaltnignsförslaget på sida 46-47 togs fram specifikt för det här projektet och Fridhemstorget. Men punkterna och aspekterna i verktyglådan är en gener-ell sammanfattning från workshopen och skulle därför också kunna användas på en annan plats, som strategi eller inspiration för att formge föränderliga perspektiv, en varierad rumsstruktur och möjliggöra olika tolkningar av en plats. Vissa delar av verktyglådan är kanske mer användbara och relevanta än andra beroende på sammanhang, skala och funktionella behov.

Reflektioner kring former för rum och föränderlighet i skissförslaget

Närnummets mått, 6 meter enligt Reutersvärd, kom till tydlig form i skissförslaget genom att det användes som raster för markmönstret. Formerna från skissen inspirerade av Klints måleri är inte lika konkret appli-cerade i skissförslaget. Men jag tror att de förutom att de bidragit till att gestalta avbrytande former i mark-beläggningen också utgjort en indirekt inspiration som inte är lika lätt att konkret visa. Kanske skulle förslaget ha vunnit på att formspråket inspirerat av Klint kom-mit fram tydligare i skissförslaget, men det är också något som istället skulle kunna appliceras mer tydligt i detaljer om skissförslaget vidareutvecklas. Exempelvis för perforeringen av väggsekvenserna.

En alternativ eller möjlig vidareutveckling av vägg-elementen skulle också kunna vara att arbeta med väggsekvenserna som flyttbara element istället för fasta. Samt att arbeta med hur skuggmönstren från de perforerade väggsekvenserna skulle kunna samspela med, och skapa nya mönster, i mötet med mark-beläggningen.

Markbeläggningens mönster har både i skiss-förslaget och i workshopen fått sin form från tankar kring abstraktion och att vara ickeföreställande, men skulle kunna ha utvecklats ytterligare till ännu mer abstrakta former. Cirkeln och fyrkanten kanske snarare borde betraktas som symboler än abstrakta former. Fridh beskriver i samband med den japanska kulturens syn på tomheten hur molnen används i den japanska bildkonsten med avsikt att skymma och dölja delar av bildmotivet för att istället stimulera och lämna plats åt

betraktarens fantasi (2004, 41-42). I efterhand har jag reflekterat kring att det kanske krävs mer obestämda och molnlika former än de geometriska för att tala om abstraktion och om att öppna för betraktarens fantasi. Min avsikt i valet av de geometriska formerna var visserligen inte bara att skapa abstraktion utan också att skapa kontrast mellan motsatsformer för att förstärka föränderligheten kopplat till vädret.

Förutom att arbetet med föränderliga material i det här arbetet inspirerades av den japanska arkitekturens omsorg om materialens egenskaper, kan en parallell dras till den typ av föränderlighet som ständigt pågår i naturen. I naturen framträder skiftningar i väder och ljus på ett annat sätt än i urbana miljöer. Skiftningarna framstår starkare och jag upplever att de förstärks genom att de reflekteras i en mångfald av olika material, vars egenskaper är just föränderliga. Att efterlikna naturens processer återfinns i dagens arkitektur och landskapsarkitektur exempelvis i biomimicry och i danska landskapsarkitekturkontoret SLAs arbeten. Samtidigt finns ett växande intresset för att göra urbana miljöer tåliga inför framtida klimatförändringar, exempelvis större nederbördsmängder. Här ser jag en intressant aspekt och möjlighet att samtidigt som urbana platser garanteras klara extrema väder, arbeta med att också förstärka upplevelsen av vädrets skiftningar. Både ur ett pedagogiskt och ur ett upplevelsemässigt perspektiv. Vädret behöver inte bara ses som något som våra miljöer behöver anpassas efter utan kan också betraktas som en naturupplevelse. En upplevelse vilken skulle kunna förstärkas och bidra till variation och föränderlighet i urbana sammanhang.

Aspekter och problem att vidareutveckla i skissförslaget

Att utveckla materialpaletten och tankarna kring materialens föränderlighet, taktilitet och skala ytterligare är nästa steg i arbetet med Fridhemstorget. Materialen utgjorde en central roll i tankarna kring föränderlighet och jag hade velat fördjupa mig i materialstudier för förslaget. Exempelvis genom materialval för väggsekvenser, vegetation och markbeläggning och hur dessa material kan samspela med skuggor och väder.

Som nästa fas finns ytterligare problem att lösa som inte diskuteras i detta arbete. Tillexempel hur torgets ombyggnation kan planeras så att dagens torghandel fortfarande kan pågå parallellt. Andra aspekter är hur växtbäddarna i torget östra sida, där det underliggande garaget tar slut, kan utformas nedsänkta för fördröjning och magasinering av dagvatten, samt hur Fridhemstorget kan belysas. Här skulle väggsekvenserna och belysningen kunna samspela på ett spännande sätt så att väggarnas perforering utnyttjas för skuggeffekter och så att det känns inbjudande att röra sig förbi väggsekvenserna även då det är mörkt.

Återkoppling till arbetets syfte och bakgrund

Här presenteras reflektioner kring hur arbetets syfte besvarats följt av en återkoppling till arbetets bakgrund och mitt förhållningssätt till föränderlighet i arbetet. Syftet med detta arbete var att undersöka rum och föränderlighet genom skisser i fysisk modell, med inspiration från det japanska rummet, så som Fridh (2001 och 2004) beskriver det. Syftet var även att undersöka hur föränderliga rum skulle kunna gestaltas på Fridhemstorget.

Rum och föränderlighet i modellworkshopen och i skissförslaget

I modellworkshopserien besvaras den första delen av syftet och frågeställningen *hur kan fysisk modell användas som skissverktyg för att hitta strategier för gestaltning av rum och föränderlighet?* Genom att fyra aspekter inspirerade från Fridhs bok testades som utgångspunkt i formgivning av rumsstrukturer och föränderlighet. Inspirationen fungerade som metod och regler för formgivningen av skisserna. Varje enskild skiss i workshopserien är ett förslag på hur rumsstrukturer eller föränderlighet skulle kunna gestaltas i fysisk modell. Genom att den fysiska modellen föreställer Fridhemstorget kan de olika workshop-skisserna också sägas besvara syftets andra del och frågeställningen hur föränderliga rum skulle kunna gestaltas på Fridhemstorget. Men detta undersöks och besvaras mer utförligt i fallstudiens skissförslag.

Resultatet och svaret på frågan *hur kan fysisk modell användas som skissverktyg för att hitta strategier för gestaltning av rum och föränderlighet?* är min personliga tolkning av det japanska rummet som Fridh beskriver. Det förefaller troligt att svaret skulle se annorlunda ut om det var utfört av någon annan eller om jag samarbetat med någon. Vidare är det främst beskrivningar av idéer och synsätt som utgjort inspiration till formerna i modellskisserna. Ett annat sätt att undersöka hur föränderlighet skulle kunna gestaltas utifrån samma inspiration, det japanska rummet, skulle exempelvis kunnat vara att välja ett arkitektoniskt projekt som utgångspunkt istället. Eller att testa workshopen och fallstudien på en annan plats.

I skissförslaget besvaras syftet att undersöka hur föränderliga rum skulle kunna gestaltas på Fridhemstorget. Det besvarar också frågan *hur kan föränderliga rum gestaltas på Fridhemstorget då slutsatserna från workshopserien och den studien av den befintliga situationens vävs samman och tas i akt?*

Skissförslaget ger ett möjligt svar på hur frågan kan besvaras, men det skulle kunna vidareutvecklas eller omarbetas. Kanske skulle föränderligheten kunna förstärkas ytterligare, och dras längre till sin spets. Samtidigt som ytterligare faktorer och funktionella

behov i den befintliga situationen finns att lösa och ta hänsyn till.

Föränderlighet som svar på att bejaka olikheter

Gabrielsson (2006) menar att det offentliga rummet måste betraktas som en plats för olika individer och grupper. Hon ser en problematik i begreppen mötesplats och plats, när de används med antagandet att alla tycker och upplever samma sak. Hon menar att vi istället måste utgå från att bejaka olika perspektiv och reflektera kring att mötet också kan utgöras av konfrontation (se sida 13).

I avsnitten som följer reflekterar och återkopplar jag till hur detta blev min bakgrund till att undersöka hur rum för föränderlighet kan gestaltas.

Problematiken i mötesplatsen

Det offentliga rummet som en plats för olikheter, skilda perspektiv och tolkningar medförde i detta arbete en problematisering av användandet av begreppet mötesplats. En problematisering som för det första blev aktuell i detta arbete genom att Malmö stad som övergripande mål för ombyggnationen av Fridhemsstorget anger att det ska utgöra stadsdelens mötesplats. För det andra då problematiken kring mötesplatsen som begrepp bekräftas från flera håll. Dels i Malmö Stads formulering av vikten av mångfald och genus, dels i Magnusson Staaaf & Tykessons (2009) kritik av att idealisera mångfald i förhållande till möte. Slutligen också genom Gabrielssons kritiska perspektiv på hur mötesplatsen som begrepp ofta utgår från att de som möts tycker lika.

Föränderlighet som ett konstruktivt förhållningssätt till kritiken

Att arbeta med föränderliga rum med inspiration från den japanska kulturens synsätt blev ett sätt för mig att göra något konstruktivt i förhållande till kritiken av mötesplatsen. Även om mitt förhållningssätt kanske kan ses som subtilt och konceptuellt så har det varit ett relevant designverktyg som hjälpt vid formgivningen av rumsstrukturen. Samtidigt som det bidragit till reflektioner kring rollen som formgivare av det offentliga rummet och meningen i att sträva mot föränderlighet och tolkningsmöjligheter istället för en permanent och konstant platsidentitet.

I verkligheten tror jag kanske inte att individen som antas besöka mitt skissförslag medvetet skulle reflektera över det som en upplevelse av att sätta sig själv i ett större sammanhang. Inte heller att rörelsen över platsen är en upplevelse av föränderlighet. Men jag tror att det kan upplevas som en mer intressant upplevelse att röra sig genom skissförslagets rumsstruktur av större och mindre rum jämfört med

om platsen vore helt öppen. En upplevelse som kanske lockar till att röra sig runt och att någonstans stanna upp eller sätta sig ned, för att betrakta torget ur just det perspektivet, i skydd av någon av väggsekvenserna.

Avslutning

Att hämta inspiration från andra discipliner eller andra kulturers synsätt kan vara en metod för att skapa nytt, och i en värld där olika kulturer och synsätt blir allt mer geografiskt beblandade förefaller det naturligt att vara öppen för olikheter och nya perspektiv.

För mig blev inspirationen från den japanska synen på rummet ett sätt att betrakta rum och föränderlighet på ett sätt jag inte gjort tidigare. Samtidigt som den fysiska modellen blev ett användbart och relevant skissverktyg i undersökningen av rum och föränderlighet. Men som frågor eller aspekter att arbeta vidare med är det kanske inte att angripa föränderlighet precis så som jag gjort, med inspiration från det japanska rummet, som är det mest relevanta. Utan istället att undersöka ytterligare sätt att formge föränderlighet och tolkningsmöjligheter, samt hur dessa verkligen skulle kunna upplevas på en plats.

Utifrån idén om att platser har olika betydelse för olika personer finns ett värde i att medvetet betrakta rum och plaster som föränderliga istället för identitetsskapande och konstanta. Ett sätt att göra detta kan vara att formge rum och platser för olika tolkningsmöjligheter, genom att formge föränderliga rumsstrukturer eller en föränderlig platskaraktär.

Referenser

Fridh, K. (2001) *Japanska rum – om tomhet och föränderlighet i traditionell och nutida japansk arkitektur*, Göteborg: Reproservice, Chalmers tekniska högskola.

Fridh, K. (2004). *Japanska rum – om tomhet och föränderlighet i traditionell och nutida japansk arkitektur*, Värnamo: AB Svensk Byggtjänst.

Gabrielsson, C. (2006). *Att göra skillnad – Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*, Akademisk avhandling, Riga, Axl Books Stockholm

Gehl, J. (2003). *Livet mellem husene*, 6. udgave, Köpenhamn: Arkitektens Forlag

Göransson, Sten 2014, muntlig källa/ kontaktperson på Malmö Stad.

Konstkompassen [Elektronisk]
<http://www.konstkompassen.se/prod/malmo/konst-guiden.nsf/669e58f31673958bc12577da00456100/58da333059a6ccacc12577ea005964be?OpenDocument>
2014-02-24 kl 10:58

Kursis, J. (1982) *Vindförhållanden i ett höghusområde – Förslag till åtgärder för att förbättra utemiljön*, Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.

Malmö Stad (2012) *Fridhemstorget – Förstudie Byggprojekt, 4197 (2012-07-09)*

Malmö Översiktsplan 2012 [Elektronisk]
http://malmo.se/download/18.723670df13bb7e8db1bc547/1383643976032/OP2012_planstrategi_utställningsforslag_web_jan2013.pdf
2014_05-20 kl. 11:22

Magnusson-Staaf, B. och Tykesson T. (2009). *Malmö i Skimmer och Skugga – Stadsbyggnad & arkitektur 1945-2005*, Kristianstad: Architectus Verborum.

Moon, K (2005) *Modelling messages – the architect and the model*, The Monacelli Press, Inc. (printed in China förlag i New York)

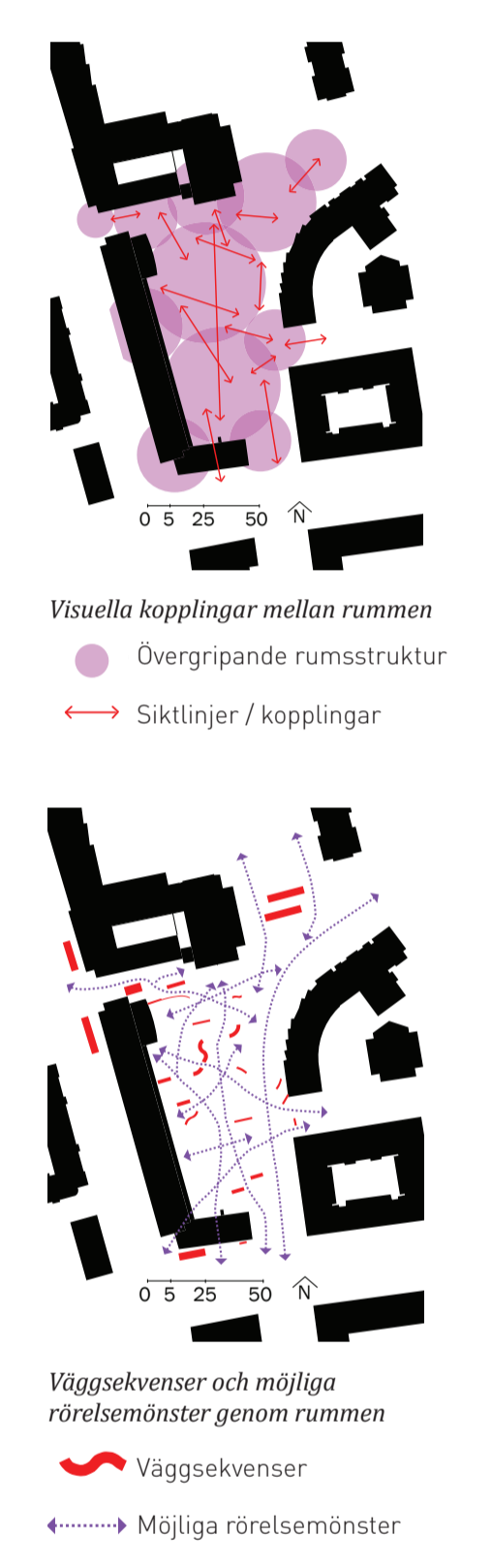
Müller-Westmann, I. och Widoff, J. *Hilma af Klint – Abstract pionjär (Bilder för framtiden: Hilma af Klint – En abstrakt pionjär i det fördolda)* Utställningskatalog av Moderna Museet 2013.

Reütersvärd, O (1985) *Omöjliga figurer i färg*, Helsingborg: Bokförlaget Doxa AB.

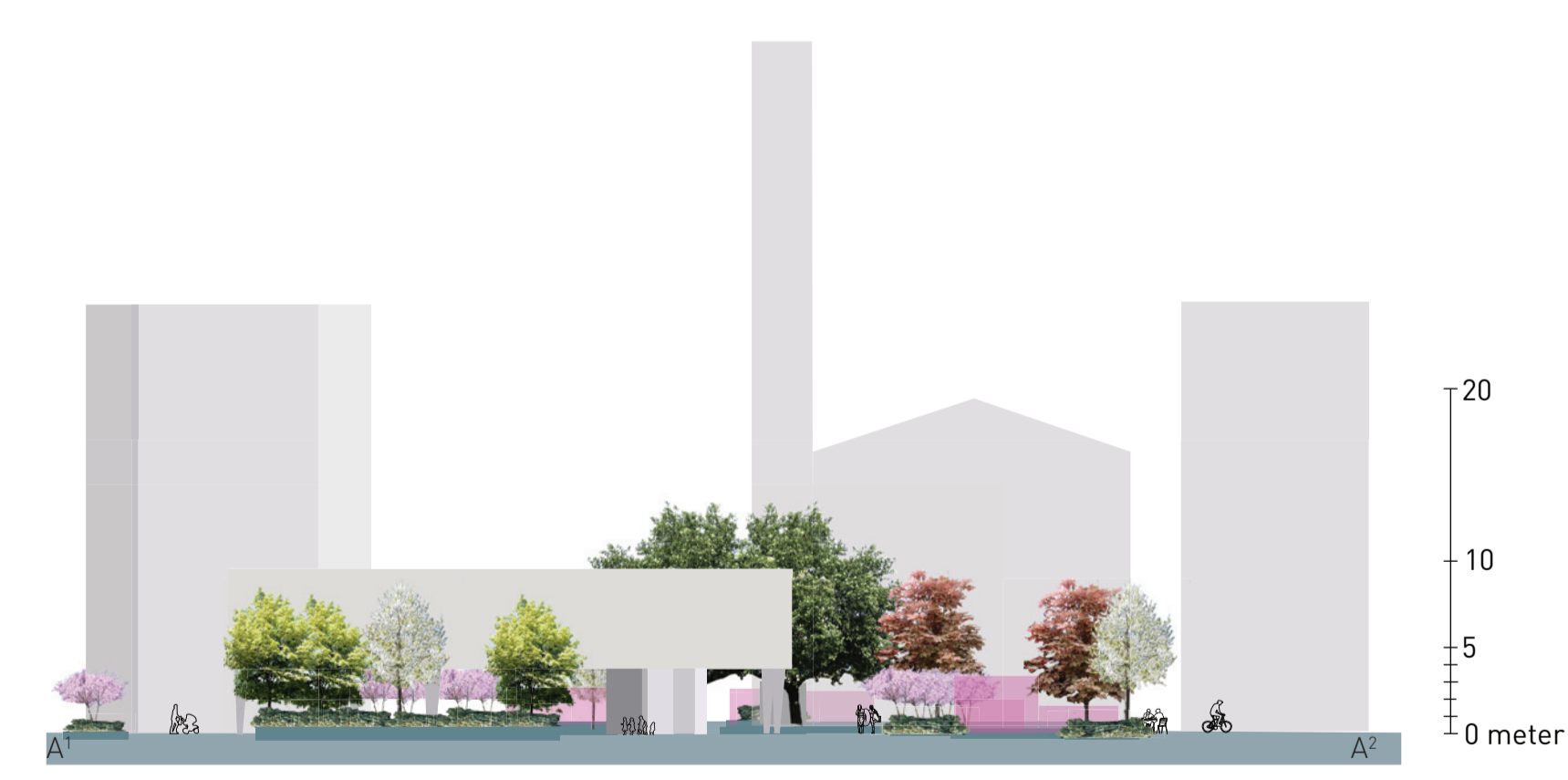
Riksantikvarieämbetet [Elektronisk]
2014-02-24 kl. 09.52
<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaHelaBeskrivningen.raa;jsessionid=EF4B26D0108D8E5181977771F655A74C.lx-ra-bbr?anlaggningId=21310000001221&anlaggningBeskrivningId=21810000001221&visaBeskrivningar=true>

Smitt, R (1999) *Fridhem – en villastad i Malmö : en historisk tillbakablick på villastaden Fridhems 100-åriga historia*, Malmö : Fridhems villaförening

Thomas, T (1996) *Arkitekten Hans Westman – funktionalismen och den regionala särarten*, Lund: Arkitekturmuseet, Skepsholmen (Akademisk avhandling vid Avdelningen för arkitekturhistoria, Lunds universitet)

- Torgets entrerum markeras med svepande former och avbrytande material.
- Vid regn framträder en sten i markbeläggningen mycket starkare och förändrar torgets karaktär. Denna sten är lagd med ett raster av närrumets skala som grund.
- Vid sol framträder en annan sten i markbeläggningen som dominerande och förändrar torgets karaktär jämfört med i mulet väder.
- Olika arter av träd markerar rum och balanserar Fridhemstorgets vertikala skala. Vid olika årstider blir olika träd mer eller mindre domnanta.
- Väggekvenser skapar flytande rumsgränser, mellan omväxlande större och mindre rum. Samtidigt ger de lå i form av attraktiva mikroklimat. Perforeringen i väggarna ger skuggmönster och en viss genomblickbarhet.
- I rörelse mellan väggekvenserna skapas en upplevelse av föränderliga rumsgränser. Ena stunden upplever subjektet sig befina i ett litet rum, för att i nästa stund inse att det lilla rummet bara var en del av ett mycket större sammanhang.
- De fabricerade väggekvenserna kombineras med vegetativa väggar.
- Större tomrum ger plats åt torghandel och öppnar för oförutsedda händelser och evenemang.

Rum för föränderlighet – Skissförslag för Fridhemstorget